

313.591

A
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
JEGYZŐKÖNYVEI.

MDCCCLXIII.

A M. TUD. AKADEMIA RENDELETÉBŐL

KÖZZÉTESZI

CSENGERY ANTAL,

AKAD. JEGYZŐ.

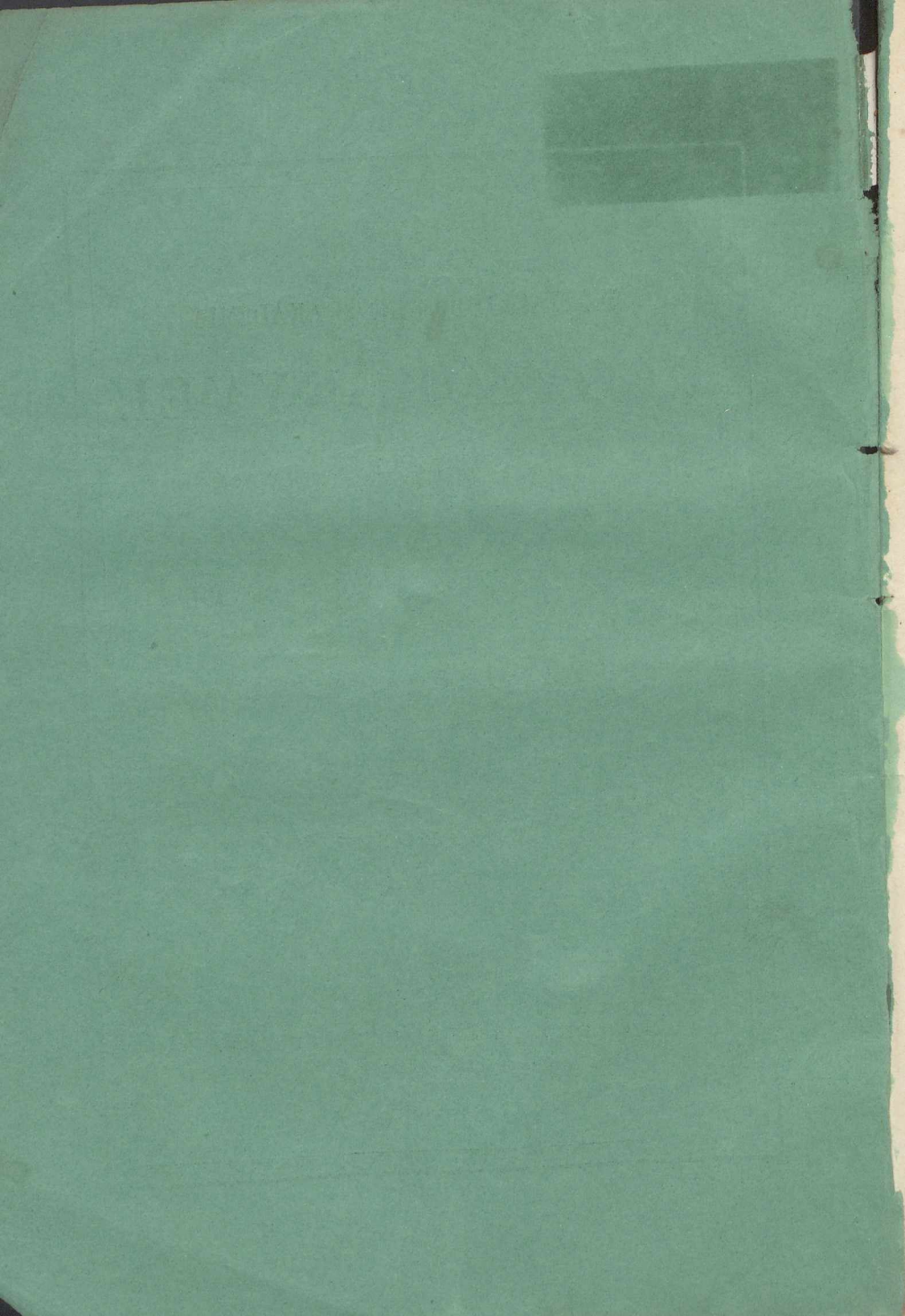
ELSŐ KÖTET.

I. FÜZET.

PEST,
EGGENBERGER FERDINÁND.

M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

1864.

A

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

JEGYZŐKÖNYVEI.

MDCCCLXIII.

A M. TUD. AKADÉMIA RENDELETÉBŐL

KÖZZÉTESZI

CSENGERY ANTAL

AKAD. JEGYZŐ.

ELSŐ KÖTET.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV

M. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

1863.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIÁ

REGYKÖNYVEI

REGYKÖNYV

A M. TUD. AKADEMIÁ KÖNYVTÁRA

OSZKÉNYV

REGYKÖNYV

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIÁ
KÖNYVTÁRA

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIÁ

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIÁ

1881

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA JEGYZŐKÖNYVEL.

IGAZGATÓSÁGI ÜLÉS.

1863. Január 14-én.

Mélt. gr. Dessewffy Emil elnök úr elnöklete alatt jelen voltak: mélt. b. Eötvös József második elnök úr; gróf Andrassy György; gr. Apponyi György, gr. Cziráky János, Deák Ferencz, gr. Károlyi György, gr. Károlyi István, Kubinyi Ágoston, báró Prónay Albert, báró Sennyey Pál, Szögyényi László igazgatósági tagok. — Szalay László titoknok; Csengery Antal jegyző; Tóth Lőrincz pénztárnok.

II. Mélt. Elnök úr előadván, hogy három igazgató tag helye megürülve, ezeknek titkos szavazat útján leendő betöltésére hivta föl a tek. Igazgató tanácsot. Titkos szavazás útján Majláth György 7 szavazattal 4 ellen, Marczibányi Antal 11 szavazattal 1 ellen és Lonovics József 8 szavazattal 4 ellen lettek elválasztva.

III. Olvastatott a pénztárnoki jelentés az akadémia állapotról, melyben a pénztárnok előadja, hogy a lefolyt 1862. évben főkötelességének tartotta az akadémia vagyonának vagy is alaptőkéjének és jövedelmeinek teljes tisztába hozását, a mire tovább már nem halasztható eszköz volt az alaptőke s a jövedelmek és kiadások pénztárának és naplójának, végre a házépítési pénztárnak a mélt. Elnökség utasítása szerinti tökéletes elkülönözése. Ez nem kevés fáradsággal, s az éveken át keresztül vitt tévedések és zavarok végleges rectificációjával, végre megtörténvén: jelenleg már az akadémia vagyonát egész biztossággal és alapossággal kimutathatni, — a mely egyszer meglévén állapítva, ezentúl minden zavar könnyen el eszi

kerülhető, az akademia szükségletei az évi jövedelmekből s az alaptőke érintése és csorbitása nélkül fedeztethetnek, s ha olykor, az akademia szellemi munkásságának folytonossága által parancsolt elkerülhetlen szükség lenne is, ideiglenesen az alaptőkéhez nyúlni, ez mindenkor csak rendes kölcsönvétel után s azon feltevéssel fog történni, hogy a hiány, a befolyandó jövedelmek feleslegéből azonnal visszapótoltassék.

Az évről évre lefizetett s megírt számadások, és az 1860-ik évi nagy aláírásnak egy saját e végre elnökileg kirendelt bizottmány által tételről tételre átnézett s megállapított eredményei nyomán, az alapszabályok szerint tőkésítettni kellő kamathatodoknak is ide számításával, 1862-ik év első napján tett az akademia alaptőkéje (elkülönözve a házépítési tőkétől) 500 aranyat s 1,051,330 ft. 52 krt. o. értékben; mihez járul még 1 db Eszterházy sorsjegy, 1 db 1834-ki s 1 darab 1839-iki sorsjegy — s 1 db bankrészvény, 2 db hitelintézet, 12 db budai alagútrészvény, 6 első m. bizt. társasági részvény, s 2 gőzhajó társasági sorsjegy.

Az 1,051,330 ft 52 krnyi tőke el volt helyezve : 1.) Magok az alapítóknál visszatartott hattal kamatozó alapítványokban 200 arany, 259,385 ft. 2.) Ugyanazoknál megtartott 5%-tőli alapítványokban 300 arany, 245,880 ft. 3.) Ugyanazoknál visszatartva kamat nélkül, részletes törlesztésre 89,296 ft 50 kr. 4.) Kikölcsönözve magánosoknál 6% kamatra 126,526 ft. 5.) Kikölcsönözve 5% kamatra 65,652 ft. 6.) Földtehermentesítési kötelezvényekben 156,418 ft 50 kr. 7.) Nemzeti kölcsön—papirokból 47,124 ft. 8.) Metalliqueok s régi kamatai kötelezvényekben 7,036 ft 80 kr. 9.) Pesti kereskedelmi bankrészvényekben 5,250 ft. öszvesen 500 arany, 1,002,578 ft 80 kr. és így a még lenni kellő 1,051,330 ft. 52 krhoz 48,761 ft 72 kr. kívánatik, ugyanis, mikor az akademia tőkéje a mostaninál még igen sokkal kisebb volt, és a mikor a közbejött események folytán a kamatok is rendetlenül folytak be az ilyen mostoha évek folyamán alatt, midőn a jövedelmek a legsürgetőbb szükségeket sem fedezték, az alaptőke részére nem tőkésítették a jövedelmek hatod részei minden évben rendesen, mint az alapszabályok kívánták, hanem minden, a mi bejött, a napi szükségekre fordított, s egy része Helmezy Mihály pénztárnok idejében magyar bankjegyekben meg-

semmisült. Ezen 48,761 ft 72 krnyi öszveget tehát úgy kellett tekinteni, mint oly adósságot, melylyel az akademia magának, vagyis az akademia jövedelmi, kezelési pénztára, az akademia alaptőkéjének tartozik, s melyet, ha egyszerre nem lehet, legalább lassankint ki kell egészíteni.

1862. év folytán az alaptőke, újabb járulékok által felszaporodott 1,051,330 ft 52 krról: 1,063,630 ft 19 krra, s így nevededett 12,299 ft 67 krral. Ehez járulván még az 1862. év alatt befolyt, öszvesen 51,621 ft 47 krnyi kamatok tőkésítettetni kellő hatod része, mely 8,603 ft 58 krt tesz ki, az alaptőke összes öregbedése 1862-ben 20,903 ft 25 krt tesz.

Ezen öszveg megvan 1863-ik év január 1-jén: 1) Hattal kamatozó alapítvány-levelekben 200 arany, 256,735 ft; 2) Öttel kamatozó alapítvány-levelekben 300 arany, 251,360 ft; 3) Kamattalan aláírási íveken 80,326 ft. 4) Hat percentes kölcsönökben 105,876 ft. 5) Öt percentes kölcsönökben 60,990 ft; 6) Földtehermentesítési kötelezvényekben 166,582 ft 50 kr; 7) Nemzeti kölcsön kötelezvényekben 47,124 ft. 8) Metallique s régi kamarai kötelezvényekben 7,036 ft 80 kr. 9) Takarékpénztári könyveken 47,587 ft 67 kr. 10) Pesti kereskedelmi bank részvényeiben 5,250 ft — kr. Öszvesen 500 arany 1,028,867 ft 97 kr., mely öszveget a meglenni kellő 1,063,630 ft 19 krból levonván, kitetszik, hogy jelenleg tartozik még az akademia maga magának 34,762 ft 22 krral, tehát 13,999 ft. 50 krral kevesebbel, mint 1862. év első napján. Ezen 13,999 ft 50 kr. öszvegből azonban az 1862-iki kamatokból tőkésítendő hatod 8,603 ft 50 kr leszámítatván, a régi adósság kiegészítésére számítható 5,395 ft 92 kr. — Tudomásul vétetett.

IV. Gr. Károlyi György és B. Prónay Albert igazgató tagok jelentik, hogy az 1861. évi dec. 21-én tartott igazgatósági ülés által az 1859 és 1860. évi ügyészileg már megvizsgált és helyeseknek talált pénztári számadások vizsgálatával, illetőleg felülvizsgálatával bizatván meg, azokat részökről is helyeseknek, név szerint az 1859-ki öszses bevételt 142,179 forintra 96 krra és 1,492 aranyra, a szint azon évi öszses kiadást — 141,981 ftra 10 krra és 1492 aranyra, tehát a készpénz maradványt 198 ftra 86 krra, — az 1860-ki öszses bevételt 60,655 ft 96 krra 223 ezüst forintra és 441 aranyra, a szint

azon évi összes kiadást 59,871 fra 48 krra, 223 ezüst fra és 441 aranyra, s tehát a készpénz maradványt 784 fra és 48 krra menőnek találták. Nem hallgathatjuk el itt azon észrevételt, hogy az 1860-iki kiadásoknak a könyvszerzést és könyvkötést tárgyazó pontja 1,696 fto és 75 krt mutatván fel, ezen kiadás az e végre az igazgató tanács által megállapított 1000 forintot jóval felülmulja; a történet túlterjeszkedést tehát most összehuzás, illetőleg kevesebb utalványozás által vélik orvoslandónak. Megjegyezvén végre, hogy az 1860. év közben az akadémiai alaptőke és az akadémiai ház építésére begyűlt összegekről készült külön pénztárnoki számadás már más bizottmány által vizsgáltván meg, jelen kiküldetésöknek tárgya nem lehetett, — jelentő igazgató tagok, a megvizsgált számadásokat illetőleg, a fölmentő okiratnak a pénztárnok részére szokott módon kiadását ajánlják. — Tudomásul vétetvén, a fölmentő okiratnak a megvizsgált 1859 és 1860. évi számadásokat illetőleg a pénztárnoknak kiadására határozatott.

V. A pénztárnok bemutatja az alaptőkének 1861-iki, úgy szintén a házépítési tőkének ugyanazon évi számadásait, valamint az 1861-iki pénztári napló szokásos kivonatát a kinyomtatandó akadémiai jelentésbe iktatás végett. — Szokás szerint kinyomtatni s a közülésben kiosztatni rendeltetett.

VI. A pénztárnok az 1861 és 1862. évi pénztári naplók okleveleinek átnézésére s az azon évi számadások megvizsgálására bizottságot kér kineveztetni. — Az érintett számadások megvizsgálására ugyanazon t. igazgató tag urak kérettek föl, a kik az 1859 és 1860. évi számadásokat felülvizsgálták, ugymint gr. Károlyi György és báró Prónay Albert ő méltóságai.

VII. Ugyancsak a pénztárnok jelentvén, hogy a pénztár kezelésénél 1862. év elejétől fogva minden zavart kizáró új rend levén behozva, a számadások más modorban vezetettek, utasítást kér az iránt, hogy e számadások mikor hozassanak köztudomásra. Határozatott, hogy mindenek előtt az elkülönözés óta vezetett számadások vizsgálaton keresztül menvén, azontúl aztán a valódi vagyoni állapot lehető világos és érthető alakban közöltessék, ugyanígy a házépítési tőkék kimutatása is, mely részben az Igazgatóság a házépítési pénztár megvizsgálatása után külön fog rendelkezni.

VIII. Mélt. Elnök úr azon indítványa folytán, hogy a házépítési pénztár számadásainak vizsgálata rendeltessék el: — A házépítési pénztár megvizsgálására gr. Cziráky János, b. Sennyey Pál és Szögyényi László úrnagyaik kérettek föl.

IX. Mélt. Elnök úr az akademia költségvetését kívánván előterjeszteni, mindenek előtt a multra nézve elmondja azon előre nem láthatott okokat, melyeknek tulajdoníthatni, hogy az előre fölvett jövedelem, t. i. 55,800 ft helyett, csupán 53,613 fra ment a lefolyt 1862-ik évben a valóságos bevétel. Továbbá magyarázza a múlt évi költségvetés tételeiben előfordult némi hiányokat, melyek részint egyes tételeknek kimaradásából vagy kevesebbre lett fölvételéből származtak; s előadja az előre épen nem láthatott, főleg az akademia nagyobb munkássága és közzétett kiadványainak az előre felvetteknél mintegy 8,000 ftal nagyobb költségei által okozott fölösebb kiadásokat, melyeknek eredménye lett, hogy míg a bevétel az előre fölvett 55,800 ftnyi öszletnél kevesebb, azaz csupán 53,613 ft volt: a kiadások mintegy 4,300 forinttal haladták felül az összes bevételt. Bár mennyire indokoltnak tartja ő méltga az általa fölhozott alapos okoknál fogva, senki sem sajnálhatja inkább e túlterjeszkedést az igazgató tanács által megállapított költségvetésen mint épen ő, s midőn a multra nézve az általa kifejtett tekintetekből az Igazg. tanács elnézését reményli: jövőre nézve maga is oly intézkedéseket tart szükségeseknek, hogy ezentúl hasonló túlterjeszkedés ne fordulhasson elő.

Az Igazgató tanács fájdalmas meglepetéssel értvén a felebbi előterjesztést, rendeltetésében fekvő feladatának tekinti minden módon odahatni, hogy illeté n, a megállapított költségvetésen való túlterjeszkedés ezentúl helyt ne foglalhasson.

X. Ezek után mélt. Elnök úr előterjeszté költségvetési javaslatát, mind a remélhető bevételt, mind a fölvethető kiadásokat illetőleg.

Mi a bevételt illeti:

Az 1863. évre fölvethető jövedelmet, mely az év folytán befoly felvenni lehet:

A 6° és 5° alapítványokból kellene bejönni 27,965 ftnak, azonban nem jöven be az egész öszlet a fizetési határidőkre tökéletes pontossággal, 1863-ban befolyandónak fölvethető 22,000 ft.

A 6% és 5%-os hitelezvények után be kellene jönni 8,757 ftnak, s bizton reménylhető	7,000 ft.
A kiadás alatt levő vagy arra váró 6% hitelezvényekből 3,000 ft. helyett fölvehető	2,500 ft.
Földtehermentesítési, nemzeti kölcsön és kamrai kötvények kamatai	11,030 ft.
1862. dec. 31-én hátralékban volt alapítványok után 13,125 ft. hitelezvények után 9,099 ft. vagyis összesen 22,224 ft. Ez öszlétből valószínűleg bejövőnek az 1863. év folytán felvehető	11,500 ft.
Azon könyvtárakkal, kik az akadémiai kiadásokat 1862. év elejéig bizományban kezelték, a számadások most levén végleg berekesztendő, föllehetvén a régiebb tartozások behajtásából befolyó öszletet	2,500 ft.
Az akadémia mostani bizományos könyvtárával, Eggenbergerrel, József napkor levén számolás, zen forrásból is várható legalább is	1,500 ft.
Részvények utáni kamatok és osztalékokból	600 ft.
A takarékpénztárban ideiglenesen elhelyezett pénzek kamatai	200 ft.
Összesen 58,830 ftra.	

Az akadémia kiadásait pedig a jövő 1863-dik évben következőképen lehet felvenni :

Tagok, tisztviselők, bizottsági előadók fizetése (a titkoknak 800 ftra menő szállási általaggal s a nagyszótár 1,050 ftra menő költségével együtt)	13,200 ft.
Cselédek bére	1,000 ft.
Szállásbér	3,120 ft.
J u t a l m a k r a .	
1862-ről elmaradt 250 arany 6 forinttal	1,500 ft.
Teleki drámai jutalom 100 arany és a Karácsonyi drámai jutalom 200 arany	1,800 ft.
Általános akadémiai kiadványok költségeire :	
Nyomatás, metszetés	3,600 ft.
Írói díjakra	3,000 ft.

Könyvkötésekre	300 ft.
Az öt bizottságnak, mint tavaly a költségvetésben részletesben elő vala adva, öszvesen	13,250 ft.
A könyvtár számára könyvszerzés és kötés	700 ft.
Fűtés, világítás, tisztogatás	700 ft.
Irodai szükség, mesteremberek számlái	600 ft.
Posta és szállítás	400 ft.
Ügyvédi költségek	200 ft.
Adó 1862-ről	3,700 ft.
Adó 1863-ra	4,000 ft.
R e n d k i v ü l i k ö l t s é g e k :	
Budapesti szemle 60 példánya	600 ft.
Széchenyi érem	400 ft.

Öszlet 56,470 ft.

Ez előterjesztést több rendbeli indítványok követték, melyeknek folytán határozatot, hogy :

Az előterjesztett költségvetés kiadási rovataiban kitett mennyiség oly öszletképen állapítatik meg, mely az akadémia és a kebelében működő bizottságok által, kiadásaikban szorosan szem előtt tartandó. Midőn az Igazgatóság e határozatát az akadémiának tudtára adatni rendeli, azon kötelességnél fogva, mely szerint fölügyelni tartozik, hogy az akadémia pénzügyi viszonyai fölös kiadások által zavarba ne jöjjenek, minthogy a czélt csak úgy lehet elérni, ha a kiadások szorosan a kiszabott határok között maradnak, egyszersmind oda utasítja a mélt. Elnökséget, hogy az akadémia osztályaival, bizottságaival, titkári, pénz- és könyvtárnoki hivatalaival akkép intézze és állandólag rendszerezze a dolgokat, hogy a fent kitett öszletnél több kiadás semmi esetre ne történjék, minden fölös kiadásért felelőssé tevén az akadémia pénztárnokát, és attól őt az igazgatóság nevében oltiltván. *

XI. Mélt. Elnök úr megérintvén, mennyire növekszik évenként az akadémia munkássága, melynek igényeit immár a jövedelmek örvendetes szaporodása sem képes teljesen kielégíteni, idején levőnek mondá, hogy az alapszabályok azon pontja, mely kezdetben, mikor az akadémia összes vagyona főleg egynehány nagy alapító adományá-

ből állott, igen czélszerű s az akadémia akkori működésének is megfelelő volt, mely szerint a kamatok hatoda, tehát a jövedelem 16 percentjénél több, évenként tőkésíttetni rendeltetik, — most már, mikor az akadémiának vagyona a nemzet áldozatkészsége által tetemesen növekedett s egyes hazafiak adományai és hagyományai által évenként különben is gyarapszik, mint az akadémia jelen munkásságát szükségtelenül korlátozó rendszabály, akkép módosíttassék, hogy mindazon jövedelemből, mely nem azon tőkék kamataiból származik, a melyeknek alapítói a hatodrészt tőkésítését alapító leveleikben egyenesen kikötötték, már a folyó 1863. éven kezdve az alapszabályokban rendelt 16 ft 66 $\frac{1}{6}$ kr. helyett száz után csupán 5 ft tőkésíttessék. Kiemelé mélt. Elnök úr, hogy a módosítás annyival inkább indokolt, mivel az eddigi szabály szerint tőkésíttetni kívánt öszlet oly nagy, minőt oly társulatok sem rendelnek, melyeknél a társaság vagyona évenkénti romlása is tekintetbe veendő; kiemeli mindenek fölött, hogy e szabály megváltoztatása nélkül az akadémia több irányban megindult tevékenyebb működésének szárnya szegetnék. S mindezen okoknál fogva felhívta a tek. igazg. tanácsot, határozza el, hogy az alapszabály kérdéses pontjának a fentebb érintett értelemben, az eredeti alapítók szándoka tiszteletben tartása mellett, leendő módosítása iránt tétessék mielőbb fölterjesztés.

Az igazgató tanács teljesen méltányolva a mélt. Elnök úr által előterjesztett indokokat, midőn az akadémia munkásságának megszorítása vagy a tőkésítendő százalék alább szállítása közt kell választania: nem kételkedhetik az utóbbi rendszabály elfogadásához járulni s határozatul kimondatni: intéztessék felsőbb helyre folyamodás az alapszabály kérdéses pontjának oly értelemben leendő megváltoztatása iránt, hogy a mennyiben az alapító levelek, melyekben az alapítók szándoka tiszteletben tartandó, határozottan ki nem kötik a kamatok hatodának tőkésítését, vagy a még életben levő eredeti alapítók ez által kikötött föltételhez továbbá is nem ragaszkodnak, a szorgalmazandó változtatás reményében már a jelen 1863-ik év kezdetétől fogva száz ft után 16 ft 66 $\frac{1}{6}$ kr. helyett ezentúl csupán öt ft tőkésíttessék évenként rendszeren az öszves jövedelemből.

XII. Indítványoztatott, hogy a midőn az Igazg. tanács ülésére hamar nem lehet kilátás, az akadémia tőkéit teljes árvaik biztosíték

mellett, ezután is az akadémia mgos Elnöksége adja ki kamatra, értekezvén egyúttal az Igazg. tanács Pesten levő két három tagjával, s esetről esetre tudósítván utóbb az iránt az Igazgatóságot. Ha pedig az igazgatósági ülés tartása előtt rövid idővel vagy annak folyamata alatt adatnék be kölcsönügyi folyamodvány, mint eddig is szokásban volt, terjesztessék az az igazgatósági ülés határozata alá.

Mélt. Elnök úr kijelentvén, hogy ily esetekben az árvai biztosítókra és első helyen betáblázásra mindig figyelemmel volt, s hogy a legutóbbi időben történt kölcsönök mind erre való figyelemmel adattak ki, — a javasolt eljárást általa figyelemben tartandónak jelentette ki.

XIII. Mélt. Elnök úr előadván, hogy ámbár az akadémiai tőkék kamatainak behajtására irányzott intézkedések nem voltak sikeretlenek, kívánatos, hogy minél nagyobb rendhez és pontossághoz szoktattassanak az illető adósok, s hogy a künn levő hátralékok is minél előbb bejőjenek, és akadémiai czélokra fordíthatassanak. Ennek folytán határozatotott, hogy :

1) Minden alapítványi vagy hitelevényi adósnak, ki a fél éves rendes kamatfizetési határidőt fél évig elmulasztja, mondassék fel a tőke. 2) A mely akár alapítványi, akár hitelevényi tőke után egy évnél tovább hátra vannak a kamatok, azon tőkék mondassanak fel, ha három havi zárt idő alatt nem tisztáztatnék le a hátralék.

Mélt. Elnök úr megbizatik, hogy e határozatok értelmében általános körlevelet bocsáttasson ki az ügyvéd által az illetőkhöz és annak értelmében járjon el.

XIV. Azon ohajtás fejeztetett ki, hogy a költségvetés ezentúl előbb az igazgató tanács két három tagjából álló albizottsággal közöltessék, s annak előterjesztése alapján tárgyalassék aztán az összes igazgatósági ülésben.

Mélt. Elnök úr késznek nyilatkozott ez ohajtást is szem előtt tartani, s a szerint járni el ezentúl a költségvetés előterjesztésében.

XV. Olvastatott a nm. m. kir. Helytartó tanács ^{633/}₅₀₆₃₀ sz. a. kelt s a m. tudom. akadémiahoz intézett felszólítása, melyben arra figyelmezteti az akademiát, hogy néhai Reseta János nyug. egyetemi tanár által végrendeletileg a m. tud. társaságnak, a pesti nemzeti színháznak és a m. nemz. muzeumnak hagyományozott 10 lánchid-,

10 alagút- s 7 pesti takarékpénztári részvény, a mennyiben mindez a végrendeleti végrehajtó főtiszt. Majer József fehérvári kanonok úr által az akadémia pénztárnokának, mint ezen alapítvány végrendeletileg megbízott kezelőjének, valóban átadatott, arányos részben a hagyományos intézetek nevére átírássék, s ezen eljárás a jövedelmekből időnként vásárlandó államkötelezvényekre nézve is követtessék, s végre az alapítvány biztosítására szükséges lépések megtéteessenek; mind ezekről pedig a nm. Helytartó tanácshoz évenkénti jelentés tétessék.

Ezen hivatalos felszólítás folytán a pénztárnok jelenti, hogy a Reseta János ur által egy-egy harmad részben az akademiának, a nemz. muzeumnak s a nemz. színháznak hagyományozott s az akadémia által kezeltetni rendelt 10 lánczhid-, 10 alagút- s 7 pesti takarékpénztári részvény főtiszt. Majer József kanonok, végrendeleti végrehajtó által, az érdeklét intézetek megbízottainak jelenlétében, a m. akadémia pénztárnokának csakugyan átadattak, s 1862-ik évi május hó óta az akadémiai pénztárban őriztetnek. — A 7 takarékpénztári részvény után a letelt 1861-ik forgalmi évre, részvényenkint 100 — összesen 700 ft esvén, ezen 700 ft május 22-én felvétellett, s a 39,133 számú könyvecskére a pesti takarékpénztárba elhelyeztetett.

A mi a közös vagyon biztosítását illeti, ennek módját meghatározni nem a kezelő m. akadémia dolga. A részvények egyenkint oly számuak lévén, hogy azokat egyenlő három részre felosztani nem lehet, ugyanazokat pedig, a végrendelező akarata szerint eladni nem lehetvén, az akadémia azon helyzetben van, hogy a többi, egyébiránt testvér intézetek vagyonát is kezelnie kell, miután e kezelésre ő van megbízva a végrendelező által. Ha az akadémia irányában, a más két testvér intézet részére külön biztosítási lépések tartatnak szükségeseznek: ezekről a végrendeleti végrehajtó úr, vagy az érdeklét intézetek gondoskodjanak, s az akadémiai pénztár legnagyobb készséggel fog teljesíteni mindent, a mi kívántatik, mert kegyeleti kötelességnek tekinti ezt a boldogult alapító iránt, ki a kezelést ez intézetre bízta.

Végül némi javaslatokat tett jelentő pénztárnok, melyeknek folytán: a nm. m. kir. Helytartó tanács értesítettetni határozattik: hogy az alapítvány az akadémia pénztára által valóban átvétellett,

s hogy a 7 takarékpénztári részvény 1861-iki osztaléka, 700 fiban, fölvetetvén, kamatozásra a pesti takarékpénztárba tététt, a többi részvények után még ekkorig nem folyt be jövedelem; végre, hogy a jelentés az alapítvány állásáról évről évre fel fog terjesztetni az akademia igazgatósági üléséből, közöltetvén egyszersmind a nemz. muzeummal és nemz. színházzal is. A mi pedig magát az alapítványt illeti: hogy annak kezelése mostantól fogva mindenkor nyilvánosság és kellő felügyelet tárgya legyen, egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktattatni rendeltetik, a mint következik:

„1) Van budapesti lánczhid 10 részvényem, és ugyan 10 budapesti alagút-részvényem és 7 pesti takarékpénztári részvényem. Ezen saját nevemre írott huszonhét részvényt adom és hagyom örök időre a nemz. magyar akademiának és a pesti m. színháznak és a nemz. magyar muzeumnak következő feltételek alatt. Ezen részvényeknek évi jövedelme, mint örökös tőkepénz kamatoztassék, és a végett minden esztendőben biztos helyre adassék, és soha másra semmi ürügy alatt ne fordíttassék, sőt a kamatok is évenként tőkésíttessenek folyvást, mindaddig míg a lánczhid Budapestnek vagyis az országnak át nem adatik; akkor és csak akkor, minden a részvényeket illető és azok után gyűjtött vagyon három egyenlő részre osztassék, és a fentiszelt három nemzeti intézetnek szolgáljon mindenkor alaptőkékül. Ha pedig a kitűzött osztás ideje előtt valamelyike — a mit Isten ne engedjen — megszűnnék lenni, akkor a két élő intézet, mint jó testvérek osztozzanak egyenlőképen az egész vagyonban. Ezen alapítványomnak a fen meghatározott feltételek szerinti kezelésére a magyar akadémiát kérendem meg, és a főtiszt. káptalant megbizom, hogy az említett lánczhide, alaguti, és takarékpénztári részvényeket a m. akademiának adja át, és egyszersmind végrendeletemnek ezen pontját a nemz. muzeum s a m. színház igazgatóságainak is küldje meg. E végett saját kezemmel irtam le végrendeletem ezen pontját a nemz. muzeum és a m. nemz. színház számára; a magyar akademiának pedig az egész végrendeletemet különös példányban.

„10) A fenálló rendelet szerint, minden hagyományozó tartozik hagyományától örökségi bélyeg-adót fizetni; a végett én a pesti takarékpénztárba 600 p. forintot, saját nevemre betettem és ezen

összeggel, reményem, az összes hagyományom örökülési adóját eléggé fedeztem.“

Január 15-ikén

Mélt. gr. Desseffy Emil elnök úr elnöklete alatt jelen voltak : mélt. b. Eötvös József másod elnök úr, Gr. Andrássy György, Gr. Apponyi György, Gr. Cziráky János, Gr. Károlyi György, Kubinyi Ágoston, B. Prónay Albert, B. Sennyey Pál, Szögyényi László igazg. tagok. — Szalay László titoknok, Cséngery Antal jegyző, Tóth Lőrincz pénztárnok.

XVI. Mélt. Elnök úr jelentést tevén az akadémia palotája építésének előhaladásáról, s kiemelvén, hogy az előleges költségvetést egybevetve az eddigi kiadásokkal, eddig mintegy 10,000 forint van az építésnél meggazdálkodva, azon fontos kérdés eldöntésére hivta föl az igazg. tanácsot: mi történnék az akademiái telek azon mintegy 293 □ ölnyi részével, mely — miután az eredeti terv takarékosági szempontokból, és azon öknál fogva, hogy annak értéke a palota építésére legyen fordítható, kisebb mérvre van leszállítva, — a palota által nem lesz beépítve. Miután az akadémiának azon 60 ezer forintra, mely e telek-részen mint a gőzhajózási társulatnak az építési pénztárból fizetett öszlet egy része, fekszik, szüksége van: idején látja az építkezési ügyek vezetésével megbízott hármas bizottság az iránti határozatra kéri fel az Igazgatóságot, eladassék-e azon telekrész, vagy pedig az akadémia által bérháznak szintén fölépíttessék. Oly dolog, melynek eldöntésére a hármas bizottság, minden teljhatalma mellett sem érzi magát fölhatalmazottnak. Midőn azonban e részben határozásra az Igazg. tanácsot felhívja: kötelességének tartja e tárgyban véleményét előterjeszteni. Ugy hiszi a hármas bizottság, hogy az érintett telekrészt most már némi haszonnal is el lehetne ugyan adni, de attól lehetne tartani, hogy a vevő, kit e részben korlátozni nem lehet, oly házat építene telkére, mely az akadémia épületével építészeti összhangzásban nem állván, sokat levonna ama nagy emlékszerű épület szépségéből. Már maga is rendkívül fontos körülmény ugyan, de egyszersmind pénzügyi tekintetek is szólnak a mellett, hogy az akadémia telkét bérháznak maga építse be. A bizottság ugyanis terveket készítettetett Ybl építész által, s e

terveket mélt. Elnök úr az Igazg. tanácsnak be is mutatta. Különösen jót terv készült, melyek közül az egyiknek stýlja, a Dunáról tekintve, a palota stýljában van egészen tervezve, és a palotának mintegy folytatását képezné; míg a másik az akadémia épületével szintén öszhangzó és igen szép ugyan, de nem emlékszerü épületnek van tervezve. Az első terv 247,000 forintba kerülne s csak mintegy ötödfél százalékot jövedelmezne; azon öknál fogva, mert a dunai és akadémiai utcára szolgáló homlokzata csupán két emeletes levén, kevesebb kibérélhető helyiségek lennének benne. Annál jövedelmezőbbnek s az akadémia tőkái egy részének beruházására annál kedvezőbbnek mutatkozik a másik terv, mely — oly helyen, hol a telek ára és szállások bére naponként emelkedik már jelenleg is, s a kiadandó helyiségek béreit mérsékelten számítva is föl, — szintén hét százalék jövedelmet ígér. Az utóbbi épület ugyanis kerül a terv szerint 160,000 ftba, a telek ára 60,000 ft.

s így az összes költség 220,000 ft.

Az épület jövedelme pedig a legmérsékeltbb számításal is számítható 16,700 ftra

Ez öszletből, minthogy 15 évig adómentes a ház s addig csupán a városi adót kell fizetni, ennek fejében 10%, tentartási költségekre 5%, összesen 15 százalékot levonva, kerek számmal lehajlik 2,500 ft.

Tiszta jövedelem 14,200 ft.

Az építési költségeket következőleg véli mélt. Elnök úr előállítandónak.

1) Azon 40 ezer ftból, mely öszletet gr. Bethlen József visszafizetett, 8 ezer forint hagyatván meg, hogy ha az adósok rosszul fizetnek, fenakadás ne legyen, belefektetendő a bérházba 32,000 ft.

2) az 5% hitelezvényi tőkék mondassanak fel, s azokból szintén befizetendő a bérházba 48,000 ft

E két öszlet már 80,000 ft

3) A hátra levő öszlet kölcsönképen a pesti és budai takarékpénztárakból lenne felveendő, oly módon,

hogy a pénz 6% kamatnál többre ne kerüljön s a törlesztésre 3%-nál több ne legyen kötelezve, fenhagyatván azonban az akadémiának a jog többet is törleszthetni tetszése szerint. Az ekkép fölveendő összeg . . . 140,000 ft.

Ekkép lenne fedezve a fent kitétt összes építési költség 220,000 ftal.

Hogy pedig e pénz kezelése és törlesztése czélszerűen menjen s a törlesztés mielőbb végét érje: a következőket véli mélt. Elnök úr elhatározandóknak:

1) Állittassék fel egy külön bérházi pénztár, külön számvitel és könyvvizetés mellett, az akadémia ellenőrének kezelése alatt.

2) Ezen pénztár bevételi forrásai legyenek: a) a felebb érintett 32,000 s 48,000 és 140,000 ftnyi öszletek. b) minden újabban bejövő adakozás, mely az akadémia alaptökéjéhez ajánlatik; c) a kamatlan, még 80,000 ftra menő ajánlatokból bejövő pénzek, melyeknek behajtása az elnökségnek lenne meghagyandó; d) e pénztárba folyjon, a mit az akadémia a jövedelmekből, szabályszerűleg és az igazgatósági határozatok értelmében, évenként tőkésíthet; e) azon alaptökéhez tartozó tőkék, melyek akár az alapítók, akár a hitelevényi adósok által önként lefizettetnek vagy behajtatnak; f) a bérház jövedelme.

A bérházi pénztár, mely az épen érintett forrásokból alakúlna, fedezné a következő költségeket: a) a bérház építési költségeit, mely építésnek akkép kell eszközöltetnie, hogy a bérház 1864. Jakab napra jövedelmezni kezdjen; b) a fentebb érintett 32,000 ftnak 6% s a 48,000 ftnak 5% kamatját fizesse az akadémia jövedelmi pénztárának, úgy hogy ez legkisebb rövidséget se szenvedjen jövedelmi tekintetben; c) a palota pénztárának megfizetné a telek árát; d) a 80,000 ft kamat nélküli ajánlatokból s a tőkésítésre szánt és ezen pénztárba áttett akadémiai pénzekkel siettetné a kölesön vett 140,000 ftnyi tőke törlesztését; az ekkép megkímélt kamatokból ellenben pontosan fizetné az akadémia jövedelmi pénztárának a kapott öszletektől járó kamatokat, azonban hogy a törlesztés gyorsabban meheszen csak 5%-kal e) az igazgatóságnak minden évben okiratokkal igazolt számadást adna.

Föltéve, hogy az indítványok elfogadhatnak, azoknak folytán elhatározandóknak véli mélt. Elnök úr még a következőket:

1) Hogy mostantól kezdve ne adassanak ki tőkék magánosoknak, hanem a tőkésítendő és tőkésíthető üzletek a bérházi pénztárba folyjanak, mind addig míg az annak terhére fölveendő kölcsön le nem lesz törlesztve. Továbbá

2) Két-három igazgatósági tag küldessék ki, kik a takarékpénztárakkal az érintett föltételek alatt a szükséges kölcsönügyletet megkössék, a bérházi pénztár számadásait időről időre vizsgálják meg, s mind ezekről jelentést tgyenek az Igazgató Tanácsnak.

Megjegyzé végre mélt. Elnök úr, hogy az építés ideje alatt nem fog ugyan a bérház jövedelmezni, azonban a pénztár a 32 és 48 ezer forintnyi üzletek kamatait rendesen fogja fizetni, mivel a bérház építési költsége 6—7 ezer forinttal többre van fölvéve, mint a mennyivel kiállítható. Nem lesz tehát szükséges 140 ezer forintot venni fel kölcsön, mitől 6% kamat és 3% tőketörlesztés jár, — már azért sem, mivel az építés ideje alatt is tetemes üzlet jó be a 50 ezer ftnyi ajánlatokból; a mit mindjárt be lehet építeni, és a mitől tőketörlesztést nem, csupán az 5% kamatokat kellend az akadémia pénztárának fizetni.

Minthogy pedig a ház legalább 14,200 ftot hoz be, nem lehet fölakadás. Ide járul, hogy amint a törlesztés elkezdődött, apadnak a kamatok, melyek a kölcsön vett pénzüszletektől fizetendőek, s így a pénztár rendelkezésre álló készlete szaporodik. Ezen módzatok mellett eszközölhetőnek véli mélt. Elnök úr, hogy az Akadémia jövedelmei rövidséget ne szenvedjenek, s bizonyos nem hosszú idő múlva az Akadémiának igen szépen jövedelmező bérháza leszen, mely jövedelmeit szaporítja.

A fentebbi indítványok általában köz helyesséssel találkoznán, gr. Cziráky János és Szögyényi László ő nagyméltóságai k Kubinyi Ágoston ő méltósága, mint az Igazgatóság tagjai, oly meghagyással küldetnek ki: hogy a fentebbi előterjesztést, mind a bérház költségvetésére, mind a befektetendő üzletek mennyiségére és kamatozására

nézve, részletes vizsgálat alá véve, ha az indítványozott építkezést az előadottak szerint jövedelmezőnek találják: a takarékpénztáraknál az érintett feltételek alatt kötendő kölcsönügyletnél az Igazgató Tanácsot szintén képviseljük, s eljárásukról, valamint a bérházi pénztár alakultáról és általok megvizsgálendő számadásairól, annak idejében és időről időre tegyenek az Igazgató Tanács elé jelentést. Az Akadémia építési ügyeit kezelő hármass bizottság pedig az esetre, ha az általok előadott viszonyok a bérház építésére nézve az Igazgató Tanács fent tisztelt küldöttsége által kedvezőknek találtnak, fölhatalmaztatik a bérházi pénztár alapítására, s az azzal kapcsolatban álló intézkedésekre, és általában a bérház építési ügyeinek szintoly teljhatalommal, mint a palota építése körül eljárnak, megindítására és vezetésére.

XVIII. Olvstatott a múlt évi akadémiai ülések jegyzőkönyvének 317. pontja, melyben Czinar Mór lev. tagnak a Codex Diplomaticushoz készített Indexe nyomtatási költségeinek utalványozása kéretik.

A mélt. Elnökség bizatott meg, hogy a mennyiben a befolyandó övedelmek engedik, vagy pedig a költségvetésben megállapított öszletből telik, e mű kiadási költségeit utalványozza.

XIX. A mult. évi jegyzőkönyv 220. pontja a Kenessey Albert által készített „Hajózási műszótár“ kiadási költségeinek megajánlására hívja föl az Igazgató Tanács figyelmét.

Szintén a mélt. Elnökség bizatott meg, hogy a mennyiben a kívánt költségvetésben megállapított általános öszletből fedezhetők, azokat utalványozza.

XX. Az Akadémia múlt évi jegyzőkönyvének 300. pontja Vámbéry Armin Persiában levő levelező tag segélyezésére kéri föl az Igazgató Tanácsot, indokolván ezt ezen tagjának az Akadémia nyelvnemozási céljaival összehangzó működésével, és azon tényleges körülménnyel, miként Vámbéry minden segélyforrások nélkül lévén, ez által a visszautazásban is gátolva van.

A nevezett levelező tagnak 50 db. Napoleon arany határozott küldetni.

XXI. A titoknok előterjesztése folytán Petheő Dénes akadémiai irnok „irodai tiszt“-nek neveztetik ki.

XXII. Potemkin Ödön akadémiai irnok fizetése javításáért folyamodik.

Fizetése az előadott okoknál fogva 380 fra emeltetik, osztrákértékben.

XXIV. NAGY GYÜLÉS.

1863. J a n u á r 12-én.

Mélt. Gr. Desseuffy Emil elnök úr elnöklete alatt.

I. Üdvözölvén mélt. Elnök úr a nagy gyűlésre egybejött tagokat, bemutatá egyszersmind Marczibányi Antal úr ő méltóságát, ki te gyűlésre, melyen a Marczibányi-féle jutalmak ügye is tárgyalatik, szabály szerint meghivatott.

Mind mgos Elnök úr, mind m. Marczibányi Antal úr szives éljenekkel fogadtattak.

II. Olvastatott a nyelvtudományi osztály jelentése, mely szerint az osztály jövődjére a Marczibányi-féle 40 db aranyból álló jutalomra a következő kérdés kitzzését ajánlja: „Adassék elő példákban, mily rontó befolyással voltak nyelvünkre az idegen nyelvek a nyelvújítás diadala óta.“

Indítványoztatván e jelentés folytán, hogy e pálya kérdésben a „rontó“ befolyás helyett „a magyar nyelv természetével ellenkező“ befolyás tétessék.

A pályakérdés újra formulázás végett a nyelvtudományi osztályhoz visszaküldetett.

III. Olvastatott a nyelv és szép tudományi osztálynak, a Sámuel-díj ügyében tett következő javaslata: „A Sámuel-féle 15 db arany az Ügyrend szerint minden évben kiadandó levén, miután 1862-ik évben nagygyűlés nem volt, azért az osztály jelenleg ezen jutalomnak az elmaradt 1861. és a lefolyt 1862-ik évre is kiadását indítványozza, mire nézve az Igazgató Tanács beleegyezése a nagygyűlés által leszen kikérendő. Ez indítványa következtében megju-

talmazandóknak ajánlja 1861-ben mély és termékeny vizsgálata tekintetéből Fogarasi János értekezését „A személyragokról, és azok viszonyairól,“ mely az Akadémiai Értesítőben jelent meg. — 1862-ben Budenz József, „Csúvas közlemények és tanulmányok“ című, a „Nyelvtudományi Közleményekben“ kijött értekezését, mint a mely egy rokon nyelv alkatának földerítése által a magyar nyelvészet több pontjára világot vet, s egyszersmind mint első munka e nemben, az európai nyelvtudományt szerencsésen gyarapítja.

Miután a jelen nagy gyűlés valósággal nem egyéb, mint az 1862-ről elmaradt nagy gyűlés, a költségvetésnek az év kezdetével öszhangzásba hozása végett téve át a jelen év kezdetére: e nagy gyűlésen nem adathatik ki más jutalom, mint a mely 1862-ben lett volna kiadandó. Határozatott ez okból, hogy a Sámuel-díj az Ügyrend 95. pontja szerint, ez úttal csak az 1862-ik évet megelőző, vagyis 1861-ik évben megjelent legjobb nyelvészeti értekezésnek vagyis az osztály ítélete nyomán Fogarasi János r. tag „A személyragokról és azok viszonyairól“ című értekezésének adassék ki, az 1862-ki pályázás eredménye iránt tett jelentés a jövő nagy gyűlésre tártatván által.

IV. Olvastatott a mathem. és term. tudományi osztályok öszszesített jelentése, a női díjra, a közelebbi múlt évben beérkezett pályamunkákról. E szerint a pályázati hirdetésre, mely a vegytan, a földtan, az állati élettan, a természettani földrajz és a fűvészettanra kívánt népszerű modorban irt munkákat, — a kitűzött határnapig beérkezett: 1 vegytan, 1 földtan, 1 állati élettan, 1 természettani földrajz, végre 3 fűvészettan 1 növényzeti földrajzzal. E pályaműveket illető bírálatok a következő eredményre vezettek:

1. A v e g y t a n i pályamű, melynek czíme: „A vegytan a közönséges életre, jelesen a mezei gazdaságra alkalmazva,“ nem felel meg a tudomány jelen állásának, a vegytant általában, különösen pedig a szerves anyagok vegytanát elavult álláspontról tárgyalja. A tárgyak beosztása sem olyan e műben, mint a milyenné az újabb álláspontról népszerű vegytanban lehetett volna tenni. Így az egyes elemek két megfelelő vegyeik közötti hasonlatosság, mi által a vegytanban sikeres haladás jelentékenyen könnyítették, nincs tekintetbe véve. Helylyel közzel egyes adatai is régiek, melyek újabb tapasztal-

latok által helyre igazítottak, sőt némely állításai (melyek azonban csekély számuak) merőben tévesek. A tárgy megválasztását illetőleg inkább kielégítőnek mondható e munka; ohajtandó volna azonban, hogy a laicust közelebből érdeklő részletek, mint az égés, lélekzés, anyagesere, a munka czímének megfelelőleg, különösen a növények táplálkozására, s egyéb a mezzei gazdaságra, valamint a mindennapi életre vonatkozó gyakorlati fontosságú tárgyak, kissé bővebben és több concret példával felvilágosítva tárgyaltassanak, némely a laicust kevésbbé érdeklő gyári eljárások részletesb fejtegetésének rovására. Végre hibás a pályamű nyelve is, mind az egyes kifejezéseket, és a mondatok szabatoságát, mind a logikai egymásutánt illetőleg. Legérezhetőbb e hiány a vegyszületani törvények tárgyalásánál. Mivel e hiányok miatt e pályamű, mint népszerű vegytan, az alapítók akaratának igen tökéletlenül felel meg: az osztálybeli bírálók e művet jutalomra és kiadásra nem ajánlják.

2. „A földtan alapvonalairól“ czímű pályaműről, melynek jeligéje: „Mentől több fényt, mentől kevesebb hypothesisit,“ két bíráló egyhangulag azon részletesen indokolt véleményt nyilvánítja, hogy e szóban forgó munka, ámbár több tekintetben a tudomány színvonalán áll, díjazásra és kiadásra nem ajánlható, mivel a tantárgyat gyakran következetlenséggel, hibás felfogással és szabatoság nélküli iránylyal adja elő; s e felett az elkerülhetetlenül szükséges rajzokat is nélkülözi.

3. Az „állati élettan“ czímű munkáról, melynek jeligéje: „Tekintetes Szalay László úrnak“ stb. három bíráló egyezőleg oda nyilatkozik, hogy az nem állván a jelenkori tudomány színvonalán, és sokat hibásan és természetes benső összefüggés nélkül tárgyalván, díjazásra és kinyomatásra nem ajánlható.

4. „A természettani földrajzról“ melynek jeligéje ekkép kezdődik: „A természettani földírás,“ két bíráló tökéletesen megegyez abban, hogy a szerző szakértelemmel, jó rendben, világos és kerekded nyelven adja elő a tantárgyat; — ezeknél fogva e munka díjazásra és kiadásra méltónak ítéltetik, oly megjegyzéssel, hogy a szöveg némi rajzokkal és fametszetekkel világosíttassék.

5. A füvészeteti munkákról két bíráló egyhangu véleménye a következők:

a) „A füvészet alapvonalai“ czimü és ezen jeligével: „És a czél nem a díj“ ellátott munka, tartalmilag és terjedelmileg túl menvén a kitűzött pályakérdés határain, és a tantárgyat oly zavartan adván elő, hogy abban a tanulni kívánó eligazodni egyáltalában nem volna képes; végre nem ritkán szabatos és világos magyarázat helyett homályos és érthetetlen discussiókkal állván elő, jutalomra méltónak nem tartatik.

b) A „növénytaniföldrajz“, melynek jeligéje: „Ha a föld isten kalapja, hazánk a bokréta rajta“ — mint oly munka, mely a m. tud. Akademia által pályázatra nem tűzetett ki, bírálat alá nem is vétetett.

c) „A magyar hölgyek füvészkönyve“, melynek jeligéje: „Veni, vidi, vici“, azonkívül, hogy gyakran dagályos és regényes előadást negélyző irályt használ, a tudomány megállapított elveit is sérti, és magyarázataiban többnyire igen homályos és határozatlan; miért is a két bíráló öszhangzó véleménye szerint jutalomra nem érdemes.

d) „A füvészet alapvonalai tekintettel a műveltebb néposztály szükségéire“ czimü munka, melynek jeligéje: „Ehret die Frauen“, kezdetben igen jól és czélszerű modorban van írva, de később zavart fogalmak és határozatlan magyarázatok oly bőségesen fordulnak benne elő, s műnyelve is annyira hibás, hogy a két bíráló megegyező véleménye szerint e munka sem ajánlható jutalomra.

E jelentés szerint a természettudományi osztály részéről csupán a 4. szám alatti, „Természettani földrajz“ ajánltatván jutalomra, e pályamű jeligés levele felbontatott, s abból Greguss Gyula neve tűnt elő, mint szerzőé, kinek is ez okból a jutalomdíj kiadatni határozatott. A többi természettudományi pályamű jeligés levelei pedig Bugát Pál és Kiss Károly r. tagok által még az ülés folyama alatt megégettettek.

V. Horváth Cyrill r. tag, Greguss Ágost, s Ney Ferencz I. tagok jelentik, mint a philosophiai osztály által megbízott bírálók, hogy a női díjért pályázó egyetlen bölceleti erkölestani munka

melynek czíme: „A szabad ember,“ s jeligéje: „Ös merd meg ten magadat!“ tudványunkat épen az erkölcs s erkölcsi-ség fogalmait illetőleg nem elégíti ki, az erkölcsstan legfontosabb alapfogalmait, azon kérdéseket, mi jó, mi rossz, mi cselekvésünk alapja, mi az akarat szabadsága, betudás, érdem, erény, vétek stb., nem is tárgyalja, az emberről és hivatásáról zavart fogalmakat, hibás értelmezéseket s általában erkölcsstan helyett boldogságtant nyújt, mely szerint az erény nem egyéb, mint okosan felfogott önérdek; végre azon részleteiben is, melyek valóban erkölcsstani fogalmakat tárgyalnak, e tárgyalás, mint p. o. a szabadság fejtegetése, félszeg, nem indul ki egy elvből, ötletes és egyéni, minél fogva, ha erkölcsstan volna sem tekinthető e mű bölcséleti erkölcsstannak, minőt a feladat kívánt. Mindezeknél fogva az osztály fent nevezett bírálói e pályaműnek a jutalmat nem vélik kiadandónak, s az erkölcsstani pályázást megújíttatni kérik. E véleményt az osztály is magáévé tevén.

Bírálók és az osztály véleménye helyeseltetvén, a pályamű jeligés levele még az ülés folyama alatt elégettetett.

VI. A titoknok eléadván, hogy ez iránt Balogh Pál r. taggal, mint a női díj programjának eredeti formálázójával is értekezett, véle egyetértve, indítványozá, hogy a női díjt illetőleg azon jutalom-hirdetések, melyekre a pályázás a mult évben eredménytelen volt, ismételve tűzessenek ki.

Elfogadtatott.

VII. Új tagok választása jöven szóba, felolvastattak az osztályok e részben tett kijelölései, melyek szerint ajánlottak:

1. a nyelv- és széptud. osztály részéről:

- a) Levelező tagokul: gr. Festetich Leo, Madách Imre, Erkel Ferencz, Téli János, Szemere Miklós, Lévy József;
- b) külföldi lev. tagokul: Benfey Theodor Göttingából, Babic Rajendrola-la Mittra, a bengáli Ázsiai-Társaság alelnöke.

2. A philosophiai osztály részéről:

a) rendes tagul: Greguss Ágost.

b) levelező tagokul: Mayer István és Sasku Károly.

3. A törvénytudományi osztály részéről:

levez. tagokul: Hoffmann Pál és Kallós Lajos.

4. A math. osztály részéről: levelező tagokul: Asbóth Lajos és Csányi Dániel.

5. A természettudományi osztály részéről:

a) levelező tagokul: Zlamál Vilmos, Halász Géza, Hollósy Jusztinián, Kalchbrenner Károly, Hazslinszky Frigyes, Preysz Mór, Jendrassek Jenő, Érkövy Adolf, Markusovszky Lajos, Duka Tivadar.

b) Külföldi levelező tagokul: Amerikából: Spencer F. Baird a Smithsonian Institution titkára Washingtonban; John Cassin a természeti tudományok philadelphiai akademiájának titkára; Lewis Agassiz bostoni tanár; James Dana New-Havenből (Connecticut); Keletindiából: Atkinson Esq. M. A. (Of Cambridge) a „Public Institution of Bengal“ igazgatója s az „Asiatic Society“ titkára; W. Theobald Esq. Junior, a bengali Asiatic Society tagja; Edward Blyth Esq. a bengali Asiatic Society tagja stb.

6. A történelmi osztály részéről jelentetett, hogy az osztályi jelentés, csak még egy osztály-bizottsági ülés tartása után adathatik be.

Ez ajánlatokra nézve a választás más napra tétetett által.

VIII. Olvasatott Méry Etel úrnak a mult évi april 7-iki jegyzőkönyv 141. pontja által a nagy gyűlés eléáltaltett azon javaslata, hogy Széchenyi szobra mellett Révay és Bessenyei szobrait is állítsa föl az Akademia.

Ezen javaslat azon időre, mikor az akademiái épület belső diszítéséről lehet majd szó, ajánltatik a mélt. Elnökség figyelmébe.

IX. Előterjesztetett Toldy Ferencz r. tagnak a mult évi jegyzőkönyv 245-ik száma által a nagy gyűléshez utasított azon indítványa, hogy az Akademia Értesítői, a benne foglalt tudományos értekezések nagyobb körben terjesztése végett, valamelyik folyóirat, névszerint a Budapesti Szemle mellé engedtesse nek által ingyen mellékletül, mint régebbe az Új Magyar Muzeumhoz voltak csatolva; vagy ha ez nem fogadtatnék el, minden értekezés külön adassék ki, mint az Évkönyvekre nézve már el van fogadva.

Ez indítvány, pénzügyi tekinteteknél fogva nem fogadtatván el, az Értesítők kiadására nézve az eddigi szokás fentartatni határozatott.

X. Indítványoztatott, hogy az Ügyrend 154-ik pontja módosítván, a szerzők a gyűjteményes munkákba fölvelt értekezéseikből külön lenyomatot, több példányban ingyen kapjanak. Másfelől szintén indítványoztatott, hogy a szerző saját költségére rendelhessen ugyan meg külön lenyomatokat, de több példányban mint az Ügyrend érintett pontjában meg van engedve.

Az Ügyrend idézett 154-ik pontja változatlanul fentartatni határozatott.

M Á S N A P

J a n u á r 13-k á n

folytatván a

nagygyűlés ugyancsak mélt. gróf Dessewffy Emil elnök úr elnöklése alatt,

XI. Jelenté a titoknok, hogy Salamon Ferencz lev. tag a nyelvud. osztályból a történettudományiba kéri magát általtétetni.

Általtétetik a nyelv- és széptudományi osztály azon ohajtásának kifejezése mellett, hogy a nevezett levelező tag ez osztálytól sem fogja ezentúl is megvonni közreműködését.

XII. A nyelvudományi osztály által Marczibányi-díj mellett kitűzésre ajánlott jutalomkérdés visszatétetvén ez osztályhoz a végett, hogy abban a r o n t ó szó helyébe „a nyelv természetével nem egyező“ tétessék, az osztály figyelmezteti az Akademiát, hogy „a nyelv természete“ oly kitétel, melylyel a nyelvudomány mint nem szabatos és definiálhatlan fogalmat kifejezővel nem él. A közéletben élnek vele, s ha mégis bizonyos határozott értelmét kívánók megszabni, a nyelv törvényei, a nyelvszokás s a nyelv szépségei összegét kellene alatta értenünk; külön magára egyiket sem. Ha egyedül a nyelv törvényeit, úgy a nyelv természete ellen volna minden e törvények alóli kivétel, melyet a nyelvszokás állapított meg, értve a minden korok és tájak egyező nyelvszokását (péld. szép, szebb). Ha egyedül a nyelvszokást, mely nem mindig egyetemes: úgy a nyelv törvényei elleni hibák nem volnának a nyelv természete elleniek (péld. tegnaptól óta, sokaság közepette, naponta,

naponkint helyett stb.) Ha egyedül a nyelv szeszélyeit (idiotismusok, phrasisok), melyek közösen a szók sajátosság, az eredetitől eltérő értelmében, alkalmazását tüntetik fel (szerét ejti, ágyat vet, számot vet, atyjára üt stb.): úgy viszont a nyelv törvényei és szokása elleni hibák nem volnának a nyelv természete ellen. Csak úgy lehet tehát a „nyelv természete“ popularis és nem tudományos kifejezésnek helyes értelme, ha alatta a nyelv törvényei, a nyelv szokás s a nyelv szeszélyei összegét akarjuk érteni. De az osztály a „rontó befolyással“ nem oda czélt. „Nem a nyelv törvényei ellen“ vétésre külön. Ilyen volna péld. az enyém könyv, az én kalap stb. de ilyenmü hibák, melyeket nyelvünkben nem eléggé jártas idegenek szoktak néha elkövetni, írók által nem követtetnek el. Nem is épen a nyelv szokás ellen vétésre. A nyelv szokás ellen vétene, ki a „hála isten“ hasonlatára „hála ō-t írta, „hála neki“ helyett. Míg a nyelv törvényei állandók, a nyelv szokása változó idő és hely szerint; különben föl kellene tennünk, hogy a mai nyelv szokás mindig, már a nyelv zsenge kora óta fen volt, s így a nyelv állapota e tekintetben nem változott. A nyelvvel élés, annak az emberi gondolkodás tovább fejlődése, az ismeretek bővülése, de a szép érzék finomulása arányában is új meg új formákat szül, melyek midőn születlenek, a nyelv szokásban még nem gyökereznek, s általa még csak fölveendők. „Eljött sérelmét megtorlandó“ nincs a nyelvtörvények ellen, mely annak értelmét így fejezi ki: „Eljött hogy sérelmét megtorolja vagy érte bosszút álljon.“ Amaz egyenesen római szokás; de romlik-e nyelvünk minden ily xenologismus által, ha az — a mi fő — a maga helyén alkalmaztatik? Nem is épen idegen idiotismusok átvételére czélt az osztály, a milyennel szárossal gazdagodott phraseológiánk, s melyek kirekesztése — hol hézagot pótolnak, hatály vagy szépség ajánlják — a nyelv szegényítésével járna. Ezek is idegenszerűek voltak kezdetben (az orthodox puristák kedves műszava), de mióta átmentek az irodalmi s ez által az élet nyelvébe, idegenszínöket elvesztették, sőt gyakran idegen eredetük emlékezete is elveszett (háborút viselni, viselt dolgok: res gestae). Hanem értette az osztály azon törvénytelen idegen eredetű szólást, mely mind a számos politikai, mind a szép irodalmi lapok, a bujálkodó regény- és beszély-irodalom

s a számos fordítás által dagasztják naponként phraseológiánkat, és pedig s z ü k s é g n é l k ü l, mely számos ily szó szerint fordított phrasisok helyett vannak törzsökös magyar eredeti kifejezéseink, melyek a gondolat árnyéklatát is visszaadják; dagasztják, nem gazdagítják azt, mert nem fejezik ki a gondolatot szabatosabban, világosabban, élesebben, nem bírnak aesthetikai előnnyel, nem levén hatályosbak, szebb hangzatuak az eredeti magyar szólásoknál; míg mindenütt, a hol az érthetőség kára nélkül egy vagy más, idegen szó-lásmód után képzett phrasis, egy vagy más előnnyel jár az említettek közül, a nélkül, hogy a nyelv törvényeibe ütköznék, a nyelvszokás és nyelv szeszélyével egyenesen ellenkeznék: nyereségnek tekinthető. Reményli az osztály, hogy különösen az időszaki és mulattató irodalom árja által naponként növekedő e veszélye nyelvünknek a tárgyra figyeletetés, s annak elméleti s gyakorlati kifejtése által leszál-líttatni, a nyelvbéli előadás egyik égető kérdése a pályázat útján szerencsésen megfejtetni fog. Hogy pedig a kérdés szerkezete semmi-nemü félreértést ne engedjen, az osztály rövid indokolás előrebocsá-tásával így gondolja azt ajánlhatni:

„A mindennapi tapasztalás bizonyítván, hogy mióta a nyelv jogosultsága kérdésbe többé nem tétethetik, és irodalmunk, főleg pedig az időszaki, sőt a napi sajtó is, folytonos gyarapodást veszen, nyelvünk szükség nélkül más nyelvek phrasisai után képzett szá-matalan — a törzsökös magyar szó-lásmódoknál sem szebb, sem hatá-lyosb, sem világosb, sem szabatosb — új szólásokkal árasztatik el, mi által a nyelv saját eredeti színezetéből kivéttetik, a nélkül hogy egyéb tekintetben nyerne:

„Fejtessenek ki tehát azon elvek, melyek új szó-lásmódok alkotásánál szem előtt tartandók; s mutattassék ki számos példában, mily káros befolyással volt és van, ez elvek mellőzése miatt, nyelvbéli előadásunkra az idegen nyelvek hanyag vagy szolgálai utánzása a nyelvújítás diadala óta.

A pályakérdés ez újabb szerkezete köz helyesléssel fogadtatott s megállapított.

XIII. A folyó hó 17-én délelőtti 10 órakor tartandó nyilvános köz ülés programja, az e végett kiküldött bizottság javaslata alapján ekkép állapított meg: 1) az elnök megnyitja az ülést; 2) a titok-

nok előadása az Akadémia történeteiről 1862-ben; 3) a középkori magyar szobrászat emlékeiről, Ipolyi Arnold r. tagtól; 4) Emlékbeszéd id. Majláth György igazgató tag fölött, Lonovics József tiszteleti tagtól; 5) a Bánát földéről természettudományi és ipari tekintetben, Nendtvich Károly r. tagtól; 6) Emlékbeszéd Fallmerayer Fülöp külföldi lev. tag fölött, Trefort Ágoston lev. tagtól; 7) Jelentés az 1860-ban a hölgyek díjára hirdetett természeti földrajz-pályázatról; 8) Jelentés az 1861-ben megjelent értekezések legjobbjának Sámuel-díjjal megjutalmaztatásáról; 9) Jelentés az 1856—61-ben megjelent történettudományi munkák legjobbjainak kijáró akadémiai nagy és Marczibányi-jutalomról; 10) Elnöki zárszó.

XIV. Olvastatott a történettudományi osztály jelentése a nagy jutalom és a Marczibányi-jutalom ügyében. „Ez évben — úgy mond az osztály — az 1856—1861. évek folytán megjelent legjobb történelmi műveket illetően a nagy jutalom, a történettudományi osztály végig tekintet az ez időközben kiadott magyar történelmi munkák során, s úgy találta, hogy a kisebb bevégzett munkák közt is nem egy van ugyan, mely egy vagy más tekintetben figyelmet, sőt dicséret méltányolást érdemel: a nagy jutalomért mindazáltal mint bevégzetlen művek, egyes nagy munkáknak az érintett időszak alatt megjelent kötetei versenyezhetnek. S e versenyző művek közül semmit sem kételkednek az osztály jelen volt tagjai egyértelműleg azon műnek itélni oda a nagy jutalmat, melyből az érintett időközben csak egy kötet és két füzet jelent ugyan meg, de e kötet és füzetek hazánk egy nevezetes korszakát számos, egészen új adat világhoz közelítik föl, s e kötetben és füzetekben legkiválóbban látjuk egyesülve azon sajátságokat, melyek a jeles történetírókat jellemzik, — a fáradhatatlan és sikerdús nyomozást, az önálló felfogást, éles kritikát és a feldolgozás egyszerűen nemes művészetét. E kötet és füzetek, melyeknek ez okokból a történelmi osztály az ideig, 200 db aranyból álló nagy jutalmat nyújtandónak véli: Szalay László: Magyarország történetének V-ik kötete s a VI. kötet 1862-ig megjelent füzetek. Úgy hiszi az osztály, hogy a midőn e jutalmazással az Akadémia e kitűnő írói érdemet ugyanazon férfiban ismételve koszorúzza meg: egyszersmind egy szép kötelességet teljesít, buzdítólag hatván ama nagy munka közepett, melyre jutalmazott rendes tagja annyit

áldozatkészséggel vállalkozott, s a melynek végrehajtásán annyi lelkiismeretességgel és lankadatlan buzgalommal munkálkodik.

Úgy rendelvén a szabályok, hogy az 50 aranyból álló Marczibányi-díj mindenkor ugyanazon osztály által ítéltessek oda, mely a nagy jutalomra ajánlandó munkát kijelöli, fölhivatva érzi magát a történelmi osztály e másod rendü jutalom iránt is előterjeszteni véleményét. E jutalmat az osztály jelen volt tagjainak többsége Hornyik János „Kecskemét város története Oklevéltárral“ címü történelmi monographiájának véli odaitélandónak. E munkából ez ideig három s 1862-ig két kötet jelent meg. Mind az okiratok nagy számát, melyek e műben bocsáttattak először közre, mind a feldolgozást tekintve, a legkiválóbb mű azon történelmi monographiák közt, melyek irodalmunk terén 1856—61 évek folytán megjelentek. Szolgáljon e jutalom, az érdem elismerése mellett, egyzersmind buzdításul a történetírás azon ágában, mely annyi becses adattal járulhat általában történelmünk s különösen hazai intézményeink, művelődésünk történeteinek földerítéséhez.“

Ezen vélemény köz tetszéssel fogadattván, a nagy jutalom Szalay László rendes tagnak, s a Marczibányi-jutalom Hornyik János úrnak, mint koszorúzott szerzőknek, kiadatni határozottat.

XV. Ugyancsak a történelmi osztály jelenté, hogy a nagy gyűlésnek az érintett osztályban megválasztás végett ajánlja :

1. Levelező tagoknak: Hornyik Jánost és Ompoly Veszeli Károlyt.

2. Külföldi levelező tagokul: Grote Arthur Esquiret, a bengali Asiatic Society elnökét; Prokesch-Osten báró ausztriai követet a török udvarnál; Süphy beyt, a török udvar állami levéltárnak igazgatóját.

XVI. Szóba hozott, hogy a philosophiai osztályban betöltetni indítványozott rendes tagi hely betöltessék-e ez alkalommal.

Miután a philosophiai osztályban csak két helybeli r. tag van, az érintett hely betöltetni határozottat.

XVII. A választások kerülvén szőnyegre, az osztályok által kijelöltek fölött, a szabályok értelmében, titkos szavazás történt, minek következtében

Elválasztottak:

A) *Rendes tagoknak:*

I. A philosophiai osztályba:

Greguss Ágost 27 szavazattal 10 ellen.

B) *Levelező tagoknak:*

II. A nyelvtudományi osztályba:

Madách Imre 32 szavazattal 3 ellen

Szemere Miklós 25 " 13 "

Lévay József 23 " 15 "

III. A törvénytudományi osztályba:

Hoffmann Pál 26 szavazattal 10 ellen

Kallós Lajos 30 " 3 "

IV. A történettudományi osztályba:

Hornyik János 36 szavazattal 1 ellen.

V. A matematikai osztályba:

Asbóth Lajos 23 szavazattal 15 ellen

Csányi Dániel 23 " 15 "

VI. A természettudományi osztályba

Halász Géza 20 szavazattal 18 ellen

Hollósi Jusztinián 23 " 14 "

Hazslinszky Frigyes 29 " 6 "

Preysz Mór 26 " 10 "

Jendrassek Jenő 20 " 14 "

Markusovszky Lajos 25 " 8 "

Duka Tivadar 31 " 2 "

C) *Külső levelező tagoknak:*

I. A nyelvtudományi osztályba:

Benfey Theodor 25 szavazattal 3 ellen.

II. A történettudományi osztályba:

Grote Arthur Esq., a bengali Asiatic Society elnöke köz-
akarattal;

Prokesch-Osten báró 19 szavazattal 1 ellen

Súphy bey 21 " 1 "

III. A természettudományi osztályba:

Spencer F. Baird	20 szavazattal	1 ellen
John Cassin	14 " "	3 "
James Dana	16 " "	2 "
Lewis Agassiz	15 " "	2 "
M. S. Atkinson Esq.	13 " "	3 "

OSZTÁLY- ÉS ÖSSZES ÜLÉSEK.

Első (összes) ülés.

Január 2-án. 1863.

Mélt. Báró Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

1) A titoknok jelenté, hogy 1862. dec. 31-ig, mint határnapig a néhai gr. Teleki József alapítványából kihirdetett 100 arany szomorújátéki jutalomra kilencz pályamű küldetett be, melyek között kettő szerzője által visszavétetvén, a többiek így következnek :

1. H ö l g y r a b l ó. Tragoedia öt felvonásban. Jelige : „Erköles az emberiség lét-alapja ; az ezen kívüli alap fejezné ki az archimedesi pontot, honnan sarkából lehetne kifordítani a világot.“

2. E s k ü é s k ö t e l e s s é g. Eredeti tragoedia négy felvonásban. Jelige : „Egy fejedelemnek szívét, életét, fel kell áldozni az ország javáért.“

3. R o s z e s z k ö z ö k. Eredeti szomorújáték öt felvonásban. Jelige : „Anch' io sono pittore.“

4. T a r n ó c z y S á r a. Dráma öt felvonásban. Jelige : „Mi keserűbb a halál fájdalománál ? A szerelem fájdalma. Jókai.“

5. K a r a f f a. Szomorújáték öt felvonásban. Jelige : „Csodák csodája hogy még áll hazánk.“

6. L a c z k f i I m r e. Eredeti szomorújáték öt felvonásban. Jelige : „Az ország foglya vagy.“

7. I I. L a j o s. Dráma öt felvonásban. Jelige : „Hős vértől pirosult gyászter sőhajtva köszöntlek, Nemzeti nagy létiünk... hajdani sirja Mohács. K. K.“

Ezekhez járult 1863. januarius 2-án.

8. Második Lajos király. Eredeti történeti szomorújáték hat felvonásban, melyet a titoknok, kivilágolván a postabélyegből, hogy m. é. dec. 30-án, tehát a határidő lefolyása előtt útnak indíttatott, — szinte pályázásra bocsátandónak vél.

Az utóbb érintett pályamű, a titoknok által érintett oknál fogva, szintén pályázásra bocsátatván, a pályaművek mellett volt jeligés levelek, valamint a jelige nélkül érkezett 8-ik szám alattinak a titoknokhoz intézett és olvasatlanul maradt kísérő levele, mely valószínűleg a szerző nevét foglalja magában, az Akademia és Kubinyi Ágoston ig. s t. tag pecsétjeivel borítékba zárva a levéltárba adattak, a pályaművek pedig megbíráltatás végett a nyelv- és széptudományi osztályhoz tétettek által. A jutalom f. é. martius 19-én adatik ki.

Második ülés.

Január 5-én 1863.

A mathem. és természettud. osztályok részére.

Mélt. B. Eötvös József másod elnök úr elnöklelte alatt.

3) Kubinyi Ferencz tiszt. tag felolvasá Petko János lev. tag ily című székfoglaló értekezését: *Az őslénytani és földtani fő korszakok alapokairól.*

4) Sztoczek József r. tag felolvasá Nagy Károly r. tag rövid értekezését, melyben „Mémoire sur le système solaire“ című értekezése tartalmának lényegét terjeszté az akademia elé.

5) A titoknok bemutatá Martin Lajos lev. tag „A madárszárny erőszete“ című értekezésének második részét.

Felolvasottnak vétetvén, szokott bírálat alá adadni határozatott.

6) Petzval Ottó rendes tag Hunyady Jenő úrnak „A harmad rendű vonalok tulajdonságairól“ írt s az Akademia által már megbírált értekezése folytatását ajánlja bírálat alá bocsátás végett.

Kiadatik ugyanazon bírálóknak, a kik az értekezés első része előtt véleményt mondtak.

7) Olvastatott Xantus János lev. tag Washingtonban 1862. dec. 3-án kelt levele, melyben írja, hogy ma ismét két köteget adott át a Smithsonian Institutionnak tovább szállítás végett az Akadémia számára, s e kötegek a következő imperial 4-ed rétű munkákat tartalmazzák:

1. Az Egyesült Államokban történt meteorológiai észlelések fölötti szemle (1850—60) évekre, számos isothermalis melléklettel I. kötet.

2. Az E. Államok által a hadviselő kormányok hadszerkezetét vizsgálni kiküldött katonai bizottság jelentése. 3. köt., több mint 500 erődítési és más katonai ábrázolatokkal.

3. Hyden physiologiája és ethnographiája az éjszaki indusokról I. köt. mellékletekkel.

4. Az E. Államok archaeológiája. I. kötet.

Mind a négy munka nagyon nevezetes mű, s könyvtárusi úton kapható.

Az Akadémia hazafiúi köszönettel veszi tisztelt tagjának ez újabban bejelentett küldeményét.

8. E jegyzőkönyv hitelesítésére Gebhardt Ferencz, Kiss Károly és Stoczek József r. tagok kérettek föl elnöklileg.

Hitelesítettett 1863. január 8-án.

Harmadik ülés.

Január 19. 1863.

a philosz., törvény- és ténnettudományi osztályok részére.

Mélt. gr. Desseffly Emil elnök úr elnöklete alatt. stb.

9) Szalay László r. tag felolvasá Dózsa Elek lev. tag ily czímű értekezésének: „Az erdélyi evangelico-reformátusok egyháza köz jogtani bel- és kül viszonyairól“ egy részét, melylyel a nevezett tag az Akadémiában szöket foglalt.

10) Horváth Czirill r. tag „Schelling philosophiájának harmadik idoszakát“ ismertető.

11) Olvastatott a nm. m. k. Helytartó tanácsnak Budán 1863. jan. 1-én a 90, 910. sz. a. kelt intézménye, melylyel az Akademiához a

magyarországi tanintézetekre vonatkozó újabb jelentések és kimutatók tétetnek által használat végett.

Köszönettel fogadtatván, a statisztikai bizottságnak adatnak ki feldolgozás végett.

13) Torma Károly l. tag Csicsó-Keresztúrbán 1862. dec. 22-én kelt levelében tudatja, hogy „A dalék éjszaka nyugati Dacia föld- és helyiratához” című értekezéssel személyesen szándékszik székét az Akademiában elfoglalni, ebben azonban részint szembaja, részint az értekezéshez szükséges földképi mellékleteknek, helyi nehézségek folytán, még eddig el nem készülhetése gátolta; s értekezése fölolvásására május- vagy júniusban kér magának időt tűzteni ki. Egyszersmind 43 darabból álló oklevél sorozatot küld a „Történelmi Tár” számára.

A kívánt haladék megadatván, a küldemény köszönettel fogadtatott.

14) Váradi Ádám úrnak ily című értekezése: Az egykoron Erdélyben létezett Cisterczék korabeli, nagybecsű és szinte páratlan ritka, égetett téglakövnön olvasható régi magyar szövegű feliratról — a titoknok által bemutatattván:

Áltattétetik az archaeologiai bizottsághoz.

15) Hunfalvy Pál r. tag indítványozá, kéressék föl a marosvásárhelyi ref. főiskola tanári kara, hogy Apáczai Cserinek e főiskola könyvtárában Szabó Károly lev. tag által feltalált Logikáját, lemásoltatás s ha lehet kiadás végett, a M. T. Akademiával közölni szíveskedjék.

Ez indítvány közhelyesléssel fogadtatván, annak értelmében a marosvásárhelyi főiskola tanári kara, a nevezett munka szíves közlésére fel fog kéretni.

Negyedik (nyelv- és széptud. osztály s összes) ülés.

Január 26-án 1863.

Mélt. gr. Desselffy Emül elnök úr elnöklete alatt.

17) Ballagi Mórész r. tag Kulifay Zsigmond ref. lelkésztl észrevételeket és rövid megjegyzéseket olvasott fel a „Magyar

nyelv Szótára“ első kötete első füzetében előjövő néhány szó eredetének elemzésére.

Ez értekezés áttételt használhat végett a nyelvtudományi bizottsághoz, kijelentetvén, hogy az Akademia szívesen veszi az észrevételek és megjegyzések folytatását.

18) Olvastatott Magyarország királyi helytartójának Budán január 16-án kelt levele, melyben őnma értesíti az Akademia elnökségét, hogy székhelyi Majláth György és Lonovics József es. kir. belső titkos tanácsosoknak és Marczibányi Antalnak a m. tud. Akademia ig. tanácsa tagjaivá lett elválasztatását megerősíti.

Örvendetes tudomásul vétetett.

19) A kecskeméti rom. kath. egyház polgári előjárósága nevében Horváth Döme egyházigazgató, tudtul adván, hogy Kecskeméten az algymnasium, tetemes áldozattal s örökös alapítvánnyal ellátva, 8 osztályú lyceummá emeltetett, kéri az Akademiát, hogy a lyceum könyvtárát kiadványainak feles példányaival ajándékozza meg.

A titoknoki hivatal utasított, hogy a hasonló intézetek részére megállapított kulcs szerint, a folyamodó lyceumot is részeltesse az akademia kiadásainak feles példányaiban.

21) Olvastatott a „Bölcsészeti erkölestanra“ pályázott egyetlen pályamű szerzőjének levele, melyben a jutalomtól elesett pályamű bírálatát, a bírálók neveivel együtt közöltetni s kéziratát kiadni kéri.

A pályamű bírálatát, a bírálók neveinek közlése nélkül, kiadatik a folyamodónak.

A kézirat azonban, az ügyrend határozott rendelete szerint, az Akademia levéltárából nem adathatván ki, annak esupán lemásoltatása engedtetik meg a folyamodónak, ha a kézirat valamely részének eredetiben előmutatása által igazolja, hogy ő a szerző.

22) Olvastatott a magyar képzőművészeti társulat titkárnak Pesten, január 6-án kelt levele, melyben tudatja, hogy a társulat elhatározta ugyan minden nemzeti közintézetnek s így a m. tud. Akademiának is megküldeni kiadványait, azonban felsőbb rendelet folytán a nyomda tulajdonosoknak is kötelességévé levén téve, az általok kiállított műveknek több nemzeti intézet (ezek közt az Akademia) számára megküldése : a képzőművészeti társulat titoknoksága e

társulat fenérintett határozata teljesítését fölöslegesnek tartja. Tudatja egyszersmind a titkár, hogy a képzőművészeti társulat 1861. évre kiadott két album lapja, szövegestül Kozma Vazúl nyomdájában van letéve az Akademia részére. — Tudomásul vétetett.

24) A titoknok jelenté, hogy 1862. dec. 29-étől 1863. jan. 26-áig beérkezett:

a) a könyvtár számára 1) Germ. Museum Anzeiger, 1862. Nr. 11. — 2) Akad. des Sciences mathem. et phys. (Paris) a) Mémoires, XV. XVII. XVIII. XXX. XXXI. XXXIII. és Cereles Chromatiques de M. E. Chevreul, atlas. b) Mémoires présentés par divers Savans, XIV. XVII. — 3. K. Bayr. Acad. d. Wissensch. Sitzungsberichte, 1862. I. — 4. II. 1. 2. — 4. Royal Asiatic Society (London). Journal XX. Part. I. — 5. Sociéte de Physique et d' Hist. Natur. (Genf): Mémoires, XVI. 1. 2. 6) Schlesvig-Holstein Lauenburgische Gesellschaft 2. Erhaltung der Alterthümer: a) Sechster, neunter, zwölfter, zweiundzwanzigster Bericht der Gesellschaft 1841—62. b) Johanson Chr. Die Nordfriesische Sprache, Kiel, 1862. c) Kirchen d. Herzogthümer I. II. d) Über Alterthumsgegenstände, két kiadásban. e) Johansen Chr. Die Insel Amrum. Kiel. 1861—2.—7) Royal Society of Edinburg: a) Proceedings, Vol. IV. Nr. 56. b) Transactions vol. XXIII. Part. 1. — 8) Kriza J. Vad rózsák. I. Kolozsvár, 1862.—9) Erdészeti lapok szerkesztősége: Erdészeti lapok. Második évfolyam. I. füzet. Selm., 1863. — 10) Zsengeri Mór: Magyar izraelita. 1862. Pest, 1863. — 11) Balássy F. Regestrum decimarum papalium. Eger, 1863. — 12) Szilády K. kecskeméti nyomdája: Batizfalvi Izsák: A földrajz elemei. Pest, 1863. — 13) Pápai főiskola nyomdája. Kiss János, Keresztyén hittan. I. Pápa, 1862. Két példány. — 14) Kegyes tanító rend: A magyar és erdélyi k. tanító rend névkönyve, 1863-ra, Pest, 1862. — 15) Burger Zs. szegedi nyomdája: a) Königsfeld A. Szótár szülőkhez stb. Szeged. 1862. b) Ugyanez németül. — 16) Magyar képzőművészeti Társulat: 1861-re kiadott két album lapja.

Ötödik ülés.

Február 9. 1863.

A philosz. törv. és történettudom. osztályok részére.

Mélt. Gróf Desselwffy Emil úr elnöklele alatt.

26) Csengery Antal r. tag gr. Teleki Domokos tiszt. tag székfoglaló értekezését olvasta föl ily cím alatt: „A kért Kalugera.”

27) Olvastatott Magyarország kir. helytartója ő nagyméltóságának, Budán 1863. febr. 4-én 1623. eln. szám alatt kelt következő tartalmu levele: „Méltóságod f. é. január 20-án kelt beadványa szerint a m. tud. Akademia folyó évi január hó 13-án tartott nagygyűlésén:

a) rendes tagúl a philosophiai osztályba Greguss Ágostont

b) levelező tagokúl:

1. A nyelv- és széptudományi osztályba:

Madách Imrét

Szemere Miklóst

Lévay Józsefet

2. A törvénytudományi osztályba:

Hoffmann Pált

Kallós Lajost

3. A történettudományi osztályba:

Hornyik Jánost

4. a matematikai osztályba:

Asbóth Lajost

Csányi Dánielt

5. a természettudományi osztályba:

Halász Gézát

Hollósy Justiniánt

Hazslinszky Frigyeszt

Preysz Móriczot

Jendrassek Jenőt

Markusovszky Lajost

Duka Tivadart

c) Külső levelező tagokúl :

1. A nyelvtudományi osztályba :

Benfey Tivadart

2. a történettudományi osztályba :

Grothe Arthurt

Báró Prokesch-Osten Antalt

Süphy beyt (a török állam-levéltár igazgatóját)

3. a természettudományi osztályba :

Spencer F. Bairdet

Cassin Jánost

Dana Jakabot

Agassiz Lajost

Atkinson M. A-t elválasztván, ezen választások általam ezennel megerősítetnek.

Örvendetes tudomásul vétetett.

28) Ugyancsak Magyarország királyi helytartója ő nagyméltóságától, egy Budán, 1863. febr. 6-án 1453. eln. sz. alatt kelt, s a M. Tudom. Akademia elnökéhez intézett levél olvastatott föl, melynek tartalma következő :

„Annak idejében érdeklél olvastam az időszaki lapokban azon előleges jelentést, melyet hazánk három tudósa : Kubinyi Ferencz, Ipolyi Arnold és Henszlmann Imre múlt évi törökországi műutazásokról közzé tett.

„Értesültem ezen jelentésből, miszerint ezen utazás fő célját az egykori híres budai orsz. könyvtár maradványainak felkeresése s megtekintése képezé, valamint hogy a nevezett férfiak, daczára a kezökben volt ajánló leveleknek, mint nemkülönben a Konstantinápolyban létező osztrák internuncius, és több más befolyásos egyének közreműködésének és szolgálatkészségének, e részben kitüzött céluakat csak igen kis mértékben érheték el, minthogy az összes könyvtárt megtekinteniök nem lehetett, hanem annak csak néhány, ámbár igen érdekes darabját kaphatták szemök elé, melyek mindazonáltal kétségtelen tanuságot tesznek arról, hogy a mondott könyvtár legalább nagy részben, és pedig a török császári titkos könyvtárban megvan.

„Nem kívánok ugyan ezen legközelebb csak az olvasó közönség számára írt jelentésnek oly fontosságot tulajdonítani, hogy annak

alapján, mielőtt azt a tudom. Akademiától hiteles alakban megkapnám, — a kérdéses könyvtár érdekében hivatalos tárgyalásokat nyissak.

„Minthogy azonban abból, valamint az Akademia egyéb tárgyalásaiból azon meggyőződést szereztem, miszerint a budai országos könyvtár fölkeresését a tisztelt Akademia már régebb időtől fogva tervezi, s fennebb említett tagjait múlt évi kiküldetésök alkalmával egyéb tudományos czélok mellett az e körüli nyomozásokkal is megbízta; minthogy továbbá én az Akademia ezen hazafias szándéka iránt nem csak teljes elismeréssel viseltetem, de annak megvalósítását, s a kivitel lehetővé tételét buzgón óhajtom, s hatáskörömhöz képest egész készséggel előmozdítani, s ekként hazánk történelmi kincseinek mint megannyi nemzeti ereklyéknek visszaszerzéséhez tehetségem szerint hozzájárulni kedves feladatommak tartom: ennél fogva hazafias bizodalommal felkérem Méltóságodat, mint a tudom. Akademia elnökét, miszerint ezen tudományos társulatnak a mondott könyvtár felkeresése, s a visszaszerzése tárgyában tett eddigi lépéseiről, azok sikeréről, s a fenforgó nehézségekről a további szükséges intézkedések megtétele céljából hozzám kimerítő előterjesztést tenni, s ha szükségesnek vélné, e végből alkalmilag velem személyesen is szólni méltóztassék; előre is kijelentvén, hogy én ezen hazafias vállalatot, mely a m. k. udv. főkorlátnok úr ő nagyméltósága részéről is a legmelegebb részvétellel üdvözlötetett, ha a körülmények úgy kívánák, legfelsőbb helyen is ajánlani, s valamint a külügy-ministerium, úgy a fényesporta követének közreműködését is maga utján igénybe venni kész vagyok.“

Ő nagyméltóságának e hazafias előzékenysége a m. tud. Akademia által meleg köszönettel fogadtatván, a történelmi és archaeologiai bizottságok oda utasítottak, hogy ez ügyben a kívánt előterjesztést mielőbb szerkeszszék. Ipolyi Arnold r. tag pedig mint a konstantinápolyi utazók egyike, fölkeretett, hogy a titkos közlendőket m. Elnök urral közölje.

29) Olvastatott Reviczky Sándor m. k. helytartói titkár levele, melyben Magyarország királyi helytartója ő nagyméltósága meghagyásából írja, hogy Magyarország tiszti névtárának kiadását

szándékszik eszközölni 1863-ra, kéri, hogy a m. tud. Akademia s az alatta álló közegek személyzet-kimutatása vele mielőbb közöltessék.

A titoknoki hivatal oda utasított, hogy a m. tud. Akademia ez évi Almanachját, mellékelve az újonnan választott tagok névsorát, küldje meg.

Hatodik ülés.

Február 16-án 1863.

A mathem. és természettudományi osztályok részére.

Mélt. Bárá Eötvös József másod elnök úr elnöklése alatt.

32) Sauer Ignác lev. tag székét ily című értekezéssel foglalá el: „A népesedés akadályairól Magyarországon.“

33) Than Károly lev. tag olvasta Chyzer Kornél lev. tag székfoglaló előadását „Sáros vármegye ásványvizeiről.“

Az értekezéshez mellékelt térkép a végett küldetik vissza értekező lev. taghoz, hogy az ásványvizek lelhelyeit is jelölje meg azon külön jelekkel. Az értesítő illető osztályának szerkesztője pedig figyelmeztetik, hogy a térkép metszetésénél az Albert főherczeg-féle térképre, melyen a hegycsoportok is ki vannak tüntetve, tekintettel legyen, s azt használat végett a metszővel szinte közölje.

34) Szabó József lev. tag az Austráliában 1857-ben talált 145 főt nyomó arany hőmpöly mintáját mutatá be.

35) Martin Lajos lev. tag „A madár szárny erőszete“ cím alatt megkezdett munkája harmadik részét s „Középfuterejes vízszivattyu“ című értekezését be- küldvén a titoknoki hivatalnak, s ezáltal előterjesztvén:

Ugyanazon tagoknak adatott ki bírálat végett, a kik az érített értekezés előbbi részeit bírálták.

36) Olvastattak azon természet- és nyelvtudományi bizottsági tagok jelentései, a kik Szathmáry Károly Földismei Műszótára ügyében bírálókul voltak kiküldve. A bírálók egyike Bugát Pál r. tag úgy vélekedik, hogy Szathmáry Károly úr kérelme munkája megbírálása

s az általa fenhagyott rovatban az elfogadott vagy ujonnan ajánlott műszó kijelölése s vele és a tudományos közönséggel közlése iránt, soha alkalmatlanabb időben nem intézhető volna az Akadémiahoz, mint épen most. Szabó József lev. tag ugyanis a terminologia és nomenclatura magyarításának kérdését szóba hozta, s időközben e kérdéshez Győry Sándor r. tag is hozzá szólott: de a nevezett rendes tag értekezése nem nyomatott ki a tagok között leendő szótostás és megvitatás végett, mint a Szabó József lev. tag értekezésével történt, sem az utóbb lev. tag által fölvetett kérdés a nagy gyűlésen, hova utasítva volt, meg nem vitatott. Véleményező r. tag ennélfogva mindenek előtt Győry r. tag e tárgyra vonatkozó czikkét ki nyomtatni, s azután Szabó József lev. tag elvét eldöntetni javasolja, csak ezek után levén nézete szerint lehető, hogy egy természettudósokból és — szavazat nélkül — nyelvészekből alakítandó bizottság Szathmáry Károly földismeit szótárát is megvizsgálja.

A másik bíráló Pólya József r. tag szintén előterjesztvén véleményét az iránt, miként kellene nézete szerint eljárni a természetrajzi műszók magyarítása tárgyában, a Szathmáry Károly úr kérelmére nézve javasolja, hogy az Akadémia a Földismeit Műszótár írója szándokát méltányolván, munkáját dicséret mellett küldje vissza.

Ballagi Mór r. t. kiadásra méltónak tartja a bemutatott földtani műszótárt, mint oly művet, mely utat mutat, miként kell eljárni, hogy e téren czélt érjünk. Szathmáry Károly ugyanis minden német műszó után könnyen áttekinthető chronologiai rendben adja mindazon kísérleteket, melyeket azon szó magyarítására korunkig tettek, utóljára adván a magáét és Debreczeni Mártonét.

Czuczor Gergely r. tagnak, mint szintén a bíráló választmány tagjának, nem volt észrevétele e műszótárra.

Nendtvich Károly rendes tag és Szabó József lev. tag szóval terjesztették elő e tárgyban véleményeiket. Szabó lev. tag nem tartja eléggé kidolgozottnak Szathmáry Károly úr földtani szótárát arra, hogy bizottsági vizsgálat alá vétethessék; kevesebb szó van benne, mint egyes műtani szótárainkban, mint a Tudományos műszótárban és Bányászati műszótárban, mely utóbbit jelentő lev. tag adta ki. Továbbá az egyes szók közhasználati és régi tudományokban használt

értelme nincs megkülönböztetve. stb. Nendtvich Károly r. tag szintén osztozott e véleményben, megjegyezvén, hogy saját szakából a benyújtott műszótár némely hézagait kitöltötte.

Az osztály, a fent írt vélemények folytán dícséret mellett viszszaülendő határozza a Földisme Műszótárt szerzőjének, közölvén vele a bírálók észrevételeit, mi végett Nendtvich Károly r. és Szabó József lev. tagok is fölkérettek bírálataik írásban leendő beadására.

Hetedik ülés.

Február 23. 1863.

A Philos., Törvény- s Történettudom. osztály részére.

Mélt. Bárány Eötvös József második elnök úr elnökölete alatt.

38) Trefort Ágoston lev. tag „A nemzet gazdaságának egy új rendszeréről“ értekezett.

39) Péterfi Károly lev. tag Marosvásárhelyt f. é. január 26. kelt levele mellett „Népszerű Philosphia“ című munkáját küldé be az Akademiához bírálás és kiadás végett.

Bírálás és véleményadás végett Greguss Ágost és Horváth Czirill r. tagoknak adatott ki.

42) Olvastatott Cte Achmet d' Héricourt úrnak, mint az *Annuaire des Sociétés Savantes de la France et de l' Etranger* kiadójának Párisban 1862. nov. 15-én kelt levele, melyben előadván, hogy „*Annuaire*“ -jében a m. tud. Akadémia munkálatairól is különösen kíván szólni, kéri, hogy vele az Akadémia tagjainak névsora és 1862-ben tett kiadásainak jegyzéke közöltessék.

A titoknoki hivatal e kívánat teljesítésére utasított.

43) Olvastatott a m. k. Természettudományi társulatnak Pesten január 19-én kelt folyamodványa, melyben könyvtára számára az Akadémia természettudományi nyomtatványait megküldeni kéri.

E kérelem annyival inkább teljesítettet határozatott, mivel a folyamodó társulat a m. t. Akad. könyvtárának szintén meg szokta küldeni kiadványait.

44) A m. kir. kassai főtanoda igazgatóságának kérésére a nevezett főreáltanodának az Akadémia matematikai, természettudományi és philologiai kiadásai megküldetni határozatnak.

45) A kolosvári római kath. lyceumi könyvtár igazgatósága folyamodása folytán

határozatott: hogy a nevezett lyceumi könyvtár számára az Akadémia kiadványaiból egy-egy példány küldessék meg, a multra nézve e kedvezmény azon nyomtatványokra szoríttatván, a melyekből még feles példányok vannak.

46) Méltóságos Elnök úr indítványozá, hogy a m. tud. Akadémia kiadványaiból a marosvásárhelyi könyvtár is részesíttessék.

Elfogadtatott.

47) Olvastatott Zlisko Károly egri fő megyebeli nyugalmazott pap levele, melyben előadván, hogy papi szolgálata után fenmaradt idejét latin remekírók olvasására és magyarosítására fordítá, s Ovid alagyáját és Jeles nagyjait, mint szintén Seneca könyvét a Haragról nyelvünkre általtette, nehogy közelgő halálával e művek elveszzenek, az Akadémia kéziratárában kér azoknak helyet.

Szívesen elfogadtatnak s a kéziratárba tételnek.

48) Olvastatott Albrecht ő cs. kir. fensége udvarmesterének Kiss Károly r. taghoz intézett levele, melyben írja, hogy a főherczeg ő fensége örömmel értesülvén a m. tud. Akadémia buzgó törekvéseiről, bold. atyja hadtani munkája magyar fordítását kitünő helyre méltatá könyvtárában, s megparancsolá, hogy a kérdéses fordítás befejezésére a m. tud. Akademiának azon munka eredetijéből egy teljes példány küldessék. E példány, a mellékelt atlaszszal, már megérkezett.

Albrecht ő cs. kir. fenségéhez a becses küldeményért, köszönőirat intézteni határozatott.

49) A pénztárnok jelenté, hogy a m. tud. Akadémia alaptökéjének gyarapítására Almásy Pál köztisztvisletben álló hazánkfia 10,000 ftnyi alapítványt tett, a kis-kun-halasi szabó czéh pedig 10 ftot adott.

Hazafiúi köszönettel fogadtatott.

50) Ugyancsak a pénztárnok jelentése szerint a f. é. január és február hónapokban az Akadémia építéséhez járultak: gróf Pálffy Mórincz ő nmgá 200 fttal, tisz. Lauchs Lőrincz 10, Józsa Ferencz ügyvéd 5, Marosy Ágoston 6, a kis-kun-halasi szabó czéh 10 fttal, Jenő Károly 1 fr. 54 krral, s az oraviczai tánczvizalom jövedelme 115 forinttal.

Szintén hazafias köszönettel fogadtattak.

51) Hunfalvy Pál könyvtárnok úr megérintvén, hogy az Akadémia építése gyorsan halad elő, szükségesnek mondván, hogy a könyvtár átszállítása s a palotában szakrendszer szerint leendő felállítására iránt már most tétessenek meg némi előmunkálatok s dolgoztassék ki utasítás; s e tárgyban egy bizottság kiküldetését indítványozá.

Ez indítvány közhelyesléssel fogadtatván, a könyvtár átszállítása és bizonyos szakrendszer szerint leendő felállítására iránti utasítások kidolgozására, a könyvtárnokok mellett Toldy Ferencz rend. Mátray Gábor és Nagy Iván lev. tagok bizattak meg.

52) A titoknok jelenté, hogy f. é. január 26-tól február 23-áig cserébe vagy ajándékuul beérkeztek:

I. a könyvtár számára:

1. Schweizer Naturforscher-Gesellschaft: a) Verhandlungen 43—45, Sitzungen 1858—61. Három füzet. b) Mittheilungen 1856—61. Hat füzet.
2. Royal Society (London): Proceedings XII. 52.
3. Académie des Sciences (Paris): Comptes rendus. LV. 26.
4. Germanisches Museum (Nürnberg), Anzeiger, 1862, Nr. 12.
5. Jagellói Egyetem (Krakó): a) Wykaz zdrojovisk lekarskich Galicyi i Bukovini. b) Rocznik towarzistwa naukowego krakowskieyo VI. VII. és egy abrosz.
6. K. K. Direction für administr. Statistik: Tafeln zur Statistik der Oester. Monarchie. III. 5 — 7. (kiadatott a statistikai bizottságnak).
7. Société royale des antiquités du Nord (Kopenhága): a) Atlas de l' Archaeologie du Nord. b) Antiquarisk-Tidskrift, 1855—57. c) Mémoires des Antiquités du Nord. d) Daniel Streye, Beskrivelse over den ö Islandia. e) Depecher fra den Polske Legation i Kjöbenhavn. f) Kaladit assillialiait. g) Der k. nordiske Oldskrift-Selskab Aarsberetning, 1860—61. h) Annaler for Nordisk oldkyndighed, 1852. 1854—59.
8. Université R. de Norvège (Cristiania): a) Boekh. Recherches sur la Syphilis. b) Meteorologische Beobachtungen, I. II. c) Forhandlingar i Videnskabs-Selbrkabet i Christiania aar 1861. d) Norsk Forfatter-Lexikon, 1814—1856. 1—5. e) Beretning om det k.

selskab for Norges Bel. 1861. f) Über die Geologie Tellemarkens. g) Det Kong. Norske Videnskabers-Selskabs-Skriften. IV. B. 2. H. h) Die Culturpflanzen Norwegens. i) Beskrivelse over Lophogaster Typicus. j) Geologiske Untersegelser i Bergens omevn.

9. Gesellschaft für vaterl. Alterthümer (Zürich): a) Inscriptio-nes Helveticae collectae et explicatae ab J. J. Orellio. b) Mittheilungen IX. 3. XII. 3. XIII. 2. 3. XIV. I. (Baurisse des Klosters St. Gallen. d) Berichte 1—16.

10. Musée Néerlandais d' Antiquités. (Leiden): Nederlandsche Staats-courant Nr. 18.

11. Erdélyi országos muzeum: Erd. orsz. muzeum naptára az 1863. évre. Kolozsvár, 1862.

12. Főherceg Albrecht főudvarmesterei hivatala: a) Geschichte des Feldzuges, von 1799. I. II. és abroszok. b) Grundsätze der Strategie. I—III. és abroszok.

13. Székely J. Tokaj. 2. Curtii hist. libri. Amsterdam, 1650. Elzevir-féle kiadás. b) Trauren über Trauren. Bresburg (így) 1628. c) Imp. Justiniani libri III. Excudebat Jacobus Stoer 1590. d) Magyarország várainak és városainak alphab. leírása a XVII-ik század második feléből. Német nyelven, cím nélkül; csonka.

14. Melczér János (R. Keresztúr): Monumentum pietatis cineribus Alberti Victoriae conjugis. Pest, 1862.

15. Kenessey Albert: a) az első dunai gőzhajó társaság bilanxai, 1843. 1844. 1846.—1861. b) Sitzungsprotocolle, 1847—62.

16. Knauz N. és Nagy I. Magyar Tud. Értesítő. Pest, 1862. I. II.

17. Guzman D. (Nagybánya): Magyarországot behálózó posta láncolatok. Pest, 1863.

18. Erdőszeti lapok szerkesztősége. (Selmecz) Erdőszeti lapok. Második évfoly., 2. füz. Selmecz. 1863.

19. Ferenczések szerzete: Schematismus ad annum 1863.

20. Roboz I. Daguerreotyp, vagy azon nevezetességek arczkép-esarnoka, kik nem pártolják az irodalmat. Pest, 1863.

21. Sárváry Jakab (Debreczen): Ercsey Dániel, a szent passio, Komárom, 1793.

22. Wodianer nyomdája (Köteles példány): Szalay László Magyarország története, VI. K. 3. f. Pest, 1863.

23. Burger Zs. nyomdája (Köteles példány): A magyarok eredete három énekben. Szeged, 1863.

24. Pápai nyomda (Köt. péld.): Kerkápolyi Károly, Tiszta Észtan. Első füzet. Ismerettan. Pápa, 1863. Két példányban.

II. A kéziratár számára: Zliskó K. Gy. (Gyöngyös): Ovidius és Seneca néhány munkája, általa készített fordításban.

Nyolczadik ülés.

Martius 2-án 1863.

A nyelv- és széptudományi osztály részére.

Mélt. Bárány Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

54) Hunfalvy Pál r. tag Müller Miksának a nyelvtudományról írt munkáját ismerteté.

Kilenczedik ülés.

Martius 9. 1863.

A philos., törvény- és történettudományi osztályok részére.

Mélt. Kubinyi Ágoston tisz. tag úr elnöklete alatt.

56) Szalay László rendes tag több új adatot ismertetett Bethlen Gábor korából.

57) Olvastatott a nm. m. kir. Helytartó tanácsnak Budán 1863. évi január 20-kán 5980. sz. a. kelt intézménye, mely mellett a bibornok-herczeg-primástól és a nyitrai püspöktől újlag beküldött s az elemi tanodákra és tanító-képezdékre vonatkozó statistikai adatokat illető fölterjesztések, az azokhoz csatolt táblás kimutatásokkal együtt, az Akademiához, használat végett átküldetnek.

Az érintett adatok köszönettel fogadtatván, feldolgozás végett a statistikai bizottsághoz tétetnek által.

58) Olvastatott ugyancsak a nm. m. kir. Helytartó tanácsnak Budán 1863. február hó 9-én 10,247. sz. a. kelt intézménye, melyben kiemeltetvén, hogy Pesty Frigyes akadémiai tag a helynevek gyűj-

tésében hatósági támogatás eszközlése végett folyamadott a fentiszteelt kormányzékhez, e folyamodvány közlése mellett, felhivatik az akadémia, hogy a kérvényező által célba vett vállalat célszerűsége és szükségessége iránt, a folyamodvány visszaküldése mellett véleményét terjeszsze föl.

E k. intézmény s a mellékelt folyamodvány, véleményadás végett, a nyelv- és történettudományi bizottságoknak adatott ki, jelentésök mielőbb bevéartván.

Tizedik ülés.

Martius 16-án 1863.

A mathem. és természettud. osztályok részére.

Mélt. B. Eötvös József alelnök úr elnöklété alatt.

60) Jedlik Ányos rendes tag a Rumpelés-féle kőbányai pineze beomlásáról értekezett.

61) Pólya József r. tag bemutatá némi töredékét azon munkálatnak, melylyel Staffenberger Alajos néhai pesti gyógyszerész a testvér fővárosok környékének éghajlattani viszonyait kívánta bővebben megismertetni.

62) Szabó József lev. tag az 1862. nyarán Angolhonban tudományos célból véghez vitt léghajózások eredményét ismerteté.

63) A math. és természettudományi állandó bizottság kérése folytán utólagosan e bizottság tagjaivá kinevezettek: a hasonlító boncztanra Dr. Margó Tivadar, az élettanra Dr. Jendrassek Jenő, s a növénytanra Günczy Pál lev. tagok.

Tizenegyedik ülés.

Martius 19-én 1863.

Mélt. B. Eötvös József másod elnök úr elnöklété alatt.

65) Bérczy Károly lev. tag, mint bizottsági előadó olvasá a következő jelentést az 1863-ki Teleki-féle drámai pályázás eredményéről:

„A pályázattól se nálunk, se másutt, hol az irodalmi erők ser-

kentésének e módját czélszerűnek hiszik, nem várható az, hogy minden év megteremje a teljesen kifejlett zamatos gyümölcsöt, s hogy az irodalom minden évi pályázat után egy-egy remekművel gazdagodjék; — s ha egy ily remek évek hosszú során át csak egyszer is merül fel a középszerűségek özönéből: azt hiszszük, hogy a pályázat általános czélja el van érve.

E nézetből indulhatott ki a Teleki-pályázat dicső emlékü alapítója is, ki bizonyosan meg volt győződve arról, hogy a pályakoszoru és pályadíj reménye nem alkothat drámai tehetséget, csak ébresztheti a szunnyadozót, s hogy a remek mű nem a pályadíjjal, hanem örök életű névvel van koszoruzva. Hogy ez tisztán állott az alapító lelki szemei előtt, s évenként fényes eredményt nem várva, czélját elérendőnek hitte, ha addig is, míg a pályázati rendszer valamely rejlő tehetségnek a kitünésre alkalmat nyit, ez egy uttal a szépirodalom e nevezetes ágával foglalkozókat tevékenységre, gondosabb munkára, haladásra ösztönzi: hogy — ismétlem — az alapító e nézetből indult ki, bizonyítja az alapítvány fogalmzatának az a pontja, mely a díjat nem csak a teljes műbecsrel bíró — hanem ennek hiányában az aránylag legjobb pályamű számára is kiadandónak rendeli.

A bíráló bizottság, melyet a nagytekintetű m. t. Akadémia ez évben b. Kemény Zsigmond tiszteleti, Arany János rendes, Bérczy Károly levelező tagjaiból, s a nemzeti színház részéről Egressy Gábor és Tóth József urakból alakított, közösen osztott egyhangu véleménynyel volt arra nézve, hogy az alapító által remélhetett fényes sikertű év, még a jövő méhében rejlik, mert a jelen pályázatra benyújtott nyolcz dráma közül egy sem bír abszolút becsrel, sőt az aránylag legjobb is csak a nagyon kis fokra mérsékelt műigényeknek felel meg.

„Nagyobb részükről szólni is hálátlan munka, mert még azt a csekély megnyugvást sem nyújtják, hogy szerzőik legalább a nyelvre s a verselésre fordítottak némi gondot.

A „Hölgyrabló“ című ötfölvonásos tragoedia szerzője alkalmasint csak a bírálókat akarta megtréfálni, kikről tudta, hogy a pályaművet — habár az első lapon meggyőződnek szerzője szellemi kiskoruságáról — lelkiismeretesen végig olvassák. E tréfát azonban drágán vásárolta meg 113 tömött lapnak betűkkel beírásával, me-

lyekből furesa szavakat s ezekből ismét nyakatekert constructiókat csinált. Drámai cselekvényről szó sincs; emberek jönnek, mennek, átkozódnak, megőrülnek, gyilkolnak, — az összefüggést sejtteni alig lehet; indokolva semmi sincs. Irójának a verses mértékről annyi a fogalma, hogy ha a sor nagy betűvel kezdődik, az jambus.

„A IX. számmal jegyzett II. Lajos király öt fölvonásos dráma szerzője, a drámáinak legtávolibb sejtelmével sem bír. Kiolvasta a történelemből, hogy a mohácsi vésznapot a zászlós uraknak egymás ellen törése, irigysége, ármánykodásai előzték meg, s összeirt egy csomó durva versengést Báthori és Zápolya, Szalkai és Verbőczy, Thurzó, Szathmáry s a többiek közt, kik cselet szőnek, zajongnak, gyüleseznek a budai és a hatvani mezőn; olvasta, hogy az élvek közt nevelt gyenge király tekintélye végkép elveszett, s csinált Lajosból egy alakatlan semmit, ki majd policinelloként ugrál, majd hamleti világfájdalmas beszédet tart, majd ismét Lear királyi dühöngésekben tör ki; olvasta, hogy a kincstár üres volt, s fellépteti Szerencsést egy falusi batyus zsidó alakjában és szavaival; jó Verbőczy, Bornemisza, Brandenburgi György, Drágfi, Ártándi, Burgio, Baráthy; közöttök néka megjelen Mária királyné; apródok, hírnökök, követek — s így érkezőnk 170 lapon át a mohácsi vészig. A műnek se meséje, se ditiója nincs, csak irtózatoss jambusai vannak, melyekbe — hogy döcögjenek úgy a hogy — minduntalan oda nem való: „én, te, ő, most, majd, im, ah, oh, hajh, sat. szótagok vannak ékelve.

A X. számú Második Lajos király eredeti történeti szomorujáték 6 fölvonásban — már tavaly a karácsonyi díjra pályáztott. Szerzője, úgy látszik, nem hajtott az e pályázatról szóló jelentésben foglalt véleményre, mely szerint a nyelv és verselés kijavítása után — tragoedia vagy dráma ugyan nem, de olvasni való történeti szinköltemény válhatnék ezen — zordon külső alatt sok szépséget rejtő műből. Javított a nyelven, javított a verselésen, ha jól emlékszem változtatott a szövegen is: de azért a tragicaei collectiv hős most is csak az összes nemzet maradt, mely vizsgálódása miatt bűnhődik. A mű a változtatással se drámai újabb becsét nem nyert, se színi előadásra alkalmasabbá nem vált, s a Teleki-pályázatnál, mely a színi hatást is figyelembe kívánja vétetni, óhajtott sikerre nem verődhetett.

A VII. sz. Karaffa szomorujáték öt felvonásban, primitív fölfogású mű, mind a cselekvény, mind a helyzetek és dialogok szövésében. Szerzője még azt a czélját sem érte el, hogy Karaffát az olvasóval meggyűlöltesse, s legfőlebb undort gerjeszt a csömörletes alak iránt. Ottlikné, elfogott férjének kegyelmet esdekelné jó Eperjesre; Karaffa a kegyelmet a nőbecsület árán hajlandó megadni, s kényszerül azt az eszközt használja, hogy kinpadra feszített férjét mutatja neki; Ottlikné inkább meghalni kész, midőn a jelenetet egy küldöttség érkezése szakítja meg, mely Karaffának tudtul adni jó, hogy spanyol nagy követté van kinevezve. E küldöttség kieszközli, hogy Ottlikné Bécsbe mehessen kegyelmet kérni, mit meg is nyer a császártól, visszasiet vele, de az örök nem bocsátják be, s tőlük hallja, hogy most nyakazni fognak, hogy az elítélteket már ki is hozták, hogy most férjére került a sor, most vágják el karját, feje most hull a kosárba. A francia romanticismus é hatásra számított mozzanata után Ottlikné már csak férje hulláját kéri Karaffától, s midőn hallja tőle, hogy ezt már a kutyáknak adták, arezul üti, mire Karaffa átszurja őt. Ez négy felvonás tárgya; az ötödiké Karaffa bünhődése, mi abból áll, hogy midőn Bécsből nagy pompával követi állomására készülni, a császár kegyének elvesztéséről értesül és szörnyet hal. — Azt hisszük, felesleges commentálni, hogy itt benső kedélyletből folyó és fejlődő drámai cselekvénynek nyoma sincs, — s a nyelv nem csak hogy a köznapiság porából egyetlen sorral sem emelkedik ki, hanem sok helyt valóban gyermekes.

A IV. sz. Eskü és kötelesség 4 felvonásos tragoediában s. a VI. sz. Tarnóczy Sára 5 felvonásos drámában, s kivált ez utóbbiban, legalább már gondosabb nyelvet s tisztább verselést találunk. Az elsőnek tárgya: Hedvig lengyel királyné küzdelme, midőn a Krakkót ostromló Jagello kezét kéri azzal az ajánlattal, hogy ha ezt Hedvig elfogadja, Jagello Lithvániát Lengyelországgal egyesíti, maga pedig seregestül keresztény vallásra tér; különben feldulja Krakkót. Hedvig Vilmos asztriai herceget szereti, de a lengyel főnemesek Vilmos halálát költik, s Hedviget — az ország java végett — Jagello elfogadására bírják. Vilmos, ki lantosnak öltözve Krakkóban lappangott, kivont karddal rohan a templomba, hol az esküvő foly, elfogják, Hedvig ráismer, Jagello megbocsát neki,

Vilmos agyonszurja magát, Hedvig elfojtja könnyeit, s mondván, hogy neki „halálán sirni sem szabad“ a függöny legördül. — T a r n ó c z y S á r a egy ismert eredeti regényből vett tárgy, melynek meseje drámai alakba öntve s megváltoztatva, érdeken épen nem nyert, s a mű saját gyarlóságán kívül — a regényből drámává átdolgozott művek bajában leledzik. Mind a kettő összeállításában van némi ügyesség, a cselekvény itt-ott is elég gyorsan gördül le, csakhogy e cselekvény lánczszemeit nem a jellemekből folyó lélektani szűkségesség, hanem az esetleg tartván össze, ez minden tragikai vagy drámai elemet nélkülöz. Se hullámzó magas szenvedély elemzésével, se kidomboruló jellemmel, se emelkedett költői dictóival nem találkozunk egyikben is, s azon számtalan mű közé sorozzuk, melyek egy pár szinpadi estét botrány és hatás nélkül töltvén be, örökre feledve tűnnek el in gurgite vasto.

Az V. sz. R o s z e s z k ö z ö k című szomorujáték Aba Sámuel trónra jutását és bukását tárgyalja öt felvonásban. A hatalmas nádor, ki a nagyravágyásnak benne rejllő csiráját önmaga előtt is elpalástolni igyekszik, mint becsületes ember, jó honfi és boldog családapa lép fel; belátja Péter bűneit, de az ellene lázadást nádori esküje tiltja, s midőn e méltóságától Péter megfosztja, a sértés érzetével kitör belőle a sérelmek orvoslásának követelése. Szerző elég ügyesen állítja fel a fokozatokat, melyek Sámuelt lassanként az örvénybe viszik; ilyen, hogy a pórok küldöttsége trónnal kínálja meg, míg a főnemesek az országgyűlésen hidegen fogadják, s a választandó király iránt (mert Pétert elűzték már) megegyezni nem bírván, még a nem Árpádvér Buét is emlegetik és Sámuelt egészen mellőzik. Mindez felcsiklandozza Sámuel hiúságát, melyet a cselszövő Kulma hercegnő lángszavakkal szít benne. A hatalom megragadására jó ürügyül kínálkozik, hogy a Pétert visszahelyező Henrich ellen hadal kell mennie. A pórok királyul éltetik, a megrémült nemesek csatlakozást színlelnek; Sámuel mindamelllett a legítimitás ösvényén marad, a legfőbb hatalmat csak addig akarja gyakorolni, míg jogszerű urának visszaadhatja. Ekkor csatát vesz Henrich ellen, s az ország egy részét — elég erősen festett belküzdellemmel, vezérei árulása miatt s a vazallá alacsonyodó Péter ígéretei ellenében — a győztesnek átengedi. Azt hogy a csatát veszített vezér semeit kito-

latja, hevesen buzgó vére, a vesztett csata utáni ingerültsége, s a főurak cselszövénye indokolja némileg, bár igazságérzetű jellemével a kegyetlenségbe átmenetele egy kissé rögtöni; azonban ez képezi forduló pontját élte irányának, mert midőn öntudattól űzve bolyog, s a vak vezérrel találkozva belátja, hogy ezt mindössze egy szerencsétlen esetért büntette ily kegyetlenül, míg ő maga az ország egy részét adván el, sokkal bünösebb, — a tragikai küzdelem megkezdődik lelkében, s midőn a vak vezér kitűzve a csonkított ország határát jelölő zászlót, a szikláról leugrik: a lelki szemrehányás tetőfokát éri el, s ő is véget akar vetni életének, de neje Sarolta és Kulma visszatartják az öngyilkosságtól, s ő jó és rossz angyalának ellentétes befolyása közt inogva, ez utóbbira hajlik, s a legfőbb hatalom gyakorlására, a trónra, most már azért vágyva, hogy az ellene szőtt ármányt megboszulhassa, rossz eszközökhöz nyul, az ellene összeesküdt ötven nemest felkoncizoltatja, s megkoronáztatja magát, — mind ezt Kulma biztatására, és Sarolta kérelmei ellenére, ki gyilkos férjét megátkozva hagyja el. Ezen átok súlya s a vérengzés öntudata alatt nyögve, Sámuel szakadni érzi a szálakat, melyek a nemzethez s a társadalomhoz kötik, és a lelki háborgásában enyhítő menedékkül gyermekeit óhajtja látni, s midőn hallja, hogy ezeket magával vitte Sarolta, lelke végkép megtörik, megzsibbad benne minden akarat-erő, s Kulma unszolására gépiesen megy a templomba, hogy a koronát fejére tétesse. E templomi jelenet — feltéve és megengedve ennek drámai eszközül használhatóságát, hogy t. i. Sámuel oly templomba lép, hol a koronázásra nemcsak előkészületek nincsenek, hanem a legyilkoltak cataphalkjai állanak — megengedve ezt, a templomi jelenet draszticus hatása.

A marcangolt hullák látásán, Gellért püspök s az apát, fiut, férjet siratók átka alatt Sámuel összeroskad s lelki lethargiájából a megjelenő pórküldöttség ragaszkodó szeretete élesíti új tetterőre.

E négy felvonáson át fokozatosan láttuk Sámuelt az igazságos jó emberből kegyetlenné, bosszuállóvá, vérengzővé válni, s midőn szeretetünket el is veszté már, részvétünket még mindig bírja, mint felingerlett nagyra- és bosszura vágyásának, a cselszövő Kulmának, s a pártos főurak ármányának áldozata, kit — a szenvedély és kötelességérzet közötti erős küzdésében sodornak tovább és to-

vább az események. Tragikai bünhődése nem az, hogy vesztett csata után a tróntól megfosztják, ettől ő már s a pártos néptől megundorodott; sem az, hogy a győztesek ledöfik őt: az élet terhére van már; sőt előbb — a történelmi valóság rovására bár — abban az elégtelben részesül, hogy Péter bünhődését látja: hanem az, midőn megtudja, hogy gyermekeit Kulma fojtotta meg, kiben bizott, kinek szavára hallgatott, s ki mindezt alacsony indokból, hogy nejjévé legyen, tette. Erről a csatatéren értesül, s e percztől fenevaddá lesz, szakít a világgal, öl, gyilkol, rombol, s e bőszi dühébe igyekszik fojtani a megbánást, mely ott lappang lelke mélyén: a megbánást, hogy nejét, családját feláldozta a hatalom megragadása vágyának; mert midőn kéri hogy döfjék le, hozzá teszi — „csak Sarolta mellé.“

Látható ezekből, hogy Sámuel jellemének és bünhődésének tragikai festésére szerző minden eszközt felhasznál, sőt talán többet, mint a mennyi a többi jellem csonkítása nélkül megállhat. Ilyen az, hogy Sarolta, a szerető hű nő, férjét megátkozta és elhagyja azért, mert megölette az életére törő nemeseket, — s a családi élethez anynyi ragaszkodást tanúsított nő e tette nincs indokolva magán érzelmek felküzdésével, minő a Kulma irányában jobban kiemelt féltékenység lehetett volna. Erre azonban Sámuel okot nem ad, s a különben jól alkotott s helyenként mondhatni művészien nyilatkozó jellemnek egy baja az, hogy mindenütt, mint államférfi cselekszik, államindokok miatt kerül a hinárba, s bünhődését mégis az által veszi, a mi által tulajdonkép nem vétezett, úgy t. i. hogy midőn a világ elsötétül előtte s egyetlen menedéke még a családélet volna, nejét örülten s gyermekeit megfojtva leli; pedig ő mint férj és apa csak annyiban hibázott, hogy államéletét családjá érdekeinek alá nem rendelte.

Sámuel jellemének e vázlatával a mű meséje el van mondva; körülé, mint tengely körül forog az egész cselekvény; s szerző csakis a tragoedia hőse jellemének motívatiójára fordította egész gondját, a többi szereplő, a legitim érzelmű Sarolta, a eselszövő Kulma, Péter, Henrik, a pártos főurak, — mind a stáffagehoz tartoznak.

A VIII. sz. pályamű L a c z k f i I m r e eredeti szomorujáték 5 felvonásban, a Zsigmond ellen fellázadt főurak korában játszik. Végző menhelyüket Doborvárt elfoglalták, Laczki Imre innen

várába siet, mely árulás útján szintén elesik, elfogják, s egy vár börtönébe zárják, hol bizonyos halálra kész, midőn neje Ilon a hírrel jő, hogy Zsigmond Nikápolynál elesett; a fogoly e hírnek, bár életét adja vissza, nem örvend, mert a török győzött, s a hon fenyegetve van. De a hír állhir volt; Zsigmond él, megjelen a várban, Laczkfit kegyelemmel kínálja, ha meghódol neki; de az Zsigmondot bitorlónak nyilvánítja, halni megy; midőn a várnagy jó és szabadságát jelenti — „neje kegyelmet koldult, mond Laczkfi, ezt soha meg nem bocsátja!” Ezzel Laczkfi János és Simontornyai táborába megy, kik közül ez utóbbi hidegen fogadja; először őt magát, aztán nejét gyanusítja, hogy ez a kegyelmet drágán vásárolta a kéjencz Zsigmondtól; s politikai nézeteik is különbözök levén, összetűznek; a vívásra kitűzött nap azonban nem virad fel Simontornyainak, kit társaival együtt felkoncizoltat időközben Zsigmond a körösszegi gyűlésen, hova pedig a pártosok a király szabadjárásai oklevelével jöttek. Laczkfi Imre ez alatt várába jő, hol neje Ilon fut előle, bevallja, hogy férje életét saját — bár öntudatlanul — saját gyalázatán váltotta meg s megöli magát. Az eddigiek 4 felvonást foglalnak el; az ötödik Budán, a királyi palotában történik, hol Zsigmond a magyar főuraktól elhagyatva idegen udvaroncok között él, midőn az ország fölött gyakorolt önkénye, szó- és törvény szegései miatt a Laczkfi Imre által összegyűjtött főnemesség körülvéstei palotáját, a szökni akaró elébe a boszuálló Laczkfi lép, s átadja az országnagyoknak, kik rabbá teszik.

A főbb vonásaiban vázlatosan előadott két mű volt az, melyet a bírálók többi pályatársaik közül kiválóknak, s fölöttük viszonylagos becsessel bíróknak tartottak.

A „Rosz eszközök” címűtől bírálók nem tagadhatták meg azt, hogy valamennyi közt legerősebb tragikai alapeszmével bír, s hogy Aba Sámuel jellemének kidolgozására valamint a nyelvre is sok gondot fordított a szerző. A nyelv tiszta, erős, drámai emelkedettségű, s általában jó versekbe van foglalva. A cselekvény szűk alapu ugyan arra, hogy érdekfeszítő legyen, s meséjének nincs bonyolodása, fejlődése, vagy meglepő fordulatai, mely hiány miatt a cselekvény néhol nehézkesen halad: szerzője azonban tagadhatlanul sokat tett, hogy tragoediája ne legyen pusztán a történetből kiszakí-

tott darab, hanem bírjon erkölcsi hatása jelenetekkel is, minők: a vak vezér találkozása Sámuellel, a templomi koronázási jelenet, az örült Sarolta megjelenése a harczterén, melyek Sámuel bűnhődésének mindannyi drasticus momentumai.

Másrészt azonban, a többi gyöngén és hibásan festett jellemmel s a jelen szerkezeti alakban — e művet a bírálók egy némelyike nem csak hatást nem ígérőnek, sőt színpadon előadhatlannak vélte.

Szemközt ezzel *Laczkfi Imre* minden egyéb hiánnyal melletti is, melyek közt a főbbek, hogy semmi tragikái alapeszméje, s nem csak tragikái, de még drámai hőse sincs, mert nem lehet meghatározni: *Laczkfi*-e a hős, vagy *Ilon*, vagy *Zsigmond király*, mindamelletti, hogy a harmadik felvonás a mű meséjén kívül esik, hogy a drámai cselekvény a negyedik felvonással be van végezve, s az ötödik csak függelék, vagy utójáték gyanánt mutatja *Zsigmond* halvány színű bűnhődését: mind e hiányok daczára, s leginkább a dicsőemlékü alapító intentiojának teljesítésére, ki a jutalmazandó műtől színi hatást is kívánt, s ezt a bírálók többsége „*Laczkfi*“-ban találni hiszi, — a bírálók öt szavazata közül három — a „*Rosz eszközökre*“ adott két szavazat ellen — a VIII. sz. és „az ország foglya vagy“ című jeligét viselő öt felvonásos és „*Laczkfi Imre*“ című szomorujáték számára ítélte az 1863-ki *Teleki-pályázat* 100 arany díjának kiadatását.“

Felbontatván a „*Laczkfi Imre*“ s az „ország foglya vagy“ jeligével ellátott szomorujáték jeligés levele, kiviláglott, hogy a jutalomnyerő: *Szigligeti Ede*, kinek is ez okból a 100 arany jutalomdíj kiadatni határoztatott. A többi pályaművek jeligés levelei pedig, *Kis Károly* rendes és *Bérczy Károly* levelező tagok által még az ülés folytán megégettettek.

Tizenkettedik ülés.

Martius 23-án 1863.

A philos., törvény és történettudományi osztályok részére.

Érdy János r. tag elnöklete alatt.

67) *Purgstaller József* rendes tag „A természeti czélszerűség érvényességéről“ értekezett.

68) Olvastatott a nm. m. kir. Helytartó tanácsnak Budán f. é. martius hó 4-én 16321. sz. a. kelt intézménye, mely mellett az egri érseki főegyházmezei tanoda-felügyelőtől, a bécsi gör. nem egyes. egyházmezei sz. széktől, továbbá Csongrád megye közönségétől és Zala megye tisztii székétől ujjalag beérkezett, a r. k. elemi fő- és altanodákra és tanítóképezdékre, a gör. nem egyes. népiskolákra s az izraelita tanintézetekre vonatkozó statistikai adatokat illető fölterjesztések, az azokhoz esatolt kimutatásokkal együtt, az Akadémiához, használat végett, átküldetnek.

Köszönettel fogadtatván, a statistikai bizottsághoz áttétettek.

69) A titoknok eléterjeszté a marosvásárhelyi ev. ref. főiskola tanári karának f. évi február 23-án tartott gyűléséből kelt levelét, melyben a tisztelt tanári kar az Akadémia abbéli felhívására, hogy apáczai Cserének azon főiskola könyvtárában föltalált Logikáját lemásolás, vagy ha szükségesnek találtnék kinyomatás végett közölje, válaszul írja: hogy az érintett kívánatnak a legszivesebb készséggel kíván eleget tenni; s hogy a mű tartalmával és becsével az Akadémia megismerkedhessék, a mű már másoltatik. Azon esetben pedig, ha az Akadémia a kérdéses mű kinyomatását elrendelné, kész a t. tanári kar az eredeti nyomtatvány eredetijét is azonnal Pestre küldeni.

Az Akadémia köszönetet mond a tisztelt tanári karnak az ígért másolatért. Miután azonban e több tekintetben irodalomtörténeti erekljét ki ohajtja adni: a tisztelt tanári kar szives ajánlata folytán, kéri egyszersmind magát az eredetit is felküldetni.

70) Ugyancsak a marosvásárhelyi ev. ref. főiskola tanári kara hirlapi közlésekből értesülvén, hogy az Akadémia a marosvásárhelyi könyvtár számára kiadványait megküldetni határozta; miután Marosvásárhelyt két nagy könyvtár van: a Teleki-cancellár-féle és a főiskoláé, az esetben, ha az említett határozat nem a főiskola könyvtárára vonatkoznék, kéri hogy e határozat arra is terjesztessék ki.

Miután az Akadémia előbbi határozata a Teleki-féle könyvtárra vonatkozott: határoztatott, hogy az Akadémia kiadványai a marosvásárhelyi ev. ref. főiskola könyvtárának is küldessenek meg.

71) A titoknok előadá, hogy a „Tarnóczy Sára“ című Teleki pályamű szerzője kéri művét lemásolás végett kiadatni.

A másoltatás az Akadémia irodájában megengedettük ugyan de a pályamű az ügyrend 130. és 131 §§-ai szerint ki nem adathatik.

Tizenharmadik (nyelv és széptudományi osztály összes) ülés.

Martius 30-án, 1863.

Mélt. gr. Desseffy Emil elnök úr elnöklete alatt.

73) Mátyás Flórián lev. tag ily című előadást tartott: „Magyar ősnyelvi tanulmányok.“

74) Budenz József lev. tag általában a magyar igekötőkről s különösen a „meg“ igekötőről értekezett.

75) Olvastatott a nyelvtudományi bizottság jelentése Fogarasi János r. tag azon indítványa ügyében, mely szerint ohajtja, szótárak fel mindenki, s a nyelvtudományi bizottság jegyzőjéhez, Hunfalvy Pál r. taghoz, küldje be, hogy azon észrevételek, a mennyiben alaposnak találtnak, egy pótlék füzetben egybegyűjtve s feldolgozva, minden egyes beküldő neve alatt, közrebocsátathassanak. A bizottság teljesen magáévá tévé ez indítványt, kérvén az Akadémiát, hogy a Fogarasi János r. tag által szerkesztett felhívást, a titoknoki hivatal által hirlapok útján közöltesse, s a nagy Szótár borítékára is nyomassa ki. A bizottság ezenkívül a Nyelvtudományi Közleményekben is ki fogja adni.

A bizottság által bemutatott „Fölvívás a Magyar Nyelv Szótára ügyében“ titoknoki aláírás alatt, mind a nagy Szótár borítékán, mind a hirlapokban közzététetni határozatot.

76) Kubinyi Ágoston tiszt. tag előadta, hogy Szontagh Gusztáv elhunyt akadémiai r. tagnak barátai és tisztelői síremléket emeltek, s úgy hívék, hogy az e ezéla gyűjtött pénzből fenmaradt öszletet méltóbb helyre nem fordíthatják, mintha az elhunytak arczképét festetik le s azzal az Akadémiát ajándékozzák meg. Ez arczkép, Kovács Mihály hazai művésznök által, elkészítetett s a jelentő tiszt. tag ez alkalommal az Akadémiának, az ülésteremben leendő felfüggesztés végett, általadja.

A kép köszönettel fogadtatott, s felfüggesztése az ülésteremben azonnal elhatározatott.

77) Toldy Ferencz r. tag jelenté, hogy egy Turinban levő barátját megkérte, másoltasson le számára az ottani könyvtárból egy Salamon királyunkra vonatkozó középkori francia beszélyt, s ezen barátja által ohajtásáról értesülve Olivieri György ur a másolást, minden díj nélkül végezte, és a kéziratot, melynek czíme : „Histoire du Roi Salamon D'Hongrie qui regna en 1075. ou environ“ megküldötte a m. tudom. Akadémia könyv- és kéziratárának.

Az Akadémia szíves köszönetét levélben fogja Olivieri György urnak kifejezni.

78) Balogh Pál r. tag jelenté, hogy a közelebb mult őszzsel Hollandiában utazván, több hollandi tudományos intézeteket hívott föl, hogy Akademiánkkal kiadásaikra nézve csereviszonyba lépjenek, s mindnyájan készeknek nyilatkoztak erre. Ezen tudományos intézetek : 1) A msterdamban : a) a tudományok s művészetek k. akademiája (Koninklyke Akademie von Kunsten en Wetenschappen). Kiadványai ez akademiának : Természettudományi és irodalmi tudósítások és közlemények (Versleyen en Mededeelingen), Évkönyv (Jaarboock); Értekezések (Verhandelingen). Tagjai közt sok nagyhirű tudós van, mint a híres physiolog Donber, az ékestopollu s igen jeles természetvizsgáló Harting utrechtii egyetemi professorok, a híres chemikus Mulder, gröningeni egyetemi tanár, a híres zoolog, van der Hoeven, a jeles anatom Vrolik, ki egyszersmind az akadémia örökös titkára. b) Királyi állattani társaság (Koninklyk zoologisch Genootschap), nagyszámu bel és külföldi s tiszteletbeli tagokkal, s összeköttetésben Európa és Amerika legnevezeteseb tudós társaságaival. Évkönyveim kívül több nagybecsű s drága természethistoriai munkákat ad ki. Elnöke Zillesen; igazgatója Westermann, kik mindketten örömmel fogadták jelentő rendes tag ajánlatát. 2) Harlemben a „Hollandiai tudományos társulat“ (Hollandsche Maatschappy en Wetenschappen). Tudományos értekezéseket ad ki. Titoknoka Breda tanár, a híres Teyler-féle Muzeum igazgatója. — Jelenté továbbá a fennevezett rendes tag, hogy Belgiumban Brüssselben, ujlag meglátogatta a van der Maelen Fülöp által 1830-ban alapított geographiai intézetet (Etablissement géo-

graphique). E roppant intézet, melyet az alapító egész vagyonának feláldozásával tart fen, számos geographiai általános és részletes földabroszt és atlaszt, geologiai, archaeologiai, hydrographicus, hypsometricus, industrialis, vasuti és utazási térképeket, városok és tájékok terveit, geometriai ábrákat, e mellett geographiai szótárakat és munkákat, botanikai, geologiai, chemiai, physikai, historiai kézikönyveket, globusokat, geometriai figurákat és kőrajzokat ad ki, s minden tudományokból felolvasásokat rendez, kert- és földmivelési oktatásokat ad, meghonosítási kísérleteket tesz, chemiai, physikai és csillagászati előadásokat tartat, s fáradhatatlanul működik a hasznos ismeretek terjesztésében. E férfi is ujjal késznek nyilatkozott csereviszonyba lépni a m. tud. Akadémiával kiadásaira nézve

Ez előadással kapcsolatban a titoknok jelenté, hogy a tudományok és művészetek amsterdami királyi akadémiaja és van der Maelen ur küldeményei az Akadémiához már meg is érkeztek, s az Akademia részéről a csereviszony megindítása viszonzotatik.

A magyar tudományos Akadémia örömmel fogadja a fent nevezett tudományos intézetek részéről felajánlott csereviszonyt, s a küldemények megfelelő szakbeli kiadásával viszonzza; a mely intézetek azonban még e viszonyt tetteleg meg nem kezdték, azoknak küldeményeik előbb bevárandók. Ez által egyszersmind jegyzőkönyvileg köszönet mondatik Balogh Pál r. tagnak, ki már oly sok hasznos külföldi összeköttetést szerzett Akadémiánknak, s ki a közlelbbi utazása alatt is intézetünk érdekében fáradozott.

79) Balogh Pál r. tag indítványa folytán:

Általános szabályul kimondatni határozotattott, hogy ezentúl mindazon bel- és külföldi magánosoknak, kik az Akadémia könyvtárát műveikkel vagy küldeményeikkel gyarapítják, levélben is tudtul fog adatni az Akadémia köszönete.

80) Hogy a külföldi tudományos intézetek lássák, mit kapnak cserében a m. tud. Akadémiától, s a külföldi tudós világ figyelmé tudományos íróink működésére részletesebben is föl legyen hívva: Szabó József lev. tag indítványa következtében határozotattott,

1) Hogy az Akadémia által kiadott munkák czímei a külföldi tudományos intézetekhez és társulatokhoz intézett szállító levélben latinul is minden esetben kitéssenek.

2) A gyűjteményes kiadások szerkesztői pedig a szerzőktől bekérik az egyes értekezések latin czímeit, s az ezekből összeállított latin tartalom külön lapra kinyomatván, szinte mellékeltetni fog a gyűjteményes munkák azon példányaihoz, melyek külföldi tudományos intézetekhez küldetnek.

81) Olvastatott a nm. m. k. Helytartó tanácsnak Budán f. évi martius 14-én 18,907. sz. a. kelt intézménye, melyben a m. tud. Akademia értesítetik, hogy a Fekesházy Mihály-féle alapítvány ő es. s apostoli kir. Felsege mult évi Szent-György-hó 14-én kelt legfelsőbb határozatánál fogva legk. jóváhagyatván, annak életbe léptetésére nézve az Akadémiának 1861. évi julius hó 6-án tett javaslata azzal a hozzáadással lett egyuttal elfogadva, hogy ha jutalomra érdemes könyv az Akadémia véleménye szerint nem találkoznék, a kir. főkörmányszéknek jogában álljon, ily munkák beküldésére az Akademia útján pályázatot hirdettetni, valamint hatalmában is álland az esetre, ha az Akademia jövedelmei idő folytán jelentékenyen növekednének, az illető fölöslegnek hováfordítása iránt a javaslatban kitűzött elvek megtartása mellett intézkedni. Az ennek folytán kiállított alapítványi levélnek egyik párja az Akademiának mellékletben megőrzés végett oly felhívással adatik ki, hogy ezentul minden évben, a fölszólítás megújítását be nem várva, jóval a tanév befejezte előtt a jutalomkönyveken alkalmas munkák jegyzékét mutassa be a Helytartó tanácsnak. A folyó iskolai évre rendelkezhető 400 ft az Akademia kezéhez, számadás terhe alatt, e jegyzék átvizsgálása után fog utalványoztatni. Fölvivatik továbbá az Akadémia, hogy minden öt évben, tehát először 1867-ben, a jutalmazásra érdemesnek talált nyelvészeti munka iránt javaslatot tegyen.

Ezen intézmény a mellékelt alapítványi levél másolatával, véleményadás végett az állandó nyelvtudományi bizottsághoz tétetik által, az alapítványi oklevél hivatalosan kiállított példánya őrizet végett a pénztárnoknak adatván át. Ez alapítványi okirat így hangzik :

„18,907. sz. Miután a Fekesházy Mihály egykoron tokaji kinstári uradalmi ügyvéd 1848. évi május hó 18-án készített végrendeletének 7-dik szakaszában hátrahagyandó összes vagyonáról akként rendelkezett, hogy az a hagyományok kiegészítése után

pénzzé fordítván tőkésítessék, és kamatai addig, míg testvérei életben leendnek, ezeknek kiadassanak, azok elholta után pedig a magyar nyelv terjesztésére fordítassanak, a kiviteli mód meghatározását a magyar ministeriumra bízván, melyet egyszersmind fölkért, hogy ezen alapítvány tőkájének biztosítására nézve, mennyiben ahoz testvérei is csak haszonélvezeti jogot tarthatnak, mindjárt bekövetkezendő halála után a szükséges intézkedéseket megtegye, és egyszersmind annak mikénti kezeltetése iránt rendelkezzen, minek következtében a magyar ministerium Fekésházy Mihálynak 1848. évi május hó 19-én bekövetkezett halála után a végrendelet végrehajtása által beküldött 6000 pengő forintot az akkoron fenállott közalapítványi pénztárban kezeltetni rendelé.

„Miután továbbá Fekésházy Mihálynak utolsó nővére is már 1855-ben meghalván, az alapítvány életbe léptetését többé mi sem akadályozza, ennél fogva Fekésházy Mihály alapítványáról az alapító levél ezennel kiállítván, az alapító szándékának teljesítéseül az ez iránt meghallgatott magyar tudományos Akadémiának 1861. évi július hó 6-án adott véleménye alapján, és Ő cs. s apost. kir. Felségének 1862. évi Szent-György-hó 14-én kelt s ugyanazon hó 24-én 6320 sz. a. kiadott kegyes udvari rendelvénnyel a m. kir. Helytartó tanácsal közölt legfelsőbb jóváhagyó határozványával egyezőleg az alapítvány mivolta és kezelésére nézve következők állapítatnak meg: 1) Az Alapító szándéka úgy lévén legcélszerűbben valósítható, ha az azon nagy és kis gymnasiumokban a magyar nyelv és irodalom tanulmányozásának serkentésére fordítatik, melyekben a magyar nyelv a lefolyt időben kötelezett tantárgy nem volt, vagy tannyelvül nem használtatott, — s ha továbbá legalább részben a magyar nyelv és irodalom ismertetésére szolgáló bármely hazai nyelven a magyaron kívül írott iskolai-, olvasó-, kézi- és tankönyvek jutalmazására fordítván, ekként a taneszközök előállítására is buzdító hatás gyakoroltatik.

„a) A rendelkezhető évi jövedelemből egy száz forint kamatozásra fog félre tétetni, és minden ötödik évben az ekként összegyűlt öt száz forint jutalmúl azon nem-magyar munkának fog adatni, mely a fenérintett és nyomtatásban megjelent tan-, olvasó és kézi könyvek között mind tudományos alaposság, mind gyakor-

lati alkalmasság tekintetéből a legbecsesbnek ítéltetik ; az így félre tett évenkénti száz forint kamatai az alaptőkéhez lesznek csatolandók.

„b) Az alapítvány rendelkezhető évi jövedelmének többi része alkalmatos, négy becs (ár) fokozatu jutalom-könyvek vételére fog fordítani, melyek az említett gymnasiumok között a magyar nyelvet és irodalmat tanuló ifjúságnak aránya szerint akként, hogy nagy gymnasiumok első és második becsü (árú) jutalom-könyvekben, kis gymnasiumok pedig harmad és negyed becsü (árú) jutalom-könyvekben részesítsenek, kiosztandók, és a magyar nyelvtanár s az igazgató közös itélete szerint mindegyik gymnasiumban a két legfelsőbb osztálybeli legmunkásabb ifjakkak az év végén, és pedig a főgymnasiumbeli legfelsőbb osztályban az érettségi vizsgák tartása alkalmával — különben pedig nyilvános vizsgában a m. kir. Helytartó tanács nevében átadandók lesznek.

„2) Minden évben a m. tudom. Akadémia a kiosztandó jutalom-könyvek lajstromát a m. kir. Helytartó tanácshoz fel fogja terjeszteni, melynek megvizsgálata után a részeltetendő gymnasiumok évről évre kijelöltetni, a szükséges pénzösszeg utalványoztatni, és a könyvek szétküldése eszközöltetni fog.

„3) Minden ötödik évben fog a m. tud. Akadémia a jutalmazásra érdemesnek ítélt tan-, kézi vagy olvasó könyv iránt a m. kir. Helytartó tanácshoz javaslatot tenni.

„4) Ha jutalomra érdemes könyv a m. tud. Akadémia véleménye szerint nem találkoznék, jogában álland a m. kir. Helytartó tanácsnak ilyes könyvekre a m. tud. Akadémia útján pályázatot hirdettetni.

„5) Ha az alapítványnak rendelkezhető évi jövedelmei idő folytán jelentékenyen felnövekednének : a. m. kir. Helytartó tanács az 1-ső pontban a) alatt meghatározott jutalomdíj mennyiségét nagyobbítani fogja, vagy több munkát fog jutalomban részesíteni.

„6) Az alapítványtőke vagyona az említett 6000 p. forintnak beszolgáltatása óta folytonosan a volt alapítványi pénztárnál, jelenleg pedig a budai cs. k. országos főpénztárnál kezeltetik ; ezen 6000 p. ft. kamatainak, az alapító testvéreinek halála óta folytonos tőkésítése következtében az 1862-iki közigazgatási év végével tizen-

kétezernyolcsházharminczöt (12835 forint) o. ért. forintra felszaporodott, mely összegből jelenleg

Székesfehérvár sz. kir. városánál	6300 ft.
Dörfflinger hites társaknál	200 ft.
a veszprémi pöspöknél	1400 ft.
van gyümölcsözőleg elhelyezve, a budai takerékpénztárba betéve	1806 ft.
egy földterhermentesítési kötelezvénybe fektetve	3129 ft.

Összesen fentebbi 12335 forint, melynek egy évi kamat-jövedelme hétszázhat ft 75 krra tehető.

„Ezen tőkevagyon valamint eddig, úgy ezután is Fekésházy alapítvány czíme, és a m. kir. Helytartótanács közvetlen felügyelete alatt fog az országos főpénztárban, a közalapítványokra nézve főnálló általános szabályok szerint, mint önálló külön alapítvány kezeltetni.“

„Minek örök emlékezetére jelen alapítványi levél két példányban kiállítván, ezen példányok egyike a m. tud. Akadémiának megörzés végett megküldetik, a másik pedig ezen m. kir. Helytartótanács levéltárában letéttetik. Kelt Budán, 1863. év mart. 14-én. Privitzer István (P. H.).“

82) Olvastatott a nm. m. k. Helytartótanácsnak Budán f. évi martius 17-én kelt s 20,448. sz. alatti intézménye, mely a „Magyar tanfériak“ alakuló társulatának alapszabályi tervezetét a végett közli az Akadémiával, hogy mind maga a cél, mind az annak fogantatására szolgáló eszközök s általában az egyes határozatok fölött véleményt terjeszzen föl minélelőbb, visszaküldvén a mellékelt alapszabályi tervezetet is.

E tárgyban véleményt adni, Pauler Tivadar r. tag elnöklete alatt, Hunfalvy Pál s Wenczel Gusztáv rendes, s Göncey Pál, Szabó József és Szepesi Imre lev. tagok bizattak meg.

83) Előterjesztetett a statistikai bizottság jelentése, melyben előadatik, hogy e bizottság mindinkább meggyőződött arról, miszerint földadatát egy kormányi tekintélyvel intézhető statistikai hivatal támogatása nélkül nem oldhatja meg; s különben is szükségesnek látja, hogy nálunk úgy, mint más európai államokban, a sta-

tistikai adatok rendszeresen s hazánk összes társadalmi s állami viszonyaira kiterjedőleg hivatalosan gyűjtessenek, egybeállításanak s közöltessenek : megannyi feladat, melyet csak országos statisztikai hivatal végezhet. A statisztikai bizottság f. é. febr. 5-én tartott ülésében ez okból indítványoztatott, hogy a nmgu m. kir. Helytartótanács az Akadémia részéről teendő fölterjesztésben kéresek meg, állítsou kebelében külön statisztikai osztályt, melynek főadata legyen, a statisztikai adatokat rendszeresen és hivatalosan gyűjteni, rendezve közzé tenni, az Akadémia kebelében működő statisztikai bizottság aztán ajánlkozik ez adatok oknyomozó, egybehasonlító tudományos feldolgozására. A javasolt felterjesztés a bizottság martius 12-ki ülésében felolvastatván elfogadtatott, s az Akadémia összes ülése elé terjesztetni határoztatott.

Az Akadémia köz helyesléssel fogadta a felállítatni javasolt országos statisztikai hivatal eszméjét, s a felolvasott fölterjesztési javaslatot egész terjedelmében magáévá tevén, a nm. m. kir. helytartótanácsához mielőbb felküldetni határozta. E fölterjesztés szövege a következő :

„Nagyméltóságú m. kir. Helytartótanács! Midőn a m. tud. Akadémia a haza minden oldalú ismertetését tárgyazó feladatától indítatva, kebelében statisztikai bizottságot állított, hogy ez a magyar korona országainak közviszonyaira vonatkozó statisztikai adatokat összegyűjtse, rendezze, megbírálja, más államok adataival is egybevetve feldolgozza, s dolgozatainak kibocsátása által Magyarország lehetőleg hű statisztikai ismertetését eszközölje : ezt azon remény fejében tette, hogy a magas kormány, az egyházi és világi hatóságok, testületek, egyesületek és intézetek az állami és társadalmi életnek mindennemű mozzanatait híven visszatükörző adatokkal kedveskedni fognak. E reményében az Akadémia nem is csalatkozott. A statisztikai bizottság mindenütt nagy készséggel találkozott, s az ország közhatalóságai, egyletei s intézetei a hozzájuk intézett fölkérések következtén sok becses adatot küldnek be, mint ezt a „Statisztikai Közlemények“ eddig megjelent füzetei tanúsítják. Azonban a statisztikai bizottság minél tovább halad pályáján, s minél inkább igyekszik feladatát a haza, a tudomány és gyakorlat kívánalmaihoz és az Akadémia méltóságához képest megoldani : annál inkább érzi anyagi és

szellemi erejének elégtelenségét, annál nagyobb mértékben látja be szükségét egy kormányi tekintélyvel intézhető statisztikai hivatal felállításának.

Hogy a statisztikai bizottság az illető adatokat tudományosan feldolgozhassa, mindenek előtt teljes adatokkal kell birnia. Hézagos vagy hiányos adatoknak úgy szólván semmi hasznát nem veheti. De hogy az egész országból s az állami és társadalmi élet minden köréből és ágából biztos és teljes adatokat megkivántató rendszerességgel összegyűjtsön: arra a statisztikai bizottság, mint magános és tisztán tudományos bizottság, nem képes és nem elegendő. Ezt csak kormányi tekintélyvel felruházott statisztikai hivatal tehetné.

A statisztikai bizottság ugyan tőle kitelhetőleg iparkodott s ezentúl is iparkodni fog az ország különböző állapotainak és viszonyainak felderítésére szolgáló adatoknak birtokába jutni, s mély tisztelettel és hálával kell elismernie, hogy ebbeli igyekezeteiben különösen a nmgu m. királyi Helytartótanács részéről is több rendbeli becses adatok közlése által gyamolított és folyvást gyamolítatik. De másfelől azt is nyíltan kell bevallania, hogy azon adatok, melyeket eddigelé nyerni szerencsés volt, nem az ország összes viszonyaira vonatkoztak, s egyébként sem voltak mindig kimerítőek és teljesekek. S ez a fenforgó körülmények között máskép nem is lehetett.

A m. tud. Akadémia a mult évben felkérte a nm. m. kir. Helytartótanácsot, méltóztassék a népnevelésre s az összes tanoda-ügyre vonatkozó adatokat országszerte begyűjteni, s feldolgozás végett a statisztikai bizottságnak átküldeni. A nm. m. kir. Helytartótanács elismerendő készséggel megtette az illető intézkedéseket, s az időről időre beérkező adatokat átküldi a bizottságnak. Ez a jog-akadémiákra és reál-iskolákra vonatkozó adatokat már össze is állította, de azt kellett tapasztalnia, hogy a beküldött adatok sok tekintetben hiányosak. A népiskolákat tárgyazó adatok, melyek eddigelé a bizottság kezéhez jutottak, még hiányosabbak és tökéletlenebbek, és sem a kellő renddel, sem a kívánatos gyorsasággal nem gyűlnek be. Némely iskoláról két-három jelentés is van, más iskolák pedig elmelőlözvék.

Az ország egyes közhatóságai már régóta szoktak statisztikai kimutatásokat begyűjteni s részint a nm. m. k. Helytartótanácsnak

beküldeni, egyes tudósok is találkoztak, kik részint a hivatalos kimutatásokat, részint a személyes utánjárással összegyűjtött adatokat feldolgozták. Mindazáltal meg kell vallanunk, hogy a szomszéd államok törekvései által a statistika mezején messze túlszárnyaltattunk. Így, hogy csak egy példát említsünk, az ország népesedési mozgalmairól 1848-ig úgy szólván semmi alapos tudomásunk sem volt. Az esketési, születési és halálozási lajstromok vagy épen nem, vagy csak hiányosan küldettek be az egyes törvényhatóságokhoz, s az egész országról sehol sem gyűjtettek össze és szedettek rendbe. Azért az egyes tudós fel sem használhatta, s kénytelen, volt a közzé tett egyházi névtárak adataival beérni. — 1850—1860-ig az említett népmozgalmi kimutatások Bécsbe küldettek fel, s ott a stat. hivatal által szedettek rendbe és dolgoztattak fel. Vajjon 1860. óta készítettnek-e azon kimutatások kellő szabatossággal, hol gyűjtetnek össze az egész országról, s általában mi történik velök, arról a stat. bizottságnak nincs tudomása; de meg van győződve, hogy azoknak évenkénti rendszeres folytatása, összeszedetése és feldolgoztatása nagyon is szükséges, sőt el nem mellőzhető. Angliában az ide vágó adatok eredménye minden évnegyedben közzététetik.

Hogy a statistika dolgában is hátramaradtunk, azt bizonyára sem a közhatóságok, sem az egyesek buzgalom-hiányának nem lehet tulajdonítani; oka csak abban keresendő, hogy nálunk külön statisztikai hivatal még nincsen, mely a nm. m. kir. Helytartótanácsához bekiüldetni szokott különböző statisztikai kimutatásokat és adatokat összefoglalná, kellőleg rendezné, a hiányokat kiegészítené, a hibákat kiigazítaná, s egyszersmind az adatok folytonos és rendszeres összegyűjtését eszközölné.

Kétséget nem szenved, hogy teljes és rendszeres stat. adatokra mind a közigazgatásnak, mind a tudománynak egyiránt szüksége van. Ha valamely tudomány képes az állami közigazgatás magasztos céljait előmozdítani, a kormánynak a szükséges intézkedésekről s egyszersmind a tett intézkedések eredményeiről o hajtott tájékoztatást nyújtani: úgy a statistikát kell azon tudománynak tartani. Ezt valamennyi európai állam elismerte, azért valamennyi európai kormány nemcsak egyeseknek és társulatoknak a statistikára vonatkozó törekvéseit gyámolította, de külön kormányi hivatalokat

is felállított, melyeknek hivatásai a statisztikai adatokat rendszeresen összegyűjteni, kitisztázni, egybeállítani s közhasználatul kiadni. Az így nyújtott biztos adatokat a tudomány emberei azután tudományosan egyebehasonlítólag, magyarázólag dolgozták fel, hogy ekkép az állam és társadalom minden viszonyait és mozzanatait kellőleg felvilágosítsák, s az öntudatos s üdvös kormányzást lehetővé tegyék.

Mindezeknél fogva a m. tudom. Akadémia kebelében működő statisztikai bizottság előterjesztése folytán arra bátorkodik a nm. m. kir. Helytartótanácsot fölkérni: méltóztassék kebelében egy külön statisztikai hivatal-osztályt föllállítani, mely a nm. m. kir. Helytartótanács egyes osztályaihoz érkező statisztikai kimutatásokat és mindenféle statisztikai adatokat egybeállítsa, megrostálja, kitisztázza, a hiányokat kiegészítse, a rendszeres adatgyűjtést országszerte kormányi tekintélyvel eszközölje, vezérelje, ellenőrizze, s az ekkép begyűlt, megrostált, kiegészített és kiigazított adatokat más államok efféle statisztikai hivatalainak példájára közzé tegye, s ekkép a tudományos feldolgozásra való anyagot szolgáltatssa. Az Akadémia statist. bizottsága mindenkor fő kötelességének fogja ismerni, a statisztikai hivatal-osztály részéről nyújtott anyagot tudományosan feldolgozni, s általában is a felállítandó statisztikai hivatal-osztály iránt közreműködését és viszonzolgálatát már előre is készségesen felajánlja. Ha az indítványozott statisztikai hivatalosztály a nm. m. k. Helytartótanács kebelében felállítatnék, — létesítését pedig úgy hiszi az Akadémia, semmiféle akadály sem hátráltathatja — s ha az és az Akadémia statist. bizottsága egymást gyámolítva közreműködhetnek: akkor remélhető volna, hogy hazánknak statisztikai viszonyai nem sokára szintén hí és hiteles adatok nyomán fel lesznek világosítva; hogy mind a közgazgatás gyakorlati czéljainak, mind a tudomány igényeinek elég lesz téve; hogy tehát édes hazánkat sem minmagunk, sem a külföldiek nem fogjuk többé „terra incognita“nak nevezhetni.“

84) Olvastatott a nm. m. kir. Helytartótanácsnak Budán 1863. martius 22-kén 23,131 sz. alatt kelt intézménye, mely mellett a győri tankerület főigazgatójától beérkezett, a szombathelyi egyházi megyében létező fő s elemi iskolákra és tanító-képezdekre vonatkozó statisztikai kimutatások használat végett az Akadémiához áttétetnek.

Köszönettel fogadtatván, feldolgozás végett a statisztikai bizottságnak adattak ki.

86) Preysz Móricz vegytanár a pesti főreáltanodánál és lev. tag, Mölzer György szegedi ásványvizének vegyelemzését terjeszti az Akadémia bírálata alá.

Bírálat végett kiadatik Nendtvich Károly rendes és Than Károly lev. tagnak.

88) A titoknok bemutatá müggenburgi Schulzer István nyugalmazott kapitánynak Vincovcében, f. é. február 18-án kelt levelét, mely mellett ily czímű nagy monographiáját: „Schwämme und Pilze in Ungarn sammt dem Banate und Slavonien“ ajánlja föl, díjazás mellett, kiadás végett a m. tudom. Akadémiának. E mű 32 évi tanulmányozás eredménye, 780 folio lapon 1313 gombafajt foglal magában. A mutatvány, mely a levélhez van mellékelve, a műnek közepéből van véve. Kijelenti végül a szerző, hogy habár németül ír, annyira járatosnak érzi magát a magyar nyelvben is, hogy a magyar fordítást megítélhesse és a hol kell kiigazíthassa.

Mind a levél, mind a monographia benyújtott része az állandó mathem. és természettudományi bizottsághoz tétetett át véleményadás végett.

89) A calcuttai „Asiatic Society“ s a „Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande“ tudatják, hogy köszönettel vették az Akadémia archaeologiai kiadásait.

Tudomásul vétetett.

90) A stájerországi történelmi egyesület választottsága megküldi Mittheilungen-ei I—XI. füzetait, s csereviszonyra kéri föl az Akadémiát.

A csereviszony elfogadtatik, a küldemény ugyanazon szakbeli kiadásokkal viszonztatván.

92) A titoknok jelenté, hogy a f. évi martius 2-ka óta az Akadémiához csere vagy ajándékképen következő művek érkeztek be:

I. K ö n y v e k :

a) Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande : 1) Jahrbücher XXIII. és XXIV. 2) Winkelmanns Festprogramm.

b) Hist. Verein für Steiermark : Mittheilungen I—XI.

c) Germanisches Museum : 1) Anzeiger 1863. 1.—2) Michelsen, zur Gesch. der Landfrieden.

d) Kais. Akademie der Wissenschaften : 1) Sitzungsberichte, philos. histor. Classe. 39. Bd. Heft $\frac{3}{4}$ 5. 40 Bd. Heft 1. 2. 3. — Mathem. naturwiss. Classe 1862. I. Abtheilung $\frac{5}{4}$ $\frac{6}{7}$ II. Abtheil. 5—S.—2. Denkschriften Philos. hist. Cl. XII. Bd. Math. naturwiss. Classe. XXI. Bd. — 3) Diemer : Genesis, Exodus etc. I. II. Bd. 4) Lorenz : Physikalische Verhältnisse im Quarneroschen Golfe.

e) Royal Geogr. Society : Proceedings. VI. 3. 4. VII. 1. — The Journal Vol. 31.

f) Royal Society : Proceedings, XII. 53.

g) Van der Maelen, Etablissement géogr. Dictionnaire de la Province d'Anvers ; — de la Flandre occid. 2) — — de la Flandre orient. 3) — — du Hainaut. 4) — — de la Province de Liège. 5) — — de Limburg. 6) — — de Luxembourg. 7) — — de Namur. 8) — — des hommes des lettres de Belgique. 9) Notice, Catalogue et Prospectus.

h) Xántus János : 1) Report of the Secretary of war, communicating the report of Captain McClellan on the sent of war in Europe 1855. and 1856. 2) Report of A. Mordecai. 3) Army Meteorological Register, 1843—54. 4) Contributions to the Ethnography and Philology of the Indian tribes. 5) Archeology of the United States by S. F. Haven. 6) Report of the art of war in Europe in 1854—6. by R. Delafield. 7) Reports of Explorations and surveys, to ascertain the most practicable and economical rout for a railroad from the Mississippi-river to the Pacific Ocean I.—XII. k. 8) Statistical Report on the sickness and mortality in the Army of the United States. 1839—1859. két kötet.

i) Coast Survey-Office (Washington) 1) Report of the superintendent of the Coast-Survey, 1852—1860. (1851. hiányzik). 2) Report on the history and progress of the Amerikan Coast-Survey.

k) Verein für Naturkunde. (Pozsonyi). Correspondenzblatt. I. Jahrgang. 1862.

l) K. k. Zoologisch-botanische Gesellschaft : 1) Verhandlungen, XII. Bd. 2) Register, 1856—60.

- m) Birly István : Csolnakút Rotterdamból Pestig. Pest, 1863.
 n) Ráth K. és Rómer Fl. ; Győri tört. és régészeti füzetek, II. k. 3. f.
 o) Erdőszeti lapok szerkesztősége : Erdőszeti lapok, 2-ik évfolyam, 2-ik f.
 p) Kánitz Ágost. 1) J. Heufelii Fragm. monogr. Caricum Hung. Bécs, 1863. 2) Sertum Florae territorii Nagy-Kőrösiensis. Bécs, 1862. 3) Die in neuester Zeit zu Pest-Ofen gefundenen Schalenkrebse von Dr. Alexander Tóth.
 q) Brittinger K. Flora Oberoesterreichs. Bécs, 1862.
 r) Bertalanffy Imre s az egyetem budai nyomdájától köteles példányok.

II. Földabroszok, térképek stb.

a) Ph. Van der Maelen : 1) Plain de Bruxelles des Chemins de fer de l'Europe Centr.

b) Coast-Survey-Office : Collection of the principal Carts published by the Coast-Survey-Office. Huszonhárom darab.

Az amerikai Coast-Survey-Office főfelügyelője (Superintendent), valamint Xántus János, Birly István, Kánitz Ágost., Brittinger K. urak, s az erdőszeti lapok és a győri történelmi és régészeti füzetek szerkesztői levélben fognak értesíteni az Akadémia szives köszönetéről az ajándékozott beces művekért, a külföldi tud. intézetek, melyekkel az Akadémia csereviszonyban áll, szokott módon értesítettván küldeményeik vétele felől.

Tizennegyedik (összes) ülés.

Ápril 1. 1863.

Mélt. b. Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

94) A titoknok jelenté, hogy a nyelv- és széptudományi osztály részéről hirdetett azon Marczibányi jutalomtételért, mely a „magyar nyelvújítás történetét és bírálatát, a magyar irodalom kezdetétől az újítási harczig“ tűzte ki tárgyul, s melyre nézve f. é. mártius 31-ke volt a kiküldési határnap, senki sem pályázott. A Gorove-alapítványból kihirdetett harmincz arany jutalomra pedig f. é. mar-

tius 31-ig mint határnapig egy pályamű érkezett be feleletül a nyelv és széptudományi osztály által kitűzött azon kérdésre: „mit kell a népies“ alatt érteni általában s különösen a tartalmat és formát tekintve. A szerző nevét rejtő levél Kőlcsey Parainesiséből e jeligével van ellátva: „Fáradj a hazáért s ne tenmagadért.“

E jeligés levél az Akadémia és Kubínyi Ferencz t. t. pecséteivel borítékba zárva, a levéltárba adatott, a pályamű pedig megbíráltatás végett a nyelv és széptudományi osztályhoz tétetett által.

95) A jegyző indítványozá, küldessék ki egy bizottság, mely a jegyzőkönyv illető pontjainak kinyomtatása iránt némi utasítást dolgozzék ki.

E bizottság tagjaiul Toldy Ferencz, Zsoldos Ignác és Balogh Pál rendes tagok neveztettek ki.

Tizenötödik (philos. törvény és történettudományi osztály összes) ülés.

Ápril 13-án 1863.

Mélt. b. Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

97) Pauler Tivadar r. tag Bartal György tiszt. tag ily című értekezését olvasta: „Plutarchus, macedoniai Nagy Sándor és a vele egyidőbeli scythák.“

98) Hunfalvy János lev. tag a „Tiszasزابályozás következményeiről“ értekezett.

99) Olvastatott az Akadémia jegyzőkönyveinek szerkesztése ügyében kiküldött bizottság jelentése. E bizottság az ügyrend 89. §. alapján, mely az Akadémia mindennemű üléseinek és nagy gyűléseinek jegyzőkönyveit, a nagy közönség elé nem tartozó dolgok elhagyásával, tehát szükséges rövidítésekkel rendeli közzététetni, bővebb utasításképen a következő elveket javasolja kimondatni:

Csak oly dolgok téssenek közzé, melyek a tagokat és a nagy közönséget általában érdekelhetik, minélfogva a tisztán személyt illető ügyek elmellőzendők.

Az egyszerűen mellőzött indítványok hagyassanak ki: a mely indítványok azonban vitatást idéznek elő, ha nem fogadtatnak is el, a mennyiben általánosabb érdekekkel bírnak, közlendők.

A kiadás végett benyújtott művek és értekezések fölötti bírálatok, ha az értekezések elfogadtnak, tartalmas kivonatban, egyes esetekben terjedelmesen is közlendők. Az el nem fogadott művek és értekezések fölötti bírálatok pedig csak úgy közöltetnek, ha általánosabb irodalmi becsesél bírnak, s a közönségre s írókra nézve tanulmányosak; az ily el nem fogadott művek és értekezések szerzőinek nevei azonban elhallgatandók.

A pályaművek fölötti bírálatok, akár osztályok akár bizottságok vagy bizottsági előadók által nyújtatnak be, terjedelmesen közlendők. Közzéteendő az Akadémiának ajándékozott s külföldi intézetek által cserében küldött könyvek jegyzéke is.

A jelen volt tagok névsora mellőztessék, csupán az elnök neve tétetvén ki minden ülés előtt.

A jegyzőkönyvi számok, hogy a hivatkozás s az illető pontok fölkeresése a jegyzőkönyvben könnyítessék, kiteendők.

E javaslat pontjai elfogadtván, a jegyzőkönyvek szerkesztőjének utasításokul adattak.

100) Olvasatott báró Prokesch Osten Antal külső lev. tagnak Konstantinápolyban 1863. márczius 27-én kelt levele, melyben tudatja, hogy a taggá lett választásáról szóló tudósítást diplomájával együtt vette, s köszönetet mond a kitüntetésért, melyet tetteg is igyekszik meghálálni.

Tudomásul vétetett.

101) A titoknok bemutatja a gyászlapot, melyen az Akadémia Chlumetzky Péter külső levelező tag haláláról, az elhunyt rokonai által, értesítetik; s egyszersmind jelenti, hogy az elhunyt tag fölött Wenczel Gusztáv r. tag ígérkezett emlékbeszédet tartani.

A gyászsesetről szóló tudósítás szomorú tudomásul vétetett, Wenczel Gusztáv r. tag emlékbeszéde elváraván.

Tizenhatodik ülés.

April 20-kán 1863.

A mathem. és természettud. osztályok részére.

Kubinyi Ágoston tiszt. tag elnöklete alatt.

103) Kondor Gusztáv lev. tag székét az osztályban ily című értekezéssel foglalá el: „A délkeőr, különösen mint déllő-táveső használva.”

104) Than Károly lev. tag a vegyelemek párnysúlyáról értekezett.

105) Szabó József lev. tag a vöröspataki aranykristályokat mutatá be és ismerteté.

106) Olvastattak Nendtvich Károly r. és Than Károly lev. tagok jelentései Preysz Mór akadémiai lev. tag ily című értekezéséről: „Mölezer úr szegedi ásványvizének vegybontása.“ E vegybontás, a bírálók szerint legnagyobb szorgalommal és tárgyavatottsággal vitetett véghez, a módszerek, melyek részint az egyes alkatrészek egymástól elválasztására, részint azoknak mennyiséges meghatározására használtattak, biztosak, tehát a vegytan szoros igényeinek tökéletesen megfelelők, s az ellenőrködési kísérletek is elegendő számmal és pontossággal tétettek.

Preysz Mór lev. tag értekezése e bírálatok alapján, az Értesítőbe minélelőbb fölvétetni határoztatott.

107) Kerpely K. A. vaskohászati almérnök Anináról egy szakabeli tudományos munka írásához kezdvén, annak kezdetét azon kéréssel küldé be az Akadémiához, mondja ki e tudományos testület: megérdemli-e műve a folytatást? Kubinyi Ferencz tiszt. tag a szabályok értelmében bírálat alá ajánlja a beküldött munkatöredéket.

Bírálat végett Kubinyi Ferencz és Nendtvich Károly r. tagoknak adatik ki.

Tizenhetedik (philos. törvény és történettudományi s összes) ülés.

Ápril 27-én 1863.

Mélt. gr. Desseuffy Emil elnök úr elnökölete alatt.

110) Nagy Márton lev. tag a „keleti nevelésről“ értekezett.

111) Olvastattak Horváth Czirill és Greguss Ágost r. tagok véleményes jelentései ily című munkáról: „Elméleti lélektan.“ A bírálók nézete szerint e mű nem felel meg azon kellékeknek, melyeket a m. tud. Akadémia oly művekben megkíván, a melyeket saját költségén kiad, s csak teljes át- és újból dolgozás után lenne kiadható.

E terjedelmesen és alaposan indokolt bírálatok alapján a benyújtott „Elméleti lélektan“ visszaküldetik a szerzőnek, közöltetvén vele másolatban a bírálatok is.

112) Olvastatott az archaeologiai bizottság jelentése a Corvina ügyében, azon levél folytán, melyet kir. Helytartó ur ö exja intézett e tárgyra vonatkozólag az Akadémiához, s mely az Akadémia f. évi február 6-kán tartott üléséből a történeti és archaeologiai bizottságokhoz tétetett által. A történeti bizottság kijelentvén, hogy a tavaly Konstantinápolyban járt akadémiai tagok nyilatkozataira alapítván csak véleményyt, kik a történeti bizottságnak nem tagjai, e megbízást egészen az archaeologiai bizottság által gondolja teljesíteniöknek. Az utóbbi bizottság ennek folytán e tárgyat tanácskozás alá vette, s jelentését, a vele közlött 28. számú jegyzőkönyvi pont értelmében a következő fölterjesztés alakjában szerkesztve terjeszté elő:

Nagyméltóságú Gróf es. kir. Altábornagy úr! Magyarország kir. Helytartója!

„A m. tudom. Akadémia élénk örömmel s meleg köszönettel tapasztalta Excellentiádnak f. é. febr. 6-án 1453. e. sz. a. hozzám intézett kegyes leveléből azon lelkes részvétet és hazaifüi készséget, melylyel a Corvinának Konstantinápolyban fenlevő maradványai ügyét felfogni méltóztatott; s Excellentiád kivánságát tárgyalván, a következőkben van szerencsém e tárgyalás eredményét Excellentiádnak előterjeszteni.

Az Akadémia archaeologiai bizottsága meghallgatván törökországi utazói bizodalmas közléseit is, e tárgyról óhajtásait abban szabatosolta meg, miszerint készülné mindenekelőtt egy minél teljesebb és pontosb leíró lajstroma mind azon kézirati codexeknek, melyek Konstantinápolyban a Corvina maradványaiul felismerhetők. E végre annál szükségesb volna, a literaria historiában s különösen a középkori bibliographiában avatott egy vagy több férfiak kiküldetése, s részükre a kényelmes hozzáférés és hosszasb dolgozhatóság engedményének kinyerése, mennyivel hihetőbb, utazóink tapasztalásából is, hogy az egykori budai királyi könyvtár alkatrészei Kon-

stantinápolyban nem szorosán külön választva, hanem egyéb accessiókkal is vegyítve tartatnak; s mert másfelől a Corvina codexei nem mind irattak különösen Mátyás király számára, s így nem bírnak mind a király által iratottak ismert saját habitusával; s mert nagyobb része e könyvtárnak a törökök elől Byzanczból kivonult görög tudósok által megmentett, s Olaszországban s másutt összevásárlott, gyakran sokkal régibb, keleti és görög, másfelől egyéb európai tartományokban is, egybeszerzett latin és másnyelvű codexe-kből állt, melyek a Mátyás király jelvényeit nem viselik, s ha a királyi kötés vagy ennek maradványai nem mutatják egykor a budai könyvtárhoz tartoztukat, csak combinatio utján határozthatnak meg Corvinféle egykori birtoknak.

Ily „Catalogue raisonné“ készülése volna mindenesetre az első, nélkülözhetetlen lépés, mely ha felsőbb szerencés közbenjárás útján sikerülne, csak akkor lehetne a n n a k a l a p j á n a második rendű teendők iránt határozott javaslatot adni, különösen az iránt: mely codexek volnának az összes európai, részben a magyar tudományosság érdekében is, vagy későbbi kiadásokkal összevetendők és variansaik szorgalmasan kijegyzendők, vagy épen leírandók. T. i. fellette hihető, hogy hazánkat különösen illető, s ezek közt magyar nyelvű codexe-k is maradtak fen Konstantinápolyban, mert é p e n e z e k v o l t a k, természetes okokból, legkevesebbé tárgyai azon s p o l i a t i ó k n a k, melyeket a királyi könyvtár egész 1541-ig gyakran szenvedett, mely időtől, azaz Budának török kézre kerültétől fogva a törökök által már szigoruan őriztettek.

E czélok elérése tetemes, és oly pénzáldozatokat, sőt oly áldozatok kockáztatását tevéen fel, melyekre az Akadémiának alapja nincsen, s melyek csak fejedelmi vagy országos erőből telnek ki: az Akadémia kénytelen volt forró óhajtsáit keblébe fojtani. Most azonban annál nagyobb készséggel fejezi ki azokat Nagyméltóságod előtt, mennyivel örvendetesben volt tisztelettel idézett levele által meglepve; s kifejezi azokat a siker némi reményével is: mert felfogva Excellentiad, s felfogva a nm. m. kir. udvari főkancellár úr által, tán ő cs. kir. ap. Felsőge érdekelttségére is számot tarthat, nem szenvedvén kétséget, hogy — ha ez úgy ha-

talmas lépések sikerével koronáztatnék, kivívóját az hervadhatlan dicsőséggel venné körül.

Megjegyzem még, hogy az ó h a j t o t t s z ü k s é g esetében az Akadémia a kívánt tudományos erők kiállítására vállalkozik; s ez esetben ama Catalogue raisonné készülése s a másolandók kijegyzése egyidejűleg történhetnék, úgy t. i. hogy amannak készítői hetenként megküldvén az Akadémiának lajstromuk újabb czikkeit, ez folyvást foglalkozhatnék az előleg másolandók vagy összevetendők meghatározásával, mely másolás és összevetés aztán a lajstromozók felügyelete mellett az Akadémia által e végett vele küldendő egyének által folyvást folyhatna: értve a legszükségesebbeket; a többieké a jövendőségnek maradván fen.

Ezek előterjesztése után s a magam ajánlása mellett mely tisztelettel maradtam Nagyméltóságodnak stb.

E fölterjesztés egész terjedelmében elfogadtatván, elnöki aláírással fölterjesztetni határozatott.

113) Olvastatott a nm. m. kir. Helytartótanács Budán 1863. april 13-án 23744. sz. alatt kelt intézménye, melyben a nagyváradi latin szert. és a besztercebányai rom. kath. püspököktől újlag beérkezett s az elemi iskolákra és tanító-képezdékre vonatkozó, statisztikai adatok használat végett az Akadémiához áttétetnek.

Köszönettel fogadtatván, a statisztikai bizottságnak adatnak ki.

114) A titoknok felolvasá Palugyay Imre lev. tag Pozsonyban f. é. april 18-án kelt levelét, melyben a nevezett lev. tag jelenti, hogy ily című munkát szándékszik közrebocsátani: „A kapesolt részek (Croatia és Sclavonia) történelmi és jogviszonyai Magyarországhoz,“ s hogy e munkát a m. tud. Akadémiának kívánja ajánlani.

Az ajánlás köszönettel fogadtatik, miről a szerző a titkár által fog értesíttetni.

115) Azon bizottság, mely az akadémiái könyvtárnak az épülő palotában leendő szakrendszeres felállítása ügyében javaslatot készíteni volt kiküldve, a következőkben terjeszté elő véleményét:

„Alulírottak kiküldetésök feladatát csak úgy foghatták fel helyesen, hogy először az akadémiái könyvtár alkotó részeit vették tekintetbe, s csak a z u t á n mentek által a szakrendszer vitatásához és megállapításához.

„Az akadémiai könyvtár két nagy részből áll, ú. m. a gróf Teleki József, Ádám, Sámuel és László atyafiak alapítványából, mely az 1827: 12. cikkelyben 30000 kötetre van becsülve, s a szorosán vett akadémiai részből. A Teleki-féle rész szaporodik folyvást azon könyvek által is, melyeket az Akadémia ugyancsak néhai gr. Teleki József külön alapítványa jövedelméből évenként veszen; szaporodott egyszer mindenkorra az említett gróf József magán könyvtárának azon részével, melyet végrendelete értelmében az Akadémia általvett. Ez összes Teleki-féle rész most külön van felállítva, mennyiben a jelen helyviszonyok megengedik: könyveire a szokott akadémiai bélyegen kívül, melyen ez áll: „M a g y a r A k a d é m i a k ö n y v t á r a“, még egy külön bélyeg üttetik, melyen ez olvasható: „Gróf Telekiek alapítványa.“

Az akad. könyvtárnak bármilyen rendezése előtt két elv iránt kell határozni. Első elv az: Mindig kell-e a Teleki-féle osztályt külön felállítva tartani? Másik elv meg az: Kell-e a hungaricumokat is külön felállítani, a szót azon értelemben vevén, melyben az a Széchenyi, vagy nemz. muzeum könyvtárában van elfogadva, mely szerint nem csak a magyar nyelven vagy magyarországi szerző által bármily nyelven írt könyvek, hanem akárki által s akár mely nyelven írottak is, ha egészben bármikép Magyarországot illetik, a hungaricumok közé számíttatnak. Mind a két elvet együtt fogadván el, az akadémiai könyvtár szakrendszeres fölállítását lehetlenné teszszük. Ugyanis az első elv szerint, a Teleki-féle osztályt külön, a szorosán vett akadémiai osztályt is külön kellene felállítani; minthogy a tudományok összesége, mely a könyvtárban képviselve van, legalább is huszonöt főszakot meg számos alszakot teszen szükségessé, a két osztály együtt vagy 50 főszakra, legalább száz alszakra fogna eloszlni. Ámde a másik elv szerint a hungaricumokat, tekintet nélkül a könyvek tudományos szakára, csupán azért, mert valamikép Magyarországot illetik, az 50 főszakból és vagy 100 alszakból megint ki kellene szedni, s azokból a lehető legtarkább vegyületet alkotni. A mit tehát az első elv tökéletlenül építene, azt a másik elv tövig lerontaná: igaz tehát, hogy a két elvnek együttes alkalmazása lehetlenné teszi a könyvtár szakszerinti rendezését.

A kiküldött bizottság azt véleményezi tehát, hogy az első el-

vet, t. i. a Telekiféle osztály kiténtetésének elvét, az által lehetne kiténtetni, hogy 1-ször a Teleki osztályt tevő könyvek, mint eddig is, úgy örökké kettős bélyeggel bélyegeztessenek meg; 2-szor a könyvtári lajstromokban annak mindenik könyve mellé tétessék ki, hogy a Teleki osztályba való; 3-szor a kinyomatandó catalogusban a Teleki-féle könyvek czímei külön is, és együtt is nyomattassanak ki. Ezek által bár mikor is az ezen osztályt tevő könyvek kiszedése lehetőségessé válik. Az Akadémiához illőnek és méltányosnak tartaná a bizottság e mellett, hogy a könyvtár bejárásánál kitűnő helyre illesztendő márvány táblán egy alkalmas felírás tüntesse ki azt, hogy az akadémiai könyvtár első alapját a Teleki-család főlebb említett nagylelkű adománya vetette meg. Örökítve volna így az Akadémia halálja, és a szétvert az utódoknak is mindig szeméi előtt állana. A mi már a másik elvet illeti, azt is csak egyes szakokon belül javasolja alkalmazni a kiküldött bizottság, a mint az a szakok előszámlálásánál ki fog tetszeni. Ha a nevezett két elv iránt így méltóztatik határozni a tekintetes Akadémia, az akadémiai könyvtár felállítása lehetőség szerint fog történhetni.

A könyvtár szakrendszeres felállítására menvén át a bizottság, következő szakokat javasol, melyekbe a könyveket osztályozni kellene ú. m.:

- I. Szak. Könyvészet és általános irodalomtörténet.
- II. Szak. Akadémiák és tudom. társulatok közleményei és folyóiratai.
- III. Szak. Incunabulumok.
- IV. Szak. Nyelvtudomány legtágabb értelemben.
 - a) classica philologia.
 - α) görög.
 - β) római vagy latin írók.
 - γ) görög és latin classicus írók.
 - b) Magyar Nyelvtudomány.
 - α) Magyar írók.
 - c) Német Nyelvtudomány és írók.
 - d) Francia Nyelvtudomány és írók.
 - e) Angol Nyelvtudomány és írók.
 - f) Olasz Nyelvtudomány és írók. stb.

Keleti nyelvtudomány és írók.

Altaji nyelvtudomány és írók.

V. Szak. Mythologia, mondák és mesék.

Ez az osztály érintkezik a IV. osztály alosztályaival, s azért sok könyvnek czíme mind a IV. mind az V. osztályban elő fog fordulni.

VI. Szak. Magyar történelem.

VII. Történelem általában, a magyart kivéve. Ez osztály is annyi alszakra fog oszlani, a hányféle specialis Történelem képviselve lesz a könyvtárban.

VIII. Szak. Történelmi segédtudományok:

- a) oklevéltan
- b) pecséttan
- c) időszámítás tana.
- d) historiai hermeneutica stb. stb.

IX. Szak. Biographiák, orationes funebres stb.

X. Szak. Föld- és nép-isme.

1) Föld-irat.

a) Magyar.

b) Nem-magyar.

2) Népirat (ethnographia).

3) Utazások.

4) Statistika.

XI. Szak. Philosophia tágas értelemben.

1) Magyar.

2) Nem-magyar.

XII. Szak. Jogi és állami tudományok.

1) Magyar jog és állami tudományok.

2) Magyar országgyűlési irományok.

3) Nem-magyar jog és állami tudományok.

XIII. Szak. Természeti tudományok.

1) Természetrájt.

a) Magyar.

b) Nem-magyar.

2) Vegytan.

a) Magyar.

b) Nem-magyar.

- 3) Természettan (physica).
- a) Magyar.
- b) Nem-magyar.
- XIV. Szak. Orvosi tudományok tágabb értelemben.
- 1) Magyar.
- 2) Nem-magyar, a szükséges alosztályokkal.
- XV. Szak. Matematika és annak alkalmazása.
- 1) Mechanica.
- 2) Architectura.
- 3) Nautica.
- 4) Astronomia.
- 5) Haditudományok.
- XVI. Szak. Gazdaság és ipar.
- XVII. Szak. Művészetek.
- a) Magyar.
- b) Nem-magyar.
- XVIII. Szak. Theologia és Egyház.
- a) Bibliái tudományok.
- b) Szorosan vett Theologia. stb.
- XIX. Szak. Iskola és nevelés.
- a) Ifjúsági iratok.
- b) Szorosan vett iskolai könyvek.
- c) Tanítási eszközök, mennyiben már tudományos szakba nem valók.
- XX. Szak. Encyclopaediai könyvek.
- XXI. Szak. Archaeologia, numismatica stb. mennyiben a történelmi segédtudományok közé nem tartoznak.
- XXII. Szak. Vegyes újságok és folyóiratok.
- 1) Magyarok.
- 2) Németek.
- 3) Francziák. stb.
- XXIII. Szak. Miscellaneák, curiosumok.
- XXIV. Szak. Kézirattár, melynek megint saját osztályai lesznek.
- Ezek volnának a szakosztályok és alosztályok, melyek szerint

fel kellene állítani az akadémiai könyvtárt, s melyeket a könyvma-
 andó katalógusokkal is ki kell tüntetni.

Miután a Teleki-alapítvány egyik feltétele, hogy a Teleki
 könyvtár elkülönözve állíttassék föl; s e feltétel mellett az összes
 akadémiai könyvtárnak olyatén szakrendszeres fölállítása, mely a
 czélszerű könyvtárrendezés mai kellékeinek megfelelne, az áttekin-
 tést s közhasználhatást könnyítvén, egyáltalában nem képzelhető: a
 bizottság fentebb közlött javaslata, mielőtt ez ügyben az Akadémia
 bármit határozna, mindenekelőtt elnökiileg közölnetni fog az alapító
 Teleki család életben levő tisztelt képviselőivel, oly kérés mellett:
 vennék fontolóra, vajjon azon intenciónak, melyet a tisztelt család
 boldog emlékezteti alapító tagjai szem előtt tartottak, midőn az álta-
 lok alapított könyvtár külön fölállítását rendelték, s azon kegyelet-
 nek, melylyel az Akadémia az alapítók iránt viseltetik, nem lesz-e
 oly módon, miként a fentebbi jelentésben javasoltatik, szint oly sőt
 sokkal nagyobb mértékben elég téve, mint az alapítvány érintett
 pontja által, mely mellett az akadémiai könyvtárnak czélszerű fölál-
 lítása lehetetlenné van téve? Mig e részben az alapító család tisztelt
 képviselői nem nyilatkoznak, felfüggesztetik e tárgy elintézése, az ő
 válaszközlő feltételeztetvén a könyvtárrendezés körüli további in-
 tézkedés.

A mi egyébiránt a Teleki osztályba tartozó könyvek külön
 bélyeggel is ellátását illeti: ez eddig is gyakorolt eljárás általában
 minden alapítványképen az Akadémiára szállott vagy ajándékban
 kapott könyvekre kiterjesztetni határozatott, minden ily könyvekbe
 a hagyományozó vagy ajándékozó neve is bejegyeztetvén, az akadé-
 miai könyvtár bélyegén kívül.

(Lásd 30116) Olvaszatott Benfey Theodor külső lev. tagnak Göttingá-
 ban 1863. april 17-én kelt levele, melyben tudatja, hogy a taggá vá-
 lasztatását tudató levelet s a m. tud. Akadémia diplomáját vette, s
 különösen meghatotta őt e kifizetés oly nemzet részéről, mely a
 nyelvtudomány terén oly kitünő férfiakat tud felmutatni, mint Gyar-
 mathi Sámuel, az első úttörő a nyelvtudományozás azon ösvényén,
 mely most egyedül helyesnek van elismerve, s Kőrösi Csoma Sándor,
 a ki a hon és tudomány iránti lángoló szeretetet, nemzetére nézve
 oly sajátos módon tudta egyesíteni, s első volt a ki Tibet nyelvét s

irodalmát föltárta, végre a jelen férfiai, kiknek nevét hasonló tisztelettel említendi az utókor, mint elődeikéit a jelen. Midőn ez okból szíve mélyéből mond köszönetet a kitüntetésért, kijelenti, hogy leg-buzgóbb törekvése lesz még inkább érdemessé tenni magát arra.

Kedves tudomásul vétetett.

117) Olvastatott Tutkó József úrnak, Kassán 1863. évi ápril 17-kén kelt, s a titoknokhoz intézett levele, melyben írja, hogy Kassa városának általa kiadott történelmi évkönyvét, melynek összes tiszta jövedelme a m. tud. Akadémiáé, Ráth Mór pesti könyvkereskedő bizományba vette. E könyvből a nevezett bizományos úrnál 300 példány maradt meg, mely példányok az Akadémia rendelkezése alá átveendőek. Ráth Mór ígéretet tőn, hogy mihelyt tőle e példányok elvitetnek, számol az eladott példányokról; Tutkó úr szintén igéri, hogy mihelyt a pártoló hazafiak vele számolnak, végszámadását az Akadémia elé terjeszti. Végre arra nézve, hogy hány példány vitetett el Ráth könyvárustól, a titoknok választát elvárja levélirő.

A titoknoki hivatal útasíttatik az érintett példányoknak Ráth Mór kiadó könyvárustól átvételére.

118) Olvastatott Dr. Klemm Gusztáv úrnak a dresdai királyi könyvtár főkönyvtárnokának levele, melyben fölkéri a m. tud. Akadémiát, hogy az általa közrebocsátott műveket a nevezett könyvtár számára, a magyar irodalmi osztály teljesebbé tétele végett megküldeni szíveskedjék, előre is kifejezván köszönetét az adományért.

A tisztelt főkönyvtárnok úr értesíttetni határozatott, hogy az Akadémia csak oly tudományos intézetekkel áll kiadásainak megküldésére nézve viszonyban, kiktől viszont saját kiadásait kapja cserében. Felszólíttatik ennélfogva a nevezett könyvtár, minő küldeményekkel lenne hajlandó viszonzni a m. tud. Akadémia kiadásait.

119) A titoknok bemutatá Vajda József vasmegyei szolgabírónak Szombathelyen, f. évi ápril 4-én kelt levelét, mely arról értesíti az Akadémiát, hogy Vas megye Meszlén helységében elhalt közbirtokos, nemes Legrády József a m. tud. Akadémiának 200 osztr. ért. forintot hagyományozott, s közli tudomás és további intézkedhetés végett a végrendelet kivonatát.

E végrendeleti kivonat a pénztárnokhoz oly utasítással tété-

tik által, hogy az akadémiai ügyvéddel egyetértőleg tegyék meg a kellő lépéseket a hagyomány biztosítása végett.

120) Előterjesztetett a kolozsvári unitarium collegium olvasóegyletének levele, melyben az Akadémia kiadásainak megküldését kéri.

Az Akadémia összes kiadásaiból egy ajándék-példány az unitarium collegium könyvtárának ajánltatik meg, hol azokat a folyamodó egyesület tagjai is használhatják.

121) A zilahi evang. reform. tanoda előljáróságának kérelme folytán a nevezett tanoda az Akadémia régiebb kiadásainak főlös példányaiban részesítettetni határozottatott.

122) A nagyenyedi evang. ref. főiskola könyvtára részére a főiskola igazgatóságának kérelme folytán az Akadémia összes kiadásai megküldeteni határozottatottak.

124) A kecskeméti reform. főtanoda tanári kara f. é. márczius 28-án kelt folyamodványában kéri az Akadémiát, hogy a nevezett főtanoda könyvtárát is részesítse az általa kiadott művek főlös példányaiban.

Ugyanazon kiadások, melyek a kecskeméti rom. kath. lyceumnak megajánlottak, a folyamodó reform. főiskolának is megadatni határozottatottak.

125) A gyásztudósítás, mely az Akadémiát az elhunyt rokonai nevében, kis bazonai Benkó Károlynak 57. évében történt elhunytáról értesíté, szomorú tudomásul vétetett.

126) A titoknok jelenté, hogy f. é. márczius 31-től april 27-ig következő könyvek érkeztek be cserében vagy ajándokul :

a) Germ. Museum Anzeiger 1863. 2. sz.

b) Belgrádi Tud. Társaság, 1) Acta Archivi Veneti spectantia ad Histor. Serborum etc. Fasciculus secundus, Belgrád, 1863. Glacnek, XIV. k. Belgrád 1863.

c) Verein für Siebenb. Landeskunde : 1) Archiv neue Folge V. 2. 3. Szeben, 1862. 2) Jahresbericht für 186 $\frac{1}{2}$. 3) Schuller : Verhandlungen in Mühlbach 1551. Szeben, 1862. 4) Hüstner : Gedichte. Szeben, 1862. 5) Három iskolai jelentés (Szeben, Beszterceze és Szász-Sebes) 1862.

d) Hist. Verein im Regierungsbezirke Schwaben und Neu-

burg: 1) Jahresbericht für die Jahre 1861—2 Augsburg, 1862. 2) Mezger M. die römischen Steindenkmäler im Maximilians-Museum. Augsburg, 1862.

e) Deutsche Morgenländische Gesellschaft; Zeitschrift, XVII. 1. 2. Lipsee, 1862.

f) Hydrographische Anstalt der k. k. Marine: Mittheilungen, I. 2. Triest, 1862.

g) Erdészeti lapok szerkesztősége: Erdészeti lapok II. évf. 4. füz. Selmecz, 1863.

h) Szaváry Antal: 1) Emlény, Pest, 1863. 2) Magyar-angol történeti rajzok I. II. Pest, 1863.

i) Burger Zs. nyomdája: Némethy M. színházi emlényfüzér, Szeged, 1863.

j) Jámbor E. Férfi divatközlöny, Pest, 1863. márczius.

Tizennyolczadik ülés.

Május 4-én 1863.

A nyelv- és széptudományi osztály részére.

Arany János r. tag elnöklete alatt.

128) Ballagi Móricz r. t. Brassai Sámuel lev. tag ily című értekezését olvasá: „A magyar mondat. Második közlés.“

129) A Gorove-féle pályázatra beérkezett s a népiest tárgyazó egyetlen pályamű bírálóiul ez osztály által Arany János és Toldy Ferencz rendes s Gyulai Pál lev. tagok nevezettek ki.

Tizenkilenczedik (philos. iörvény- és történet-tudományi s összes) ülés.

1863. Május 11-én.

Kubinyi Ágoston tiszt. tag helyettes elnöklete alatt.

131) Hunfalvy János lev. tag Kalkbrenner Károly al-esperes ily című értekezését olvasá fel: „Adalékok Szepes megye ismertetéséhez.“

132) Ráth Károly: „Török-magyar viszonyok“

ezimű értekezéséből a harmadik közleményt nyújtá be, fölolvásván belőle mutatványul egyes részleteket.

Az osztály-ülés összes-üléssé alakulván át,

133) Olvastatott a nyelvtudományi bizottság folyó május hó 2-án tartott ülésének következő tartalmu jegyzőkönyve: „Fölolvas-taték (a nevezett bizottság ülésében) az Akadémia 1863-ki 81. pont alatti végzése, melynél fogva a nmgu Helytartótanácsnak f. é. márczius 14-én 18,904. sz. a. kelt intézvénye a Fekésházy-alapítvány másolatával együtt véleményadás végett a nyelvtudományi bi-zottsághoz tétetik által; továbbá fölolvastának az említett in-tézmény s az immár ő Felsőége által is megerősített Fekésházy-féle alapítványlevél. Ez alapítványlevél értelmében évenként 400 ft. erejéig jutalomkönyveket kellvén a nmgu m. k. Helytartótanács által megjelelendő magyarországi fő és algymnasiumok tanítványai között kiosztani, — mely kiosztás e folyó iskolai év végével legelő-ször fog eszközöltetni; azután minden ötöd évben egy, az alapít-ványban meghatározott minőségű s Magyarországon megjelent köny-vet 500 forinttal kellvén megjutalmazni, s mindez az Akadémia meg-ajánlására fogván történni; a bizottság az Akadémia eziránti teendőjére nézve a következőkben terjeszti elő véleményét:

1) Az eljárásban fentartandó s minden bizonynyal igen ki-vánatos következetesség végett azt ajánlja a bizottság a t. Akadémiá-nak, hogy e részben való teendőjét, javaslattétel végett, egy minden-kor ugyanazon személyekből álló bizottsághoz utasítsa, mire a nyel-vtudományi bizottság magát ajánlja is, ha a tekintetes Akadémia e te-kintetben vele parancsolni méltóztatik.

2) E folyó iskolai évre pedig, minthogy sietős a dolog, a bi-zottság némely tagjai, ú. m. Toldy Ferencz, Budenz József és Hum-falvy Pál, ajánlkoznak a jutalomképen kiosztandó könyvek lajstro-mát jövő csütörtökig elkészíteni, hogy azt a május 11-én tartandó ülésben elő lehessen terjeszteni.

3) Végre a Fekésházy-alapítvány céljának előmozdítására nézve igen hasznosnak találja a bizottság, ha az Akadémia az általa szerkesztett s a közönségnek szánt figyelmeztetést a Fekésházy-ala-pítvány által megjutalmazandó könyvekre nézve közzé tenné,

(a melyből többi közt az illető közönség azt is meg fogja tudni, hogy az 500 fnyi jutalom legelőször 1867-ben fog kiosztatni).

A második pont alatt bemutatott könyvjegyzék ellen, mind egyes szakbeli munkáknak a többi szakbeliekhez aránylag nagyobb számát, mind egyes művek tudományos becsét s jutalmazásra alkalmas voltát illetőleg alapos észrevételek tétetvén, határozatott: hogy még e hét folytán pénteken délutáni 5 órára hivassanak egybe a nyelv-, történelmi és természettudományi bizottságok, s közös ülésben állapítsák meg a jutalomképen kiosztandó könyvek jegyzékét, egyenlő tekintettel, a mennyire lehet, mindenik szakra; a egyes bizottsági tanácskozás eredménye a jövő heti ülésben, mely egyszersmind összes üléssé alakul át, levén bemutatandó.

A mi pedig a Fekesházy-alapítványból jutalmazandó könyvek nézve közrebocsáttatni javasolt figyelmeztetést illeti: e figyelmeztetésnek a nyelvtudományi bizottság által szerkesztett s a fentebbi jelentés harmadik pontja mellett bemutatott szövege helyeseltetvén, közzé tétetni határozatott, a mint következik:

F i g y e l m e z t e t é s. Ő cs. s apost. kir. Felsőge legmagasabb határozványa folytán a nm. m. kir. Helytartótanács által, az ennek kezelése alá bocsáttott F e k é s h á z y - a l a p í t v á n y b ó l a m. tudom. Akadémia javaslata alapján, minden ötödik évben, öt száz forintnyi jutalom fog kiadatni egy nem magyarok számára, a hazában divatozó bármely nyelven (a magyaron kívül) írt, a magyar nyelv és irodalom megismertetésére rendelt, s nyomtatásban megjelent, tan-, kézi- vagy olvasókönyvnek, mire a hazai írók ezennel figyelmesekké tétetnek. Az első ily jutalom 1867-ben adatik ki. Azon esetben, ha az Akadémia véleménye szerint ily jutalomra érdemes könyv nem található, jogában álland a kir. Helytartótanácsnak ily könyvekre az Akadémia útján pályázatot hirdetni. Kelt Pesten, az 1863. évi május 11-én tartott összes akadémiai ülésből.

134) „A B a l a t o n v i z é n e k v e g y e l e m z é s e.” Preysz Mór lev. tagtól, bírálattal végett Nendtvich Károly rendes és Than Károly levelező tagoknak adatott ki.

Huszdik (mathem. és természettud. s öszes)
ülés.

1863. május 18-án.

Mélt. B. Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

236) Asboth Lajos lev. tag székét, melyre a közelebbi nagygyűlés alkalmával választott meg, ily czímű értekezéssel foglalta el: „A hadmesterség fejlődése az őskortól mostanig.“

237) Olvastatott a nm. m. kir. Helyt. tanácsnak Budán f. évi május hó 8-án 38063. sz. a. kelt következő intézménye: „A f. é. sz. György hó 16-án 6001. sz. a. kelt kir. udv. rendelet szerint ő cs. s apost. kir. Felsege f. é. april 9-én kelt legmagasb határozatával a m. kir. Helytartótanácsnak, a Nagy Károly-féle (bicskei) csillagászati eszközök és könyveknek magyarországi tanintézetek közti felosztása iránt tett javaslatát némely módosításokkal legkegyelmesebben jóváhagyni méltóztatott, jelesen: hogy a műszerek bemálházási és elszállítási költségei annak idejében a telek és épületek eladási árából fedeztessenek, és így a részesülendő intézetek az ő Felsege legmagasabb kegyelméből és az ajándékozó Nagy Károly szándokából adományul nyert tárgyakat rövidség és pénzbeli áldozatok nélkül kaphassák meg, — továbbá, hogy a könyvek közül a csillagászati az építendő országos csillagda számára, föntartatván a többiek az egyetemi könyvtárnak, csak annyiban engedtessenek át, a mennyiben ez még nem volna az illető munkák birtokában, ellenkező esetben pedig az ily fölös példányokban a budai József-műegyetem részesíttessék, végre hogy az épületek és a telek eladásából befolyandó összeg az építendő országos csillagda számára tartassék fen, s illetőleg az e tekintetben már is folyamatban levő tárgyalások befejezéseig e czélra tőkésíttessék, minthogy ez a nagylelkű adományozó szándokának leginkább megfelel. Az ezen legfelsőbb elhatározás folytán a műszerek tetteleges kiosztása körül szükségelt intézkedések foganatosítása végett, — ezen királyi fő kormányzék részéről kebelbeli titoknak Somossy Lajos küldetvén ki, egyszersmind oda utasítatott, — hogy a fentebb érintett műszerek közül a magyar tudományos Akadémiának jutandók átadására nézve, az Akadémia részéről kijelölendő megbízottal eleve értekezzék, és az átadást annak idejében eszközölje. —

Ezekről a m. tudom. Akadémia előleges tudomás és alkalmazás végett, azon fölhívással értesítetik, hogy a kebeléből kiküldendő megbízott nevét az említett titoknokkal mielőbb közölje.

A felolvasott kir. intézmény tartalma köszönettel tudomásul vétetvén, az abban érintett műszerek átvételére Jedlik Ányos r. tag küldetik ki, miről helytartósági titoknok Somossy Lajos úr minél előbb értesíteni határoztatik.

239) A titoknok bemutatá azon bizottság jelentését, mely a nm. Helytartótanács intézménye folytán a magyar tanfériaik társulata iránt véleményadással volt megbízva.

E fölterjesztési alakban írt jelentés oly utasítással adatik ismét a jelentő bizottságnak, hogy az alapszabályok egyes pontjainak részletes bírálatát és stylaris javításait, mint a melyek nem az Akadémia föladatai, mellőzvé, csupán az egyesület célja s az ennek foganatosítására választott eszközök iránt terjeszse elő általában véleményét.

240) Előterjesztetett Liphay Antal vál. duni püspök esztergomi kanonok úrnak Esztergomban f.é. május 3-án kelt levele, melyben írja, hogy Kisfaludi Liphay György nyug. es. kir. őrnagy és kamarás f. é. april 20-án Esztergomban meghalván, 1861. september 7-én kelt végrendelete 7-dik pontja e) alatti intézkedése szerint a m. tudom. Akadémia tőkéje növelésére, földtehermentesítési kötvényekben 500 forintot hagyományozott. Midőn a tisztelt kanonok úr, mint általános örökös, erről az Akadémiát értesíti, fölkéri egyszerű mind, hogy a hagyománynak az általa beküldött minta szerint kiállítandó és két tanú előtt aláírandó nyugta melletti átvételére az erre rendelt tisztviselő utasíttassék, a papiroknak mily módon leendő beküldéséről értesítvén a tiszt. vál. püspök és kanonok urat.

Az Akadémia pénztárnoka a hagyomány átvételére, a levél és nyugtatványminta közlése melletti, utasítatik.

241) A fentebbi ponttal kapcsolatban jelenti az Akadémia pénztárnoka, hogy néhai Huszár Kálmán alapítványa tisztába hozatván, az Akadémia pénztárába már befizettetett.

242) Idősb Mándy Péter újabb (VIII. és XIII. sz. alatti) szó-

gyűjteménye a Nagy-Szótárhoz köszönettel fogadtatván, a Nagy-Szótár szerkesztőinek kiadatott.

243) Péterfi Károly marosvásárhelyi ev. ref. pap „Filozofia története“ 2-dik részét küldi be az Akadémia bírálata alá, oly kére-ssel, hogy ha méltónak ítéltetik s az Akadémia körülményei engedik, az Akadémia költségén adassék ki.

Ugyanazon bírálóknak adatik ki véleményadás végett, a kik a szerző „Népszerű filozófiája“ megírásával vannak megbízva.

244) A nyelv-, történet- és természettudományi bizottságok f. évi május 15-én tartott értekezlete, a Fekesházi-alapítványból kiosztandó jutalomkönyvek következő jegyzékét nyújtá be, a közelebbi ülésben nyert megbízatása folytán, a nu, m. kir. Helytartótanácsnak leendő fölterjesztés végett:

a) a történelmi szakból:

- 1) Bajza Világtörténelme. Hajdankor.
- 2) Szalay L. Magyarország története.
- 3) Horváth M. Magyarország történelme. Új dolgozat.
- 4) Kerekgyártó A. Magyarország művelődésének története, I. A vezérek kora.

5) Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tet-teiről. Fordította Szabó Károly. Rogerius mester siralmas éneke. Já-nos spalatói esperes Historia Salonitájából. Ford. Szabó Károly. Kézai Simon mester magyar kronikája. Ford. Szabó Károly.

6) Attila Thierrytól. Ford. Szabó Károly, és Történelmi tanulmányok, Csengery Antaltól, — mint a mely mű egyszersmind folytatását közli Thierry Attilájának, t. i. az Avarok történetét.

7) Történelmi zsebkönyv. Hatvanitól.

8) A nándorfehérvári ütközet. Kiss Károlytól.

9) Washington életrajza. Guizot után Urházy György.

10) Danielik: Columbus élete.

b) a földrajzi szakból:

Galetti egyetemi világrajz térképekkel.

c) a classica literaturából:

1) Müller és Donoldson: A görög irodalom története. For-dítva Récsi Emiltől.

2) Széptani Remekművek, a Kisfaludy-Társaságtól.

- 3) Horác levelei. Kis és Kazinczy-tól.
- 4) Plutarch : Párhuzamos életrajzai, Székács-tól.
- 5) Cícero : A kötelességekről. Fordította Szalay László.
- 6) Cícero levelei. Fábiántól fordítva.
- d) A magyar irodalom és nyelv szakából:
 - 1) Toldy a Magyar irodalom kézi könyve 2. köt.
 - 2) Kölcsey Ferencz munkái (újabb olcsóbb kiadás).
 - 3) Berzsenyi versei.
 - 4) Toldi és Toldi estéje.
 - 5) Toldy : A magyar költészet története.
 - 6) Ballagi : Magyar-német és Német-magyar szótára.
 - 7) Jancovics : Magyar-szláv és Szláv-magyar szótára.
- e) A természettudományi szakból:
 - 1) Schödlér : A természet könyve.
 - 2) Csengery : Vegytani képek Johnston nyomán.
 - 3) Nagy József : A madár.
 - 4) Greguss Gyula : Közöséges természettan a művelt rendek számára ; koszorúzott pályamű.
 - 5) Hollósy Jusztin : Népszerű csillagászat. Koszorúzott pályamű.
 - 6) Hanák : Állatország természetrajza.
 - 7) Természetrájk szóban és képekben Bromme után Kriesch János.

A fent elősorolt munkák, tekintettel a művek értékére, de tekintettel az egyes szakok közt lehetőleg szem előtt tartandó arányosságra is, hány példányban szereztessenek be, s miként osztassanak föl a fel- és kis-gymnasiumok között? e kérdéseket akkorra véli halasztandóknak az értekezlet, ha a nm. m. kir. Helytartótanács a fölterjesztett könyvjegyzéket elfogadván, az abban foglalt művek megszerzésére az illető öszletet az Akadémia rendelkezése alá utalványozni fogja. A mint e jóváhagyás s az utalványozott öszlet leküldetik: egy öt tagból álló küldöttség által javasolja a bizottságok értekezlete e javaslat alapján elkészíttetni a könyvek fölosztását, tekintettel a fentebb érintett kérdésekre, s e küldöttség tagjaiul azon esetre, ha javaslata elfogadhatnék, Kubinyi Ferencz tiszt. tag elnöklete alatt, Balogh Pál, Csengery Antal, Jedlik

Ányos és Toldy Ferencz rendes tagokat indítványozza a dolog sietős volta miatt, azonnal kineveztetni, oly utasítással mindazonáltal, hogy a küldöttség a három bizottság közös értekezletének tevén jelentést, ez értekezletet illesse e tárgyban a végső elhatározás.

E javaslatok elfogadtatván, a jutalomképen kiosztandó könyvek jegyzéke a nm. m. kir. Helytartótanácsnak minél előbb fölterjesztetni határozatott.

248) A tiszai vaspálya-társaság igazgatósága Bécsben f. é. május 8-án kelt sorai kíséretében beküldi ez évben tartott hetedik közgyűlése jegyzőkönyvét 1862-diki üzlet-jelentésével és számadásaival.

Köszönettel fogadtatván, használat végett kiadattak a statisztikai bizottságnak.

249) A titoknok jelenti, hogy f. é. april 28-tól a mai napig a könyv- és kéziratár számára a következő könyvek küldettek be :

I. K ö n y v e k.

1) K. k. Geologische Anstalt : Jahrbuch. Jahrgang 1863. XIII. B. Nr. 1. Bécs, 1863.

2) Royal Society, London : Proceedings. XII. 54.

3) Germ. Museum : Anzeiger Nr. 3. März. Nürnberg, 1863.

4) Siebenbürg. Verein für Naturwissenschaft. XIII. Jahrgang Nr. 11. 12.

5) Académie Royale d'Amsterdam, a) Verhandelingen (afd. Letterk.) I. Amsterdam, 1858. b) Verhandelingen (afd. Natuurk.) LX. Amsterdam, 1861. c) Verslagen en Mededeelingen (afd. Natuurk.) XIV. Amsterdam, 1862. d) Verslagen en Mededeelingen (afd. Letterk.) VI. Amsterdam, 1862. e) Jarboek for 1861.

6) Kir. M. Természettud. Társulat Közölye 1862. Harmadik kötet, második r. két példányban, Pest. 1863.

7) Erdőszeti lapok szerkesztősége : Erdőszeti lapok, II. évfolyam, 5-dik f. Selmecz, 1863.

8) Tiszai vaspálya : Protokoll der am 30. April abgehaltenen G. Versammlung, Bécs. 1863.

9) Izraelita magyar egylet : Első magyar izraelita naptár és évkönyv. Második évfolyam. Pest 1861.

10) Dózsa Elek: Az erdélyhoni evang. reformátusok egyházi jogtana, Pest, 1863.

11) Silyé Gábor: a) Szózat a hajdukerület ügyében. Pozsony, 1847. b) Szabályrendelet a hajduvárosok, mint helyhatóságok részére. Debreczen, 1863.

12) Bürger Zs. (szegedi) és Jäger K. (ungvári), nyomdájából köteles példányok.

II. Kézirattár.

Ráth Károly: A magyar történelemre vonatkozó több rendbeli okiratok, régiek és újabbak, eredetiek és másolatok.

Huszonegyedik (összes s phil. törv. és történet-tudományi) ülés.

1863. jun. 1.

Mélt. gr. Desseffy Emil elnök úr elnöklete alatt.

251. A titoknok jelenté, hogy f. é. május 31-ig mint határnapig a néhai gróf Nádasdy Tamás nevére ifj. gróf Nádasdy Ferencz által alapított eposzi díjra, — „egy, a magyar történetből vagy magyar mondavilágból vett tárgynak költői beszélylyé feldolgozása kívántatván“ — tizenkét pályamű érkezett be ily sorban: (+

1) A nagyváradi torna és Tököli. Jelige: „Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.“ Hor.

2) Berta. Költői elbeszélés. Jelige: „Elhulltak, elvérezték ök, de győzedelmesen, tettök sugára átragyog idön, enyészeten.“ Bajza.

3) Kálmán király. Költői beszély. Jelige: „Hol ész, erő, jog egyesül, az akarat nagyságot szül.“ Szerző.

4) Buda halála. Hun rege. Jelige: Ethela Budam fratrem suum manibus propriis interfecit, eo quod metas inter fratres stabilitas transgressus fuerit dominando.“ Sim. de Kéza Chron. Hung.

5) Ösödök. Regényes eposz tíz énekben. Jelige: „A kort embereiből, az embert isteneiből lehet megítélni.“

6) Simonyi. Költői beszély. I. rész. Jelige: „Vitéz bajnok volt ő. — Bárcsak nála most se volna erőtlenebb a nótája.“

7) A hontámasztó király. Hósköltemény. Jelige: „Honfi erőfeszítést üdv nélkül az úr kegye nem hágy.“

8) A pa és fiú. Költői beszély. Jelige: „Multadban nincs öröm, jövődben nincs remény.“ Wesselényi (?).

9) Jagjel király. Költői elbeszélés. Jelige: „Oly rég elhervadt a babér magyaroknak homlokán; hazám, oly rég voltál te nagy, hogy nagyságod híre csak mese talán.“ Petöfi.

10) Rozgonyi Erzsébet. Költői elbeszélés XIV énekben. „A szellem csarnoka ritkán jutalmaz jól, járjunk mégis utján, ha bizalma ránk szól; mert akkor esalódik benne csak reményünk, ha pongyolán bánik vele érzeményünk.“

11) Kinizsi halkanja. Költői beszély. Jelige: „I pede fausto.“

12) Emléktelen mult Költői beszély XI énekben. Jelige: „Minden honfi csak egy követ hengerítsen a letörpült nagyság roskadó hegyére; s ha a haladó nép színvonalaig ért: fölszál a dicsőség ismét tetejére.“

Ezen pályaművek közül a 8-dik szám alatti, mint prosában írt mű, pályázatra nem bocsáttatván, miután a „versbeli technika szigorú, tiszta és szabályos megalkotása is“ a pályaművek egyik nélküléül tüzetett ki, — a többiek mellett volt jeligés levelek az Akadémia és Kubinyi Ágoston íg. és tiszt. tag pecséteivel borítékba zárva, a levéltárba adattak, a pályaművek pedig megbíráltatás végett a nyelv- és széptudományi osztályhoz tétettek által. A jutalom a legközelebbi nagy gyűlésből adatik ki.

252) Greguss Ágost r. tag ily című értekezést olvasott: „Az ember helye a természetben.“

253) Olvasatott Pászthory Endre úrnak Philippopolisban f. é. april 28-án kelt levele, melyben két régi magyar aranypénz rajzát küldi meg, s az Akadémia véleményét kéri az iránt, érdemes-e azon pénzdarabokat a görög kereskedőtől, kinek birtokában vannak, a Muzeum részére megszerezni, s mennyit lehetne azokért adnia. Megjegyzi továbbá tudósító, hogy ha régi, görög és római ezüst vagy arany pénzdarabokra van szüksége a Muzeumnak, ott Philippopolisban kaphatók. Kaphatók egyszersmind a régi görög világból fennmaradt gyűrűkövek is nagy férfiak kimetszett arczképeivel stb. Ré-

széről örülni fog a levélíró, ha ilyes dolgok megvásárlása körül hazájának némi szolgálatoakat tehet.

Kiadatik a levél véleményadás végett az archaeologiai bizottságnak, közöltetvén egyszersmind a nemz. muzeum igazgatóságával.

Huszonkettedik ülés.

Junius 8-án 1863.

A nyelv- és széptudományi osztályok részére.

Kubányi Ágoston tiszteleti tag elnöklele alatt.

255) Hunfalvy Pál r. t. a vogul mythológiát ismerteté.

256) A titoknok fölolvása Vámbéry Ármín lev. tagnak Teheranban f. é. márczius 20-án kelt levelét, melyben többek közt írja : „Bár mily kicsiny az Akadémiának nagylelküleg nyújtott segélye hosszú utamhoz képest, mégis végtelen nagy köszönettel tartozom, mert azzal új erőt kaptam céloim felé új hévvel küzdhetni. Ő exc. Hajder effendi szives meghívása elől, hogy vele Stambulba menjek, köszönettel kitérve, már három hét múlva Meshednek tartok, hol a tovább-utazás lehetőségét közelebbről szemlélve, ha csak őszintén fenyegető kikerülhetlen veszélyt nem látok, vágyaim Mekkájába, Számarkandba megyek. A mennyire itt a körülményeket ismerem, a legnagyobb baj mindig csak az emberrabló türkmének, kik az óta, hogy Mr. Bloqueville persa-francia tisztért 12,000 aranyat kaptak, az európai színezetű embert mohón lesik. Én rongyos dervis öltönyömben, sunnita (tehát hitsorsosuk) jellememben nem igen tartanék tőlök, ha a persa kormány, mely bennem, a török követség vendégszeretéből ítélve, török ügynököt sejdít, el nem árul stb. Én nagy váltságdíjt hazámtól nem remélhetvén, sorsom örök fogság lenne. A még tehető szolgálatot tekintve tehát, nem akarok örültként a vész karjaiba rohanni, mert a tovább nem utazhatás esetében is Meshedben annyit nyerek, hogy : 1-ször a kívánt török szójárásokat az ott megforduló nomádoktól tanulhatom ; 2-szor Tatárhon közvetlen szomszédságában igen érdekes kéziratokat másolhatok. Hazámba visszatérve most, utam eredményeül főleg Persiát illető munkálataimat

mutathatnám föl, mi homi irodalmunkban némi hézagot pótolna ugyan, de korántsem felelne meg azon követeléseknek, melyekkel nyelvészetünknek és saját magunknak, eddigi eljárásom után, tartozom. Ha a magyar nyelv sajátunk nem volna, még akkor is igazolhatnám lépésemet, Anglia és Franciaországoknak a rég elavúlt nyelvek költséges kutatására mutatva. Mit Layard, Rawlinson, Loptus és mások Babylon, Ninive, Kerszabad, Varka és Susából roppant költségen napfényre hoztak, se a régi angol-szászok, se Ossian hősei történetére egy parányi világosságot sem vet. És mi az ősi történetünket oly nagyban érdeklő nyelvészeti kérdést, mivel forrása a mindennapiasság körén túl esik, kalandszerű elmefuttatásnak neveznök? Midőn e soraim kézbe jutnak, én már meshedi utamon ballagol, mely városból a török követség útján nemes jóttevőmet (e sorok az Akadémia másod elnökéhez írvák) hogy-létemről tudósítom. Így a szultán nevezett hatósága késznek nyilatkozik gyors felelettel szolgálni, valahányszor az Akadémia e cím alatt: „Monsieur Ismael Efendi premier secrétaire de la Légation Ottomane à Teheran“ hozzá fordul. Minden reám váró nélkülözések, minden fáradság daczára, kimondhatatlan jó kedvvel és reménnyel hagyom el Teheránt. — E levél mellé továbbá egy kis szelet papír van mellékelve, melyen írónnal a következő sorok vannak írva: „Még egyszer feltöröm a levelet. Egy kaszári khivai műszülman társaság, mely Mekkából Khíván és Bokharán át messze hazájának tart, s melylyel a követségen ismerkedtem meg, meghí, hogy vele a Káspi tenger részéről a pusz-tán át tegyem meg az utat. Beleegyeztem. Már hólnap a legszorosabb dervis incognitóban elindulok, tiszta koldus minőségben. Ha ez utam, melyen semmi európai elődöm nincsen, sikerül; ha el nem árulatom, nevet szerzek az Akadémiának és magamnak az egész Európa előtt. Éljen édes Hazánk. Vámbéry.“

Tudomásul vétetett.

Huszonharmadik ülés.

Junius 15. 1863.

A *philos. törvény és történettudományi osztályok részére.*

Kubinyi Ágoston íg. és tiszt. tag elnöklete alatt.

259. Wenzel Gusztáv r. tag emlékbeszédet tartott Chlumeczky Péter külső lev. tag fölött.

260. Csengery Antal r. tag. Torma Károly lev. tag ily című székfoglaló értekezését olvasá föl: „A dalék és a knyugoti Dacia föld- és helyiratához.“

Ez értekezés az Évkönyvekbe fölvétetni határoztatott, mellékelve a térképet.

261. Olvastatott az Izraelita magyar Egyletnek az elnök és titkár által aláírt, s folyó évi június 11-én kelt levele, melyben a nevezett egylet előadja, hogy azon bizalomnak, melyben az Akadémia által részesítettett, midőn a magyarországi izraelitákra vonatkozó statisztikai adatok gyűjtésével megbízott, tőle kitelhetőleg igyekvők megfelelni; s ha ezuttal csak 23 hitközségre s fiókjaira vonatkozó pontos adatokat mutathat be, ennek oka azon nehézségekben keresendő, melyekkel a statisztikai adatok gyűjtése általában jár. Reményli az egylet, hogy rövid időn ismét több rendbeli adatot terjeszthet az Akadémia elé.

A megküldött adatok köszönettel fogadattván, kiadattak a statisztikai bizottságnak.

Huszonnegyedik (mathemat. és természettudományi osztály és összes) ülés.

1863. Junius 22-én.

Méltóságos Báró Eötvös József másod elnök úr elnöklété alatt.

263. Szabó József lev. tag „A kovaszerszámokról Európában“ értekezett.

264. Olvastatott a mathem. és természettudományi bizottság jelentése Schulze István (von Muggenburg) nyugalmazott kapitány ily című kéziratí művéről: „Schwämme und Pilze in Ungarn, sammt dem Banate und Sclavonien.“ E kézirat 780 folio oldalt tölt be, s összesen 1313 gombafaj leírását adja, melyben semmi compilatio, hanem minden eredetileg van általa rajzolva. Ezen honi munkát, 32 évi rendszeres fáradozás gyümölcset, a szerző értékesíteni akarja, s mielőtt máshova fordulna, kötelességének ismeri, úgy a mint van, sőt még a pótléku hozzá jövő s Magyarországnak belebb nyerendő kiegészítéssel, a m. tudom. Akadémiának felajánlani. A mathem. és

természettudományi állandó bizottság e munkát szakférfiaknak részletes áttekintés végett kiadván, véleményét a következőkben terjeszté elő :

1. Schulze úr neve a tudományos működés e terén jelesen ismeretes számos apróbb önbecsü értekezés által ; de hogy ily kiterjedésben dolgozik, s ily sikert bír felmutatni munkájában, meglepő. A benyújtott munka bizonyos tekintetben i r o d a l m i t ű n e m é n y n e k mondható. — Ennél fogva

2. a bizottság melegen ajánlja, hogy kézből ki ne bocsátassák, mert nem csak az öszves tudomány számára kiható forrásmunka ez, hanem, mi éppen Akadémiánk szempontjából megbecsülhetlen, egészen honi fajok olyatén feldolgozása, hogy általa úgy a magyarhoni mint az összes mykologiai irodalom gyarapodnék tetemesen ; s így még akkor sem kellene elszalasztani, ha megszerzése áldozatba kerülne.

3. Mivel azonban szerző nem említi a feltételeket, melyek mellett átengedné, ezek volnának előbb tőle megtudandók.

4. Ha egyszer ezek utján kölcsönös beleegyezés folytán a mű az Akadémia birtokába jött, a bizottság kötelességének fogja ismerni annak további fejlesztését oda irányozni, hogy becsben csak nyersen, minek foganatosítására egy ily alapra fektetett munkánál csak egyesített erők hivatvák.

Mielőtt az Akadémia a bizottság által ajánlott mű kiadása ügyében intézkedhetnék, előbb a szerző föltételei iránt megkérdezetni határozatott.

265. Az Akadémiai Almanach a jövő évre már sajtó alá szerkesztetvén, a csillagászati naptár elkészítésére ismét Kondor Gusztáv lev. tag bizatott meg az osztály által.

266. Olvastatott a nm. m. kir. Helytartótanácsnak Budán f. é. junius hó 10-ikén 43,045 sz. alatt kelt intézménye, mely mellett a Torontál megye főispáni helytartójától beküldött, s az izraelita fő és alelemi tanodákra vonatkozó statistikai adatokat illető táblás kimutató használat végett az Akadémiához áttétekik.

Köszönettel fogadtatván kiadatik a statistikai bizottságnak.

267. A nm. m. k. Helytartótanács Pesty Frigyes úr folyamodványát a magyar helynevek gyűjtése ügyében, véleményadás

végett, az Akadémiához tevén át, e tárgyban a történelmi bizottság, mint az Akadémia által véleményadással megbízott testület, a következő fölterjesztést javasolja intéztetni a fentiszelt kormány-székhez:

„Nagyméltóságú magyar királyi Helytartótanács! Méltóztattott a nagyméltóságú m. kir. Helytartótanács f. é. február 9. 10247 sz. a. kelt k. leirata mellett Pesty Frigyes úr folyamodását a magyar helynevek ügyében a végre a m. Akadémiával közölni, miszerint ez a folyamodó által czélba vett vállalat czélszerűsége és szükségessége iránt nyilatkoznék.

„A helyrajzi (topographiai) nevek gyűjtésének kívánatossága rég elismertetett történet- és nyelvvizsgálóink által, a régi geographia épen úgy levén a régi történelem egyik látó szeme, mikép az új történet sem érhető földrajz nélkül; más felől a helyrajzra, helytörténetre, s végre a nyelvkészletre is annyi becses adatot, mondhatni documentumot őrizvén meg azok: miszerint az Akadémia teljes buzgósággal ajánlhatja ez ügyet a nm. m. kir. Helytartótanács hatóságos pártfogásába.

„Hogy azonban a kormányi közbenjárásnak óhajtott sikere legyen, szükségesnek látná az Akadémia, miszerint a kérelmező egy előrajzot szerkesztene, mely kinyomatva, betöltés végett, megküldetnék azon kormány-organumoknak, melyek e végre a nm. Helytartótanács által megbízandók lennének.

„Miknek jelentése után mély tisztelettel maradtam a nm. m. kir. Helytartótanácsnak stb.“

E felterjesztés teljesen helybenhagyatván, elnöki aláírással a nm. m. kir. Helytartótanácsához fel lesz terjesztendő.

268. Az archaeologiai bizottság f. é. június 2-án tartott ülésében tárgyalatván Pászthory Endre úrnak Philippopolisból kelt levele, melyben régi magyar pénzek ott létéről értesíti az Akadémiát, s más régiségek megszerzésére is ajánlkozik, úgy vélekedik a jelentő bizottság, hogy nevezett hazánkfának megírandó, miszerint a rajzban közlött érnek Albert király és Báthori Zsigmond fejedelem ismeretes arany-pénzei, milyenek a hazai gyűjteményekben fölös számmal vannak: de az Akadémia a tudósító hazafi figyelmét köszöni és közleményeit jövőre is kikéri.

Nevezett hazánkfia Philippopolisban ez értelemben fog értesíttetni a titkár által.

269. A titoknok előterjeszté gr. Teleki Sándor úrnak f. é. június 4-én Gyömrőn kelt levelét, melyben a boldogult atya és nagybátyjai által alapított akadémiai könyvtár rendezése ügyében, mint az alapítók egyik örököse, távollevő beteg öcsce nevében is, oda nyilatkozik: hogy sokkal jobban ismeri az elhunyt alapítók, de különösen nagybátyja gr. Teleki József érzelmeit az Akadémia irányában, hogysém legkisebb észrevételel tegyen azon javaslat ellen, melyet a könyvtár — illetőleg a Teleki-féle könyvtárnak az épülő palotában leendő szakrendszeres felosztása tárgyában az Akadémia kebeléből kinevezett bizottság előterjesztett. „A mit tehát — írja a tisztelt gróf — a Teleki-könyvtár miként elhelyezése s osztályozása iránt ezen küldöttség javasolt, én azt öcsém nevében is egész terjedelemben elfogadom; mert tiszta meggyőződésém, hogy az alapítók a könyvtár minél nagyobb mértékben lehető haszonvelhetőségét, még pedig az Akadémia minél kevesebb kiadása igénybe vétele mellett, viselék főleg szemök előtt, midőn adományukat az Akadémiának törvényszerűleg felajánlották.“ Miknél fogva kéri a levelező tisztelt gróf, hogy az elődei által alapított könyvtár az épülő palotában a javasolt mód szerint helyeztessék el.

E levél örvendetes tudomásul vétetvén, a bizottság fentebb érintett jelentése az akadémiai könyvtár rendezése ügyében határozat erejére emeltetett.

270. Olvastatott Grunert J. Ágost külső lev. tagnak Greifwaldban f. é. május 30-án kelt levele, melyben tudatván, hogy az Akadémia diplomáját vette, taggá lett választatásáért köszönetet mond.

Tudomásul vétetett.

271. A titoknok bemutatá Apáczai Csere feltalált logikácskájának a marosvásárhelyi tanári kar által megküldött másolatát és eredeti példányát, felolvastván a tisztelt tanári kar f. é. május 15-én tartott üléséből kelt kísérő levelet, melyben többek közt írják: „Igyekezünk ez alkalommal a könyvtárainkban található adatokat is felkeresni; főleg azokat, melyek a logikácska történetére vonatkoznak. Kiemeljük ezek közül, hogy: az első tulajdonosnak kivakart

nevét helyreállítva „Sum Ladislai Habos m. p. 1662“-nek találtuk; valamint azt is, hogy a kéz alatti logikácskának ezen egyetlen ismert példánya 1750—65-ig jutott főtanodánk birtokába. Továbbá megtaláltuk könyvtárunkban Apáczainak három könyvét s azokon saját kéziratát, egyiket 1655. július 26.-kán ajándékozta Gyula-Fejérvárt Gelei Istvánnak, a másikon Apáczai testvérének Tamásnak 1660-ban rájegyzett sajátkezű neve is olvasható.“

A küldemény köszönettel fogadtatván, Apáczai Csere logikácskája a nyelvtudományi bizottsághoz tétetik által, oly meghagyással, hogy a kiadást illetőleg adjon véleményét.

272. A „Verein für nassauische Alterthumskunde et Geschichtsforschung,“ s a cseh kir. Tudóstársaság, köszönik a m. tud. Akadémia küldeményeit, s részükről is viszonzozzák.

Tudomásul szolgált.

273. Van der Maelen úr szintén köszöni az Akadémia küldeményeit, s óhajtását fejezvé ki a csereviszony fentartása iránt, térképek küldését helyezi legközelebbi kilátásba.

Tudomásul vétetett.

277. A sátoralja-újhelyi kir. izraelita elemi minta főtanoda igazgatósága S. A. Újhelyen f. é. május 20.-án kelt folyamodványában kéri, hogy a nevezett főtanoda is azon hazai művelődési intézetek közé vétessék föl, melyeket az Akadémia kiadványaiból részeltet.

A sátor-alja-újhelyi királyi izraelita elemi minta főtanoda az Akadémiának különösen nyelvészeti és természettudományi kiadásai fölös számú példányaiból részesíttetni határoztatik.

278. Olvastatott a nagy-kőrösi helv. hitv. lyceum iskolai székének folyamodása, melyben kéri az Akadémiát, hogy az Ügyrend illető pontja értelmében a nagy-kőrösi főiskola is ajándékoztassék meg az akadémiai kiadványok egy-egy példányával.

A nagy-kőrösi lyceumnak megadatik az a kedvezmény, melyben az Akadémia kiadásait illetőleg, az Ügyrendben érintett hazai főgymnasiumok részesülnek. Miután azonban az akadémiai kiadások, a hazai és külföldi intézetek nagy száma által, melyek az Akadémia kiadásait ingyen kapják, s részben a tagok által is, annyira igénybe vétetnek, hogy némely kiadásokból a vevő közönség számára már csak kevés példány marad fen: az Ügyrend 170. §-ának azon pontja,

melyre a n. körösi iskolai szék folyamodásában hivatkozás történt, ezutáni folyamodókra nézve felfüggesztetni, s az Akadémia által kiadott munkák további kiosztása egyelőre megszüntettetni határoztatott.

279. Pivnicza községe bírása, Papp István, egy két éves leánykája, Juliánna által talált régi pénzt küld az Akadémia gyűjteményének.

A derék bírónak, ki az Akadémiáról megemlékezett, s gyűjteménye gyarapításához járulni kívánt, köszönet mondatik, miről a titkár által levélben is fog értesítettetni.

280. A titkár jelenti, hogy 1863. évi május 19-kétől fogva június 22-kéig ajándéku vagy cserében a következő könyvek és rokon tárgyak küldettek be :

a) Egyesületektől, hatóságoktól stb.

1. Germ. Muzeum : Anzeiger, IV. Nürnberg, 1863.
2. Geolog. Reichsanstalt : XII. k. vége 1861—62. Bécs 1863.
3. Statistische Centralcommission : Tafeln zur Statistik der oesterr. Monarchie. Bécs 1862. III. k. 9. f. IV. k. 2. 3. és 8. f.

4) Verein für nassauische Alterthumskunde : Denkmäler aus Nassau, I., II., III. Wiesbaden, 1852—1862. Annalen des Vereins. VI. kötet 1., 2., 3. füzetel. VII. köt. 1. füzet. Wiesbaden, 1859—63. Mittheilungen des Vereins 1., 2. sz. Wiesbaden, 1861. 1863. Neu-jahrgabe an die Mitglieder. Wiesbaden 1863. Verzeichniss der Bücher des Vereins. Wiesbaden, 1862.

5) Cseh tud. társaság : Abhandlungen V-te Folge, XII-ter Band. Prága, 1863. Sitzungsberichte, 1862. évi folyamat, első és második félv.

6) Kir. Bajor Akadémia : Sitzungsberichte, 1862. II. 3. 4. München, 1862. Sitzungsberichte 1863. I. 1. 2. München, 1863.

7. M. kir. Helytartótanács : Die Colonie Victoria in Australien. Melbourne, 1861.

8. Erdészeti lapok szerkesztősége : „Erdészeti lapok II. évfolyam, 6. f. Selmecz, 1863.

b) Egyesektől :

- 1) Gr. Festetics Leo : Szózat, egyházi himnuszra szerkesztve.

- 2) Biedermann Ignác : Die wiener Stadtbank. Bécs, 1859.
- 3) B. Kemény Gábor : Nagy-Enyednek és vidékének veszedelme 1848—49. Pest, 1863.
- 4) Filó Lajos : A keresztény hit védelme. 1 f. Kecskemét 1863.
- 5) Toldy F. G. Pray, Series chronol. palatin. ung. Buda, 1863.
- 6) Bálint György : A megszabadított Jeruzsálem T. Tasso után. Pest, 1863.
- 7) Dr. Weitenweber : Zum Andenken an W. Hanka. Gör-litz, 1861.
- 8) Torma K. Dacia felosztása a rómaiak alatt. Kolozsvár, 1863.
- 9) Grunert J. A. Archiv der Math. und Physik XL. 2.
- 10) Kriza J. és Nagy L. Keresztény magvető. II. k. Ko-lozsvár, 1863.

c) Köteles példányok :

a) pápai főiskola és Debreczen városa nyomdaitól.

A magán beküldők levélben értesítettnek az Akadémia kö-zszönetéről.

H u s z o n ö t ö d i k (ö s s z e s) ü l é s .

Julius 1-én 1863.

Mélt. gr. Dessewffy Emil elnök úr elnöklése alatt.

282. A titoknok jelenté, hogy a „Hölgyek alapítványából“ iven-ként húsz forinttal díjazandó e jutalomtételre : „Kivántatik Görög-or-szág története Nagy Sándorig, tudományos kézikönyvül, a művelt osz-tályok szükségéihez alkalmazva,“ f. é. jun. 30-ig mint határnapig két pályamű érkezett be. Az egyiknek jeligéje ez : „Graeciae civitates dum imperare singulae cupiunt, imperium omnes perdidit. Justinus I. 8. c. 1. ;“ a másike így hangzik : „A versenyen elmaradó nem kap ko-szorút. Themistokles.“ A szintén a hölgyek alapítványából kihirde-tett azon jutalomtételért, melyeknek egyike „az újabb nevezetes utazók történetét, stb.“ másika „a fölfedezések történetét, különös tekintettel a gőz és villanyosság alkalmazására stb.“ tűzte ki tár-gyul, s melyekre nézve azonképen f. é. június 30-dika volt a bekül-dési határnap, senki sem pályázott.

A beérkezett pályaművek bemutatattván, a szerzőik neveit rejtő levelek az Akadémia és az elnök mélt. gr. Dessewffy Emil úr

pecséteivel borítékba zárva, a levéltárba adattak, a pályaművek pedig megbíráltatás végett a történettudományi osztályhoz tétettek által.

A mi a többi ismételve kihirdetett s újabban is pályázó nélkül maradt jutalomtételt illeti: azon bizottság, mely a női díj ügyében eddig működött, oda utasítottak, hogy Balogh Pál r. taggal, mint különben is a bizottság tagjával, magát érintkezésbe tévén, vegye fontolóra, mik lehetnek okai a pályázás-hirdetés többszöri eredménytelenségének, s a jövő nagy gyűlésig a női díj ügyében általában javaslatot terjeszsen elő.

383. Olvastatott a nm. m. kir. Helytartótanács f. é. június 21-kén 44500. sz. alatt kelt következő tartalmu intézménye: „A Fekésházy Mihály-féle alapítvány ez évi jövedelméből vásárlandó jutalomkönyvek jegyzéke, mely az Akadémiának f. é. június 1-jén 234. sz. a. kelt jelentésével ide bemutatott, azon módosítással fogadtatik el, hogy az a) 1 és 3 alatt kijelölt „Bajza, Világtörténelme, Hajdankor“ és Horváth M. „Magyarország történelme. Új dolgozat“ kihagyatván, ellenben a következő jeles és jutalomra alkalmas művek felvételni határozattak, és pedig: a) a történeti szakból Czuczor Gergely: „Washington“-ja; c) a classikai literatúrából Sebők Arkád „Virgil Aeneis“-e, Szabó István Ilias és Odyssea“-ja és Czuczor Gergely „Cornelius Nepos“-a.

„Mídon az országos es. k. főpénztár egyttal oda utasítatnék, hogy a Fekésházy Mihály-féle alapítványi alapban e f. évben jutalmi könyvek vásárlására rendelkezésre álló 400 forintot az Akadémia pénztárnokának elnökileg láttamozott bélyegtelen nyugta iránt s számadás terhe mellett kiszolgáltassa, fölhivatik az Akadémia, hogy miután a jutalom-könyvekre az alapítólevél értelmében igényt tartó fölgymnasiumi osztályok a hasonlóul igényt tartó algymnasiumi osztályokhoz úgy állanak mint 24 a 38-hoz, a VII. és VIII. gymnasiumi osztályoknak juttatandó első és másodbecsű jutalom-könyvekből egy harmadrészzel kevesebb számu példányokat vétessen, mint a III. és IV. gymnasiumi osztályokat megillető harmad és negyedbecsű jutalom-könyvekből.“

„Mivel egyébiránt az iskolai év vége immár közeleg, az érettségi vizsgák ideje pedig, mely alatt a felgymnasiumi legfelsőbb osztályban a jutalomkönyvek kiosztandók, már a jövő hónap kezdetével

beálland, felkéretik az Akadémia, hogy a megigazitott jegyzékben kijelölt munkákat lehető gyorsasággal megvásároltatván és bekötetvé, legfeljebb július hó 10. napjáig ide beküldeni ne terheltecsék, hogy a kiosztás a már kijelölve levő gymnasiumok között még a folyó tanév vége előtt eszközölthessék. Ha a könyvek díszes bekötése netán hosszas időt igényelne és f. é. július 10-ig minden bizonynyal várható nem volna, ez esetben azok inkább kötetlen állapotban lesznek ide beküldendők, hogysen a meghatározott időbeni kiosztás lehetősége veszélyeztetnék.“

„Végre megéríteni kívánta ezen m. kir. Helytartótanács, miszerint a kinevezett akadémiai küldöttség feladatai közé a megszerzendő könyveknek a fel- és algymnasiumok közötti felosztása nem tartozhatik, minthogy a f. é. martius 14-kén 18907. sz. alatt kelt intézvény szerint, az alapító levél az Akadémiának 1861. évi július hó 6-án tett s legfelsőbb helyütt helybenhagyott javallata alapján levén kiállítva, és az alapítvány életbe-léptetése is ezen javallat alapján megengedve, miután ebben az Akadémia egyedül arra vállalkozott, hogy a könyveket, ha kívántatnék, megvásárlandja és a bekötöttet ide átküldendi, ezen m. kir. Helytartótanács az Akadémiát a jutalom-könyveknek kiosztás végett ide leendő beküldésétől fel nem mentheti, különben is a részeltetendő gymnasiumok kijelölése ezen kir. főkörmányszéknek levén fentartva.“

„A bekötött, vagy körülményekhez képest bekötetlen jutalomkönyvek átküldése alkalmával elváratik a folyóvá tett 400 ftnyi előlegről szóló, s kellőkép okmányolt számadás is.“

Ez intézmény az Akadémia által javaslatba hozott s a nm. m. kir. Helytartótanács által módosított könyvjegyzékkel a jutalomkönyvek azonnali beszerzése végett kiadatik azon öttagu bizottságnak, mely a f. é. jegyzőkönyv 244. számában e tárgy elintézésére előre ki volt nevezve. Egyszersmind utasított az Akadémia pénztárnoka, hogy az országos főpénztárból a jutalomkönyvek vásárlására utalványozott 400 ftot elnökileg láttamozott bélyegtelen nyugta mellett, számadás terhe alatt, mely a könyvekkel együtt felterjesztendő lesz, vegye fel.

284. Csengery Antal r. tag indítványozá, hogy a pályamunkák beküldésére kitűzött határidőt közvetlenül követő napon, ha e

nap nem hétfőre esik, s egyéb fontos tárgyak nincsenek, csupán a beérkezett pályaművek bejelentése végett, ne tartassék külön ülés, hanem a pályázás a kitűzött határnapon berekesztetvén, az addig bejött művek a legközelebbi rendes heti ülésben mutattassanak be, mely ülés ez okból mindenkor egyszersmind összes ülés legyen.

Ez indítvány elfogadtatván, az ülissor ezentül e végzés tekintetbe vételével lesz szerkesztendő.

Huszonhatodik ülés.

Julius 6-án 1863.

A philos. törv. és történettudományi osztályok részére.

Mélt. gr. Dessewffy Emil elnök úr elnöklése alatt.

286. Nagy Márton lev. tag „A nevelészet története“ czímű értekezését folytatá.

287. Olvastattak Greguss Ágost és Horváth Czirill r. tagok véleményes jelentései ily czímű kéziratról: „N é p s z e r ü p h i l o s o p h i a, vagy philosophiai vizsgálódás az emberről és emberi társaságról, annak lakhelyéről, a földről, a testi és lelki világról.“

Egyik bíráló, Greguss Ágost, mindenekelőtt megjegyzi, hogy míg a bölcelet több lényeges része hiányzik e műből, viszont oly dolgok vannak benne, melyek nem a bölceletbe valók. Hiányzik például a logika tüzetes tárgyalása s a metaphysika általános része; hiányzik jóformán az egész úgynevezett gyakorlati bölcelet, az erkölcesstan és észjogtan; hiányzik az aesthetika, bölcelet történelme, mely utóbbi pedig népszerű munkában leginkább helyén volna. E hiányokat azonban busásan pótolják oly tárgyak, melyeket bölceletben, kivált népszerű bölceletben nem keresnénk: így a csillagászat-féle, a föld belsejének vizsgálata, a nemzetgazdasági s államtudományi részletek, de főként hittani vitatkozások. A bíráló szerint a szerzőnek, mint akadémiai tagnak, már annál fogva is óvakodnia kellett volna ily vallásbeli fejtegetésektől, egyes vallás-alakok, különösen a kath. vallás intézményei egyenes megtámadásától, mivel a hittudomány az Akadémia munkássága köréből alapszabályilag ki van rekesztve, s az efféle megtámadását épen népszerű munkában kell

nagyon kerülni. „Népszerű munkánál, mond a bíráló, oly olvasókat tartunk szem előtt, kik az általános műveltség csekélyebb fokán állanak, s kiknek különösen szakműveltségök nincs. Ezek bevett hibás meggyőződéseit gyakran könnyű megíngatni, sőt sikerül ki is irtani; annál nehezebb azonban megakadályozni, hogy a hibás meggyőződésekkel együtt olyanok is meg ne ingjanak, melyek kívánatos, hogy rendületlenül fenmaradjanak, épen legnehezebb pedig a kitépelt balvélemény helyén az igaz és jó felfogást meggyökereztetni. Magasabb műveltségüeknél is gyakran tapasztaljuk, hogy első hibás meggyőződéseikről képesek ugyan lemondani, de a hiányt új, helyes meggyőződésekkel nem tudják pótolni, s így a régi meggyőződés helyét nem foglalja el bizonyos új meggyőződés, csak meggyőződés hiánya, mely betöltetlen ür aztán a hitetlen kételkedés, közöny és fásultság egyik fő oka lesz. Mennyivel inkább tarthatunk ettől kevésbbé művelteknél, kiknek a lelkekben támadt hiány pótlására sem elég erélyök, sem elegendő szellemi kincseik nincsenek. Bevett meggyőződések ellenében tehát, és kivált ha e meggyőződések a vallásos érzelem kifejezéséül szolgálnak, igen csinján kell eljárni. Minél műveletlenebb valaki, annál durvább, annál érzékibb idomokra van szüksége, hogy vallásos érzelmét kifejezze; s ha összetörjük az idomokat, melyekben vallásos érzelme nyilatkozik, féltő, hogy végkép megfosztjuk őt e nyilatkozhatás eszközeitől, féltő tehát, hogy magát vallásos érzelmét fojtjuk el. Már pedig mindenesetre üdvösebb, hogy a vallásos érzelem, bármi tökéletlen idomokban is nyilatkozzék, mintsem hogy épen ne nyilatkozzék; s a legtökéletlenebb vallás még mindig jobb, mint bármi tökéletes vallástalanság. A tényleges vallásalakok nem egyebek, mint a vallásos érzelem nyilatkozásának nagyobb-kisebb tökélyü idomai: a bölcséletileg teljesen művelt ember nélkülök is vallásos maradhat, a mennyiben még tökéletesebb idomokhoz képes önállóan fölemelkedni; a kevésbbé művelt csak a tekintély adta idomok keretében őrzi meg vallását. Népszerű bölcséleti munkában tehát, mely természetesen a bölcséletileg kevésbbé művelteknek van szánva, egyes tényleges vallásalakok megtámadása bizonyára helytelen.“ De a szerző egyéb tekintetben is gyakran elfelejti, hogy népszerű munkát akar írni. Így az isten létét bizonyítandó, az úgynevezett lénytani, világtani, természettani és történelmi érveket közönségesen ismertekül veszi és mel-

lőzi. Aztán sűrűn használ népszerű munkában idegen szókat, míg máskor meg rosztul magyarítja az idegen kifejezéseket. Nyelve általában kissé avúlt, és se nyelvtani alakok, se szófűzés tekintetében nem elég szabatos. Bölceleti szempontját tekintve, szerző Kant tanítványa, s buzgó racionalista; nézetei többnyire helyesek és tiszták, okoskodásai biztosak és könnyen érthetők, úgy hogy képes népszerű bölceleti mű írására, mi azonban ezúttal nem sikerült. A jelen mű tehát mostani alakjában nem adható ki.

Hasonló nézetben van e műről, a ki nem adhatást illetőleg, Horváth Cziráli rendes tag. Szerinte e mű, sem tartalmát, sem nyelvét illetőleg, nem felel meg az Akadémia szabályaiban kifejezett követelményeknek. Tartalma felületes és hézagos, nyelve szabálytalan és pongyola. „Szerző, jegyzi meg a bíráló, a philosophia lényegéről és annak közelebbi meghatározásáról oly szabatosan nem szól, a hogyan arról az általa szándékolt eligazodhatás kieszközlése végett szólnania kellett volna. A philosophia még akkor is, ha népszerűen van előadva, oly tudomány, mely az ismeretek országában szintűgy, mint az élet viszontagságai közt kalauznak tekintendő. Lehetetlen azonban, hogy a sokaság a philosophiát ilyféle tudománynak tekintse, ha sajátlagos természetét még az sem hatotta át tisztán tárgyilag, ki az azt megillető előnyösség megismertetésén fáradoz. Szerző felfogását a követelt áthatás nem ajánlja; de elfoglalt álláspontjánál fogva, nem is ajánlhatja. Álláspontját az abstract rationalismus szó fejezi ki. Hogy az ezen álláspontról szerkesztett philosophia soha sem lehet ment az egyoldaluságtól, mindenki gondolhatja.“ „Szerző — mond továbbá bíráló — megismeri, hogy a philosophálás, lelkünk szüksége lévén, oly tulajdonokat igényel, melyek nem mindennapiak, s mégis, midőn a philosophiai tárgyakkal vizsgálólag foglalkodik, annyira megy az önkénykedő értelem mindennapias tulajdonaihoz való ragaszkodásban, hogy gondolatainak számai közt minden más található, csak valódi philosophálás nem. Innen az egyoldalú nézetek gúnyos és epés bírásoka, főleg a catholicismust illetőleg. A ki valódilag philosophál, vagyis az igazságot egyedül az igazságért vizsgálja, nem szokott, mert nem képes, ily módon beszélni.“ A philosophia eredetéről mondottak termékeny irányra mutatnak a műben, de, az álláspont egyoldalúsága miatt, kellő mélység és tapintatos tartás nélkül

szüksölködnek. S a philosophia fejlődése sincs e munkában úgy fejlesztve, a hogyan azt a philosophiai világosság, tárgyavatottság és teljesség szükségli. Mi a munka sajátlagi tartalmát illeti: ekkép nyilatkozik a bíráló: „A munka első részében több szakasz fordul elő. Tárnya a test- és lélekből álló ember. Nagyon meggyülnének az észrevételek, ha az itt előadattakat egyenkint akarnók tárgyalni. A sok jó és alapjaiknál fogva is elfogadható mellett e részben is sok a fölületes, meg a téves irányu nézet. Minden más előtt észrevehető, hogy szerző, mint intellectualista, különös ellenszenvvel viseltetik az iránt, a mit a philosophiában mysticismusnak szoktunk nevezni, pedig azok, a miket az érzésről meg a szemlélésről itt-ott érintkezőleg mond, okúl szolgálhattak volna neki arra, hogy az ismerés mivoltába egy kissé mélyebben bepillantson. Ha ezt teszi, meggyőződhetett volna arról, hogy a mysticismus a philosophiai ismerés határai között oly fejlődés-fok, melyet az intellectualismusnak szélmalom harczai nem fognak soha tönkre silányítani. Akármily oldalról vegyük a dolgot, nemcsak a szorosán tudományos, hanem a népszerű munkák íróitól is méltán követelhetni: hogy az emberi szellem mivoltának lényeges viszonyai ne legyenek előttük terra incognita. Felöltő az e munka első részében is, hogy szerző a philosophián belül keveset nyomó tárgyakkal igen sokat vesződik; azokról ellenben, melyek mind ott, mind az életben nagy fontosságuk, még azt sem hozza föl méltánylólag, a mi már eddig róluk mondva volt. A szabadság, halhatatlanság, az ember végczélja és kötelességeinek végső alapja, továbbá az Isten eszméje, létezése és a világhoz való viszonya, meg a világ többi lényosztályai fölé emelt, öntudatos embernek méltósága, olyféle tárgyak, melyeknek irányában a philosophia az itt fölhozottaknál sokkal mélyebbeket és alaposabbakat is képes már fölmutatni. Szerző néhány feladatnak történeti oldalát igen kedveli és előszeretetes pontossággal feszegeti; de nem kellett volna felednie, hogy a philosophiában a történeti oldal is csak úgy válik a többinek kiegészítő oldalává: ha az igazság fölüntetését fokainak és irányainak világos megérvényesítése által előmozdítja. Valamíg ez nem történik, a történetileg fölmerült események fölemlítése zavart okoz inkább, mint eligazodást. A vallásról, különösen a pogányság- zsidóság- kereszténység- meg a muhamedanismusról szóló czikke-

lyek tartalomban gazdagok; de alig hihető, hogy az, a ki csak népszerű munkák olvasását kedveli, az itt adottak olvasása után magát nyugodt állapotban találhassa. A népszerű munkákban az ilyféle tárgyokról vagy ne szóljunk, vagy ha szólunk, úgy szólunk, hogy az olvasó az olvasmányban mind az érzelemnek, mind a kedélynek számára mindenképen méltányolható táplálékot nyerjen. Azokat sem lehet mind helyeselni, a miket szerző a következő szakaszokban a társaság, házasság, család, jogtársaság, vallási társaság, ipar, mesterségek és a tudomány irányában elősorol. Szerzőnek egyik tulajdonsága az önkényből folyó reflexióknak bugyogtatása, melylyel ott is akar hatni, hol a hatást sem a fölkapott tárgynak mivolta, sem az előrántott nézetek egymáshoz való viszonylása nem teszi lehetővé. A munka második része a föld és az emberi nemzet eredetének tárgyalása után különösen e kérdéssel foglalkodik: jobbold-e az emberiség? E kérdés is azok közül való, melyeket az emberi szellem behatóbb átértése nélkül nem lehet kivántan megfejtetni. Hiányzik a tökélyesedhetés fogalmának, mint a kivánt megfejtés egyik alapjának, minden oldalú, tiszta előtüntetése: hiányoznia kellett tehát azon teljességnek is, melyet a kérdésnek mind belső mind külső fontossága szükségel. A harmadik rész a testi világról, különösen pedig a világ eredetéről és czéljairól értekezik. Itt sem találkozunk az ugyanazon ok miatt szükségelt teljességgel. A negyedik rész a lelkek világáról, különösen a lélekről, mennyországról, pokolról és a jövő életéről szól. Oly tárgyak, melyeknél a tisztán objectív felfogás nélkül nem lehet az igazságnak módját ejteni. Mik után minden tévovászás nélkül kimondhatjuk: hogy szerző e munkájának tartalmával a philosophiának legkisebb szolgálatot sem tett. Sokkal előbb van már a philosophia, hogy sem az, a mit az intellectualismus egyoldalúsága nyújt, a dologhoz értőt kielégíthetné. Nálunk azon munkák sorába tartozhatnék, melyek útát egyengetnek; ámde mivel az útegyengetés nálunk is csak úgy lehet igazán foganatos, ha valamennyi szempontból helyeselhető: láthatni, hogy e munkát a magyar philosophia előmenetelét óhajtó sem mondhatja kifogás fölött állónak. De továbbá nyelvezete miatt sem tartja bíráló ajánlhatónak a szóban forgó munkát. „Van ezeken felül egy pont, mely miatt e munkát csak kárhoztatni lehet, mond bíráló. Az Akadémiának magasztos czélja és evvel együtt járó mé-

tósága hozza már azt magával, hogy akkor, midőn valamely munkának kiadásával az igazság érdekében föllép, mindazt távol tartsa magától, a mi a honfiak szellemi közösségén csorbát ejtene. Ilyen a többi közt a vallási különbségből eredt gyűlölködés, mely, nézeteinek ködfátyolos egyoldalúsága miatt minden mást lát, csak azt nem, hogy ő maga tévítón jár.“

Ez alaposan indokolt bírálatoknál fogva, melyek szerzővel másolatban közöltetni fognak, a benyújtott kéziratí mű kiadásra nem fogadtatik el.

288. Peregriny Elek lev. tag bemutat rajzban egy Rownén, Trencsén megyében létező régi síremléket, — mely rajzot Uhlarik János jószábigazgató volt szíves neki, s általa az Akadémiának beküldeni.

Köszönettel fogadtatván a rajz, áttétetett az archaeologiai bizottsághoz.

Ezek után az osztályülés összes ülésé alakulván,

289: A titoknok jelenté, hogy a Fekesházi-alapítványból beszerzendő könyvek ügyében kiküldött bizottság tagjai mindnyájan annyira el vannak foglalva jelenleg, hogy oly rövid idő alatt, mint a Helytartótanács intézményében kívántatik, nem járhatnak el a jutalomkönyvek arányos fölosztásában, beszerzésében, bekötetésében és kellő időre felküldésében.

A titoknoki hivatal bizatott meg, hogy e tárgyban egy könyvrussal tevéen magát érintkezésbe, lehetőleg gyorsan intézkedjék.

290. A titoknok jelenté, hogy a hölgyek alapítványából díjazandó azon jutalomtételre, mely a felfedezések és találmányok történetét, különös tekintettel a gőz és villanyosság alkalmazására s a fényképirás kifejtésére, tűzte ki tárgynul, f. é. július 2-án beérkezett egy pályamű, melynek jeligéje: „Nunquam otiosus.“

E pályamű, kivilálgolván a postajegyből, hogy f. é. június 30-án, mint pályázási határnapon indíttatott útnak, pályázásra bocsátatott.

Hasonló okból a Nádasdy-jutalomra beküldött „Rikka tündér“ czímű költői beszély, e jeligével: „Hozz elő gyöngyöket a mult tengeréből“ — mint a mely f. é. jun. 1-jén érkezett be, de május 31-én, mint a Nádasdy-pályázás határnapján adatott postára, —

szintén a pályázó művek közé soroztatott. A szerzők neveit rejtő jelzés levelek az Akadémia s m. elnök úr pecsétjeivel borítékba zárva a levéltárba adattak, s az elfogadott pályaművek közül amaz a természettudományi, emez a nyelv- és széptudományi osztályhoz tételtek át bírálat végett.

Ez alkalommal egyszersmind, tekintettel hasonló esetek gyakorizben előfordulására, jövőre nézve a jutalom-hirdetésekben azon kifejezések: „beküldési határnap“ általában akkép határozatott értelmeztetni, hogy a postán feladott pályaművekre nézve, e határnap alatt nem a beérkezés, hanem a postára adás napja legyen értendő, s minden oly pályamű, melynek postai jegye mutatja, hogy a beküldési határnapon már postára volt adva, pályázásra lesz bocsátandó, ha később érkeznek is be az Akadémiához.

Huszonhétedik ülés.

1863. július 13-án.

A nyelv- és széptudományi osztályok részére.

Mélt. gr. Desseffy Emül elnök úr elnöklete alatt.

292. B. Eötvös József tiszt. tag emlékbeszédet tartott Reguly Antal lev. tag fölött.

293. Toldy Ferencz r. tag „A magyar nyelv korszakairól s egy újonnan fölfedezett ó-magyar nyelvemlékről“ értekezett.

Ez értekezés az Évkönyvekbe fölvétetni határozatott.

294. A nyelvtudományi bizottság jelentí, hogy f. é. július 4-én tartott ülésében Toldy Ferencz elnöklő bizottsági tag Csere „Logikácskáját“ azzal az indítvánnyal mutatá be, hogy kéressék meg Horváth Czirill r. tag a végett, hogy a kiadandó „Logikácská“-hoz rövid böseleti, de kivált böselet-történeti bevezetést készítsen, mely belátásához képest, a szükséges tudnivalókat, melyek a könyvecske tökéletes megértésére megkívánatnak, magában foglalná. A bizottság elfogadá ez indítványt, s fölkéri az Akadémiát is, hogy ahoz járuljon.

Az Akadémia a fentebbi indítványt oly hozzáadással fogadta el, hogy Horváth Czirill úr Apáczai Csere egyéb munkáiból is össze-

állítva a philosophiai töredékeket, azokat a Logikácskával együtt rendezze sajtó alá, általában jellemezvén bevezetésében Apáczai Cserét, mint philosophot.

295. Olvastatott a magyar képző művészeti társulatnak f. é. június 17-én tartott igazgató választmányi üléséből kelt levele, melyben előadatik, hogy a képző művészetek felvirágozására nézve oly intézetté óhajt lenni e társulat, minő az Akadémia az irodalomra nézve, s fölkéri a társulat az Akadémiát, fogadja feléje nyújtott kezét nyájasan, s bocsátkozzék minden alkalomkor érintkezésbe vele, támogatván erkölcsi tekintélyével. Egyszersmind jelentvén a társulat, hogy műcsarnokát már megnyitotta, kéri az Akadémiát, látogassa meg küldöttsége által e csarnokot, s tétessen jelentést arról magának, hogy ez által a közfigyelem és részvét nagyobb mértékben tölébresztessék.

A m. tud. Akadémia őszinte hazafiúi örömmel üdvözli a hazai művészetek fölvirágoztatására alakult m. képző művészeti társulatot; a legszívesebben fogadja el annak feléje nyújtott jobbát; s kijelenti, hogy egy alkalmat sem fog elmulasztani, a melyben a társulattal, saját és a társulat nemes czéljainak előmozdítása végett tudományos munkálkodása közben, érintkezésbe jöhet. Amnyival inkább sajnálja az Akadémia, hogy a társulat azon kívánatának, mely szerint a most megnyitott műcsarnokról küldöttség által tétessen jelentést, mint merőben szokatlannak, s az akadémiái kiküldetések természetével az eddigi gyakorlat szerint össze nem férőnek, eleget nem tehet. Meg van azonban győződve e tudományos intézet, hogy tagjai, kivált a kik a szép tanulmányozásával különösen is foglalkoznak, sietni fognak fölhasználni az újabb alkalmat, melyet a társulat, műcsarnokának megnyitása által, a hazai alkotó szellem műveinek megismertetésére nyújtott.

Huszonnyolczadik ülés.

1863. július 20-án.

A philos. törv. és történettudományi osztályok részére.
Mélt. Báró Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

299. Ráth Károly I. tag negyedik közleményét olvasá föl a török magyar viszonyokról.

300. Peregriny Elek l. tag az Angol növelésről és tanítási rendszerről értekezett.

301. Rómer Flórián lev. tag ifj. Kubinyi Ferencz July című munkáját ismerteté: „Zólyom megye műemlékei.“

Áttétetett e mű az archaeologiai bizottsághoz.

302. Olvastatt a nm. m. kir. Helytartótanács Budán f. é. július 10-én 41,110. sz. a. kelt intézménye, mely szóról szóra így hangzik:

A történeti régiségek fentartása ügyében f. é. pünkösd-hó 17-én 7501. szám alatt kelt udvari rendelet értelmében, a conservatoroknak kormányilag leendő kineveztetése, valamint a kifizőtt czél elérésére megkívántató költségeknek az országos alap által leendő viselése kimondatván, fölhivatik a czímzett elnökség, hogy a felől mielőbb véleményesen nyilatkozni szíveskedjék: 1) vajjon a conservatorok, kiknek állomásai csak tiszteletbeliek leendnek, mily helyekre, illetőleg területekre nézve lennének föllállítandók, és az illető helyeken kik lennének név és állásuk szerint ebbeli megbízással, és tulajdonkép mily részletes utasítással ellátandók; megjegyez tetvén: hogy jelentéseiket egyenesen a m. kir. Helytartótanácshoz fogják intézni, melyek a fenforgó körülményekhez képest a czímzett elnökséggel közlendők lesznek. 2) az e czélra megkívántató költségek mily külön czímeken és mily mennyiségben lennének évenként fölvehetők.

Ez intézmény véleményadás végett az archaeologiai bizottsághoz tétetett által.

303. Az archaeologiai bizottság jelenté, hogy f. é. jul. 7-én tartott üléséből a következő utazási költségek utalványozására kérte föl az elnökséget: Ipolyi Arnoldnak szatmármegyei útjára, főleg a fekete-ardói frescók megvizsgálására 100 ft; Henszlmann Imrénének a karsai templom lerajzolására 100 ft; Rómer Flórisnak szalai útja folytatására 100 ft.

Tudomásul vétetett.

304. Ugyancsak az archaeologiai bizottság jelenté, hogy Ipolyi Arnold r. tag, kanonoki székét az egri káptalannál elfoglalandó, a bizottságnak, melynél keletkezte óta az előadói és szerkesztői tisztelet viselő, eddigi bizalmát megköszönvén lelép; mire a bizottság

a derék tudósnak kitünő ügyszeretettel vitt fáradalmaiért köszönetet szavazván, megéljeneztetett, helyette pedig Rómer Flórián bizottsági tag előadónul és szerkesztőül közakarattal megválasztatott.

Tudomásul vétetett.

305. A titoknok jelenté, hogy Beély József Fidéll. tag f. é. június 20-án elhunyt.

Az osztály nevében Horváth Czirill r. tag kijelenté, hogy emékbeszédről az osztály fog gondoskodni, megbízván e végett valamelyik tagját.

Huszonkilenczedik (math. és természettudományi osztály- és összes) ülés.

1863. július 27-én.

Mélt. B. Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

307. Jedlik Ányos r. tag, mint akadémiai kiküldött, a Nagy Károlyféle bicskei csillagda gyűjteményéből a m. tud. Akadémiát illető műszerek átvételéről és elhelyezéséről jelentést tevén, eléadá, hogy az érintett műszerek, Somossy Lajos m. kir. helytartótanácsi titkár fölügyelése alatt, Starke Gusztáv a bécsi műegyetem gépészeti osztályzatának adjunctusa által legnagyobb részt ládába kellően bepakolva, július 13-án és 15-én Pestre szállítatván, neki által adattak, és az Akadémia mélt. alelnökének előleges beleegyezésével addigi megőrzés végett, míg az Akadémia épülő palotájában általtételhetnének, az egyetemi csillagda részére kijelölt műszerekkel együtt az egyetemi épület egyik teremében bepakolt állapotokban rakattak le. Jelentése mellett bemutat jelentést tevő két lajstromot. Az elsőben magyar szöveggel 101. számtól kezdve 132-ig bezárólag mindazon műszerek föl vannak jegyezve, melyek a pesti egyetem, budai műegyetem és a tud. Akadémia részéről kiküldött vegyes bizottmány okadatolt javaslata nyomán legfelsőbb helyen a tud. Akadémiának engedményeztettek. A második lajstrom, másolata lévén annak, melyet Starke Gusztáv bepakolási eljárásának igazolásául a m. m. k. Helytartótanácsához beadott, német szövegű, s magában feljegyezve foglalja nem csak az első lajstrom tartalmát, hanem a megszámozott ládák mindegyikében bepakolt műszerek jegyzetét is, s ennél fogva a műszerek bekövetkező kipakolásánál hecses kalauzúl szolgálhat.

Végre megemlíthetőnek véli jelentést tevő, hogy az egyes ládák tartalmáról ellenőrködő átvizsgálás útján magának közvetlen meggyőződést nem szerezhettek, mivel az a beszegezett ládáknak felszaggatásával és a műszereknek legalább részletes ki- és ismételt bepakolásával járt volna; minthogy azonban a bepakolás Somossy Lajos m. kir. helytartótanácsi titkár fölügyelete alatt történt, és az egyetem természettani műszertárának jutott műszerek mindannyian minden hiány nélkül ugyanazon ládákban bepakolva találtattak, melyekre az illető lajstrom utalt: úgy látszik, a tud. Akadémia műszereire nézve sincs ok a bepakolás kellő rendbeni megtörténtéről és az illető lajstrom igényességéről kétkedni. Egyébiránt, ha a műszerek kipakolásakor azokban valamely, a netalán tökéletlen bepakolásnak tulajdonítandó sérülés vagy hiány mutatkoznék, azért, a többször dicsért Somossy Lajos helytartótanácsi titkár nyilatkozata szerint, a műszerek hiány és sérülés nélküli Pestre szállítására vállalkozott Starke Gusztáv van felelőssé téve, s vagyoni tekintetben képességgel is bír a felelősségre.

A m. tud. Akadémia az átvett tudományos eszközök megnyeréséért mindenekelőtt hálasköszönetet mond a m. kir. Helytartótanácsnak. Egyszersmind az érintett tudományos eszközök kijelölése és átadása körüli buzgó fáradozásáért, a hazai tudományosság nevében, Somossy Lajos helytartótanácsi titkár is értesítettetni határozta az Akadémia köszönetéről.

308. Szabó József lev. tag gőzmalmaink listájának 1860-ban általa végrehajtott vegytani vizsgálatának eredményét terjeszté elő.

309. Than Károly l. tag bemutatta a Frank-féle budai keserű víznek saját vezetése alatt, Seiben Ottó egyetemi ösztöndíjas vegyész-növendék által, folyó évben a m. kir. egyetem vegműtermében eszközölt mennyileges vegybontását.

310. Olvastatott a math. és természettudományi állandó bizottság jelentése, a bizottság 1862. évi működéséről, bemutatyán a mondott évről közleményei II. kötetét, melynek bevezetése gyanánt a jelentés teljesen megjelent.

Tudomásul vétetett.

311. Olvastatott Magyarország kir. Helytartója gróf Pálffy

Móricz ő nagyméltóságának Budán f. é. július 21-én 10539. eln. sz. alatt kelt, s az Akadémia elnökéhez intézett következő levele: Méltóságodnak mint a m. tud. Akadémia elnökének f. é. ápril 27-én a Hollos Mátvás király féle országos könyvtár maradványainak kinyomoztatása érdemében hozzám intézett becses előterjesztésére van szerencsém méltóságodat értesíteni, miszerint m. kir. udv. főkancellár úr ő nagyméltósága az e részben szükségesnek mutatkozó kormány-engedélynek a tek. Akadémia véleményéhez képesti kieszközlése végett a cs. k. külügyminister ő nagyméltóságát f. hó 17-én 11,657. sz. a. fölkérte legyen. A kiküldendő tudósok segélyezése iránti tárgyalások ennél fogva majd csak ezen előleges engedélynek kieszközlése után fognak megindíthatatni; melyre nézve fentartom magamnak méltóságod e részbeni nagybecsű véleményét annak idejében kikérni.

Tudomásul szolgált.

312. A nm. m. kir. Helytartótanács Budán f. é. július 15-én 53,913 sz. a. kelt intézményében átküldi Magyar László lev. tagnak Déláfrika Benguela kerületében kelt s 140 arany átvételéről szóló kézbesítési vevényét, mely a Lissabonban székelő cs. kir. követség útján érkezett be a külügyi miniszteriumhoz.

A térítvény áttétetik a pénztári hivatalhoz.

313. Előterjesztetett a hazai első pesti takarékpénztár választmányának f. é. június 23-án tartott üléséből kelt következő levele: „Tekintetes Akadémia! A hazai első takarékpénztár részvényesei közelebb múlt 1862. évi közgyűlésökben, kegyeletes elismeréseül azon érdemeknek, melyeket Fáy András köztisztvisletben álló hazánkfia ezen általa Pestmegye közgyűlésén az 1839. évi augusztus hóban indítványozott s már azon évi december 30-án ugyancsak az ő tevékeny buzgalma folytán Pestmegye pártfogása alatt meg is alakult intézet fölállítása körül magának szerzett, — egy Fáy András név alatt kezelendő örök-alapítvány létesítésére 20,000 forint tőkét ajánlottak föl, mely az évi tiszta haszonnak 2 százótlíjából fog kiegészítettetni. Azon tekintetből azonban, hogy ezen intézkedések sikerét mind az alapító egylet, mind az azzal megtisztelt férfiú a csak hosszas idő után bekövetkező kiegészítés előtt már élvezhesse, úgy intézkedett egyszersmind a f. é. ápril 11-én megállapított szabály-

pontokban a közgyűlés, hogy az ezen alapítványból díjazandó szak-tudományos munkákra a jutalomkérdések kitűzése már az 1866. évre megkezdetvén, s azután pedig három évenként folytatvatván, annak költségeit a teljes kiegészítésig az alapító intézet rendszeres kiadásai között saját pénztárából fedezze. Ezek előrebocsátása mellett az említett alapítványunk közgyűlésileg megállapított szabály-pontjai oly hazafias kérelemmel küldetnek meg ezennel a tek. Akadémiának, hogy az alapító egyesület által a pályakérdések kitűzésére, megbirálására, s a jutalom odaitelésére vonatkozó 7-ik és 8-ik pontban rája ruházott megbízást elfogadni, s annak idejében a szerint eljárni méltóztassék.

A Fáy András nevét viselő alapítványunk mellékletben közölt szabályai a következők:

„1. A magyarországi takarékpénztárak; különösen pedig a pesti első hazai takarékpénztár alkotója: „Fáy András“ nevének emlékére s e téren érdemei kegyeletes elismerésül „Fáy András“ nevét viselendő 20,000 forintos örökös alapítvány létesíttetik, s ezen tőkeösszeg, az 1862. évi január 1-től kezdve, az évenkénti takarékpénztári tiszta haszonnak kétszázötödösze s ennek 5% kamatai által fog kiegészíttetni, mely 20,000 forintnyi alapítványi tőke s ennek 5% kamatai, valamint a kamatok időközi kamatai, a hazai első pesti takarékpénztár által és minden más vagyonától elkülönítve kezelendő

2. Ezen alaptőke kamatai szépirodalmi és szépművészeti munkák egyedüli kivételével a) magyar nyelven írt oly szaktudományos munkák megjutalmazására fordítandók, melyek az illető szaktudomány európai színvonalát emelik, vagy legalább annak színvonalát fölérvén, a hazai tudományosságunk hasznos szolgálatot tesznek. b) oly hazai fölfedezések s találmányok megjutalmazására fordítandók, melyek a szaktudományok valamelyik ágában tétetnek s a külföld figyelmét is magukra vonni képesek.

3. E jutalmat abszolút becsű munkák, találmányok s fölfedezések nyerhetik meg; népszerű nyelv a munka előnyefül szolgál; a jutalmazásra már kijelölt munka, a szerző által legalább 1000 példányban kinyomatandó s a munka megvétele a közönség részére lehetővé teendő: ellenesetben a jutalom ki nem adatik. Technikai fölfedezések s találmányok csak azon esetben nyerhetnek jutalmat,

ha a fölfedező vagy föltaláló kizáró szabadalom által jutalmazva nincs. A jutalmazandó fölfedezés vagy találmány tehát közhasználat végett — minden részleteiben közhírré teendő. Fordított munkák e jutalom tárgyai nem lehetnek. A jutalmazott munka a szerző tulajdona marad, ki a munkának három nyomtatott példányát a takarékpénztári könyvtár számára díjtalanul átadni köteles. A jutalom összege csupán ezen átadás után lesz fölvehető.

4. A jutalmazás : vagy meghatározott tárgyú pályázat kitűzése folytán, vagy három egymásutáni év folyama alatt nyomtatásban megjelenendő s a jelen szabályzat minden föltételeinek megfelelő művekre vagy fölmerülendő fölfedezésekre s találmányokra nézve fogatosítandó.

5. A jutalom 3000 frtnál sem több sem kevesebb nem lehet s föl nem osztható. Az alapítványi tőke kamatainak időközi kamatai : az alaptőkének 20,000 frtig leendő kiegészítései, ennek javára, — azután pedig a pályázat s bírálat költségei fedezésére fordítandók.

6. Ha a kiírt jutalom bármely okból ki nem adatik, ez esetben a jutalom összege kamatoztatandó mindaddig, míg a jutalmazás esete a szabályok értelmében előálland. Ha ugyanazon pályázatnak első — és ennek kétszer ismételve meghosszabbítandó határidejére, jutalomra képes pályamű nem találtatnék, ez esetben ugyanazon jutalom, valamely már a 4-dik pontban foglalt kérdések egyikére tüzendő ki.

7. Azon kérdés elhatározását, vajjon a jutalom a 4. pontban foglalt tárgyaknak melyikére s a pályakérdés a szaktudományok melyik ágában tüzessék ki, a takarékpénztár esetről esetre kizárólag önmagának tartja fen s választmánya által gyakoroltatja.

8. A 7. pontbeli korlátozás mellett a pályakérdések kitűzése, a pályázatok kiírása ; a pályaművek átvétele, a megbírálás és a jutalom odaítélésének joga a magyar tud. Akadémiára ruháztatik, mely a jutalom odaítélését maga vagy belátása szerint szakértők meghívása mellett alakítandó bizottmánya által titkos szavazattal, indokolt határozatban eszközölné, pályázókat a pályabírórságból kizárván.

9. Pályázat esetében, a munkák jeligével ellátva, idegen kézzel írva, lapjai számozva, bekötve, a szerző nevét tartalmazó lepecsételt s a jeligével ellátott levél kíséretében nyújtandók be.

10. Míg az első pontbeli takarékpénztári tiszta haszonnak két

százalékából, s ennek kamataiból a 20,000 forintnyi alaptőke kiegészítve nem leend, ezen alaptőkéből s kamataiból jutalom ki nem adathatik. Hogy azonban az alaptőke kiegészítéséig is, a takarékpénztár itt kifejezett szándékának sikerét lássa: minden harmadik évben egy 1500 ftos jutalom kiírandó, s ezen 1500 forintnyi jutalmat a takarékpénztár időszakonként azon öszletből fogja utalványozni, melyet évenkénti jótékony s közhasznú czélokra szán. Az első 1500 ftos jutalom 1866. évre kiírandó s e jutalomdíj is a jelen szabályzat szerint kezelendő. Ezen 1500 ftos jutalom az alaptőkének 20,000 forintra leendő kiegészítésekor megszűnik.

11. Ha a m. tud. Akadémia ezen alapítványt kezelni — bármely okból — gátolva lenne, ez esetben a 8. pontbeli jogok a hazai első pesti takarékpénztárra visszaszállnak. A hazai első pesti takarékpénztár megszűnése vagy föloszlása esetében, a 7-dik s esetleg a 8-dik, továbbá a 12-dik pontbeli jogokról a takarékpénztári utolsó közgyűlés határozza.

12. E szabályok módosításának jogát a takarékpénztár önmagának tartja fen, s választmánya által gyakoroltatja.

A m. tud. Akadémia hazafiúi kegyelettel értesült a hazai első pesti takarékpénztár azon kegyeletéről, melylyel a magyarországi takarékpénztárok alkotójának emlékét, a hazai tudományosság érdekében tett alapítvánnyal épen azon tudományos intézet kebelében, melynek a megtisztelt férfiú hosszas idő óta egyik büszkesége, kívánja megörökíteni. Mielőtt azonban e tárgyban végeleges határozat hozatnék, maga az alapítvány és annak szabályai egy bizottság vizsgálata és véleményezése alá terjesztetnek, — a mely bizottságba maga a megtisztelt férfiú, Fáy András igazgató és tiszteleti tag is meghívandó lesz, s a melynek tagjaiúl Toldy Ferencz, Horváth Czirill, Pauler Tivadar, Csengery Antal, Sztoczek József rend. és Szabó József lev. tagok nevezettek ki.

314. Olvastatott a tanférfiak társulatának alapszabályai ügyében tett bizottsági jelentés.

Fölterjesztetik a m. m. kir. Helytartótanácsához.

315. Kerpely Antal vaskohászati almérnök Aninán, a „Vas-termelést“ tárgyazó munkájának első írott 7 ívét az Akadémia bírálata alá terjesztvén, s e bírálattól függesztvén föl annak folytatását,

Kubínyi Ferencz tiszt. és Nendtvich Károly rendes tagok, az Akadémia megbízása folytán bírálóat alá vették az érintett művet, s a következőkben terjeszték elő a fölött véleményöket: „Alulírottak sajnálattal vették, hogy hazánk minden tudósai közül éppen a bányászok, a kik a haza mineralogiai és geológiai bő kincseinek fölfedezésére leginkább hivatvák, eddig lételök és hazafíui kötelességök jeleit az Akadémia előtt nem adták. Az Akadémia mineralogiai és geológiai közléseket, melyeket hazai bányászoktól nyert volna, nem mutathat föl, s mind a mellett, hogy foglalkozásuk folyvást bő anyagot nyújt a közlésre, eddig a m. Akadémiához, mint hazánk tudományos központi organumához soha sem fordultak. Alulírottak tehát Kerpely urat, mint e tekintetben a hazai bányászok közül elsőtt örömmel üdvözlik, és reménylik egyszersmind, hogy Kerpely úr példájára a többi hazai bányászokban is fölébred azon kötelességérzet, hogy ismereteik és tapasztalásaik bő anyagát a m. tud. Akadémiával közöljék. Mindamellett, hogy alulírottak örömmel üdvözlik e téren Kerpely urat, szerették volna mégis, ha a tárgy, melylyel az Akadémiához fordult, más lett volna. Habár alulírottak a vastermelés fontosságát nem csak más országokra, de különösen hazánkra nézve is elismerik; habár tudják, hogy a vas okszerű és a tudomány elveinek megfelelő előállítására egyszersmind a hazai ipar és gazdagságnak hatalmas előmozdítója: mégis azt hiszik, hogy az Akadémia körén nagyon is túl esik, ha a különben is oly igen igénybe vett pénzerejét ily szorosan műipari munkák kiadására fordítja, és így azon eszközöktől fosztja meg magát, melyek főleg az elméleti tudományok előmozdítására és azoknak hazánkban terjesztésére rendelvek. Alulírottak a szerző törekvését és honfíui buzgóságát azon téren, melyen működik, teljes mértékben elismerik, méltányolják, és óhajtják egyszersmind, hogy többen találkozzanak, kik hasonló buzgalomtól lelkesítve tudományukat a hazában meghonosítsák és a hazai ipart tudományos alapra fektessék. Csak arra kívánják figyelmeztetni szerzőt, hogy foglalkozása és ismerete számos más tárgyat nyújt, melyek segítségével igen kívánatos érintkezésbe jöhet a magyar tudom. Akadémiával. Ide tartozónak vélik alulírottak a magyar vastermelésnek leírását, annak hibáit és hátrányait, melyek fejlődését és a külfölddeli sikeres concurrentiáját akadályozzák; a hazai vas érczeknek minősé-

gét, minden fontosabb lelhelyre nézve jeles, úgy szintén hibás tulajdonait, és azon különbséget, mely köztük és más jelesebb külföldi vásárezekek között van, továbbá azon eltérést, melyet épen ezen és más okoknál fogva a vastermelőnek követnie kell, hogy kívánságának és a fogyasztó igényeinek megfelelő gyártmányt nyerjen. Ilyen s hasonló fejtegetések minden bányászhoz illő tárgyat tennének, mit az Akadémia természettudományi bizottsága is szívesen fogadna. A mi a munka becsét illeti, azt, a mennyiben az előttünk fekvő 28 lapból, melyek csak a bevezetést foglalják magukban, megítélhetjük, tagadni nem lehet, miután az kellő tárgyavatottsággal és a legjobb német források felhasználása mellett van írva, szintűgy megfelel nyelvre nézve is azon kellékeknek, melyek egy tankönyvtől igényelhetők, és kétséget nem szenved, hogy megjelenése által az ipar körébe vágó hazai irodalom csak nyerne, annyival is inkább, mivel az eddig még hasonló munkát teljesen nélkülöz.“

„Ha tehát a tekintetes Akadémia pénztára egyéb teendői mellett megengedi, a munkát alulírottak kiadhatónak vélik; de ez esetben okvetlenül szükséges, hogy előbb terjedelme meghatározassék, s kinyomatása előtt az az Akadémiának készen beküldessék.“

E vélemény, mellőzve a mű kiadására vonatkozó szöveget, szerzővel közölni határozatott.

316. Asbóth Lajos I. tag „Észrevételek a francia hadseregéről“ című értekezése fölolvastottnak vétetvén, bírálat alá adatik.

318. Szontagh Dániel úr a dunamelléki ker. tábla közbírája beküldi Sztárek Lajos címzetes apát és trencsini plébánosnak „Trencsin történetét“ tárgyazó hátrahagyott kéziratát.

A beküldőnek köszönet mondatván, a kézirat az Akadémia irattárába tétetni határozatott.

319. A holdmező-vásárhelyi hely. hitv. egyház-község köszönetet mond, hogy főiskolája az akadémiai nyomtatványokból részesíttetni fog.

Tudomásul vétetett.

320. A belga kir. Akadémia s a philadelphiai American Philosophical Society, és az innsbrüeki Ferdinandeum, jelentik, hogy vették a m. tud. Akadémia küldeményeit.

Tudomásul vétetett.

321. Az „Anthropological Society of London“ csereviszonyra kéri föl a m. tud. Akadémiát, kiadásait illetőleg.

A csereviszony elfogadtatván, a math., természettudományi, statisztikai, geographiai-, nyelv- és történettudományi kiadások cserében megküldetni határozottak.

322. A pénztárnok jelenté, hogy Nyáregyháza közbirtokos-sága 120 forintnyi alapítványt tett a m. tud. Akadémia részére.

Köszönettel fogadtatott.

323. A titoknok jelenté, hogy 1863. június 23-tól július 27-ig a következő nyomtatványok érkeztek be az Akadémiához cserében vagy ajándékul :

1. Deutsche Naturforscher und Ärzte : Ämtlicher Bericht über die XXXVII. Versammlung. Karlsbad, 1863.

2. Alterthumsverein zu Wien : a) Berichte und Mittheilungen VI. Band. Wien, 1863. b) Sacken Ed. dr. über die vorchristlichen Culturepochen Mittel-Europas. Wien, 1862.

3. Académie des Sciences, Paris : Table des comptes rendus des Séances. Deuxième Semestre 1862. Tome LV.

4. Geschichtsforschende Gesellschaft des Oesterlandes : Mittheilungen, V. B. 4. Heft. Altenburg, 1862.

5. Anthropological Society, London : The anthropological Review. London, 1861. I. 1.

6. Société pour la recherche des monuments histor. Luxembourg : Publications de la Société. Année 1861. XVII. Luxembourg, 1862.

7. Belga kir. belügyministerium : Documents Statistiques. Tome VII. Brüssel, 1863.

8. Germ. Museum, Nürnberg : Anzeiger, 1863. Nr. 5.

9. American Philosophical Society, Philadelphia : a) Transaction, New Series. Vol. XII. 2. & 3. Parts. Philadelphia, 1862.

b) Proceedings, Vol. IX. Nr. 67.

10. Académie Royale, Brüssel : a) Annuaire, 1863. b) Bulletins, 31-ième année, 2. Série. T. XIII. XIV. c) Mémoires couronnés etc. Collection in 8-vo, XIII. XIV. d) Bibliothèque de mr. le Baron Strassart.

11. Ferdinandeum, Innsbruck : a) Zeitschrift des Ferdinan-

deums. Dritte Folge. Eilftes Heft. Innsbruck, 1863. b) Rechnungs-Ausweis am 1. Jänner 1863. Innsbruck, 1863.

12. M. kir. Helytartótanács : International-Exhibition, 1862. Official Catalogue. I. II. London.

13. Pesti ágostai hitv. gymnasium: Értesítő, 186 $\frac{2}{3}$. Pest, 1863.

14. Erdőszeti Lapok szerkesztősége: Erdőszeti Lapok, második évfolyam. VIII. f. Selmecz, 1863.

15. Schwarz Gyula: a) Lampsacus Strato. Pest, 1863. b) Földtani elméletek a Hellenségnél Nagy Sándor koráig. I. 3. 4. Pest, 1863. c) A görög ódontság viszonya a földtan kérdéseibe. Pest, 1863.

16. Piry Czirjék: a) szerafi szentbeszéd a japáni vértanúk szentté avatása emlékére. Pest, 1863. b) Lebensbeschreib. der heilig-gesprochenen japanischen Märtyrer. Comorn, 1863. c) Életleírása 23 japáni vértanúnak, németből magyarítá Tóth Károly. Pest, 1863.

17. Kanicz Ákos: Reliquiae Kitaibelianae. Bécs, 1862—63.

18. Az ungvári, nagybecskereki, szegedi, kecskeméti, pápai, budai (egyetemi) nyomdáktól több rendbeli köteles példányok.

Harminczadik ülés:

1863. october 5-én.

*A nyelv- és széptudományi osztály részére.**Mélt. gr. Desseffy Emil úr elnöklete alatt.*

325. Hunfalvy Pál r. t. „A magyarok és vogulok viszonya egymáshoz“ című előadást tartott.

326. Budenz József lev. tag a török hangutánzó igékről értekezett.

327. Olvastatott a nm. m. kir. Helytartótanács következő tartalmu intézménye :

„Mind a régibb, mind az újabb szabályrendeletek értelmében, ha valamely belföldi honpolgár valamely külföldi tudós társaság tagjává akár választás, akár kinevezés útján, akár egyéb módon felvétetik, ehhez ő cs. kir. Felsége kormányának előleges beleegyezése nem szükséges, ugyan, az illető belföldi tag tartozik mindazonáltal ezen megválasztásáról, vagy kinevezetéséről a kir. Helytartótanácsnak jelentést tenni, minthogy különben az ilyen tagsági címnek nyilvános használatától előforduló kérdések esetében aránylagos büntetés terhe alatt eltiltatni fogna.“

Köröztetni fog az Akadémia tagjai közt.

328. Idösb Mándy Péter úr újabb gyűjteményét közli a nagy szótárból kimaradt szókknak.

Köszönettel vétetvén, a nyelvtudományi bizottsághoz áttétetni határoztatott.

Harmincegyedik ülés.

1863. october 12-én.

*A philos., törvény- és történettudományi osztályok számára.**Mélt. gr. Desseffy Emil elnök úr elnöklete alatt.*

331. Hoffmann Pál ily című értekezéssel foglalá el székét: A jog lénye.

332. Pauler Tivadar r. tag a nagyszombati egyetem kanonistáinak jogirodalmi tevékenységét ismerteté.

333. Olvastatott a nm. m. kir. Helytartótanács f.é. július 29-én

44,899 sz. a. kelt intézménye, mely a sz. k. Pozsony városában felállítatni szándékolt jogtudományi egyesület ügyét illető tárgyalási irományokat oly fölhívás mellett közli, hogy a tervezett vállalat szükségessége, czélszerűsége s életrevalósága, valamint a bemutatott alapszabály-tervezet határozványai fölött nézeteit terjeszse föl az Akadémia.

A mellékelt irományok véleményadás végett kiadattak Zsoldos Ignác, Pauler Tivadar és Tóth Lőrincz rendes tagoknak.

334. Ugyancsak a nm. m. k. Helytartótanács f. é. sept. 5-én 54,343. sz. a. kelt intézménye átteszti a Trencsin megye közönségtől beküldött kimutatást az izraelita tanodák állapotáról.

Kiadatik a statistikai bizottságnak.

335. Szintén a nm. m. k. Helytartótanács f. é. sept. 15-én 56,743. sz. a. kelt intézménye mellett közöltetik az Akadémiával a zemplérmegyei izraelita tanodákról szóló kimutatás.

Áttétetik használat végett a statistikai bizottsághoz.

336. Olvastatott a statistikai bizottság következő előterjesztése: Weninger Vincze, mint a m. Akadémia képviselője, a múlt nyáron tartott egyetemes statistikai congressuson írott jelentést adott be az említett congressus munkálatairól, hogy az Statistikai Közleményeinkben közzé tétethessék, azon kívül élő szóval adta elő azokat, a miket ott tapasztalt. Elmondá, hogy a statistika mezején minden civilizált országban igen nagy buzgalommal dolgoznak; hogy minden európai országban, a legkisebb német herczegségtől kezdve a roppant kiterjedésű Oroszországig, a kormányok által létre hozott és fentartott statistikai irodák vannak, melyek a statistikai congressuson megállapított elvek és szabályzatok szerint gyűjtik a statistikai adatokat. Minden ország tehát képes volt a Statist. congressusnak ily elvek és szabályzatok szerint gyűjtött adatokat s azok alapján készült becses statist. munkákat bemutatni, s örvendetes előhaladásáról jelentést tenni; e tekintetben még Szerbország sem maradt hátra. Csak Magyarországból nem lehetett felmutatni ily kormányi segélyzéssel gyűjtött s kiadott statistikai munkálatokat; csak innen nem lehetett jelenteni, hogy a statistika, az Akadémia elszigetelt munkásságán kívül, a közhatóságok által is elősegítve, virágzásnak indult volna; sőt ellenkezőleg, 1860. óta hazánkban a statis-

tika körül közigazgatási úton kevesebb történik, mint az előtte való évtizedben. S ennek okát egyfelől abban kell keresnünk, hogy nálunk még most sem létezik országos statisztikai hivatal, melynek feladata volna a statisztikai adatokat gyűjteni, rendezni s közzé tenni; másfelől abban is, hogy nálunk a közhatalóságok, társulatok és intézetek részint közönyöseek a statisztikai munkálatok iránt, részint épen idegenkednek azoktól. De ez nem maradhat így, okvetlenül szükséges, hogy a többi művelt államok példájára mi is fejtsünk ki kellő munkásságot. — A bizottság a jelentést nagy érdekléssel hallgatta, s újlag meggyőződött annak szükségéről, hogy nálunk is minél előbb egy kormányi tekintéllyel felruházott országos statisztikai hivatal hozassék létre. Azért határozá, hogy már a múlt tavasszal a nm. Helytartótanácsnak átküldött fölterjesztésében indítványozott országos statisztikai hivatal felállítása és életbe léptetése a nm. Helytartótanácsnál a m. Akadémia útján újlag sürgettesék.

Az újabb fölterjesztés e tárgyban elhatározatotott.

337. Előterjesztetett gróf Pálffy Móríc úr ö nmga, Magyarország kir. helytartójának Budán, f. évi augusztus 22-én 11905/e. sz. alatt kelt s a M. Tud. Akadémia elnökéhez intézett következő levele: A cs. k. külügyminiszeriumnak a m. kir. udvari Főkanzellár úr ö nagyméltóságához f. hó 10-én 9153. sz. a. intézett átirata szerint, a cs. kir. követség közbenjárásának sikerült, Fuad pasa török nagyvezérnek azon előzékeny biztosítását kinyerhetni: miszerint a M. Tud. Akadémia részéről, Konstantinápolyba küldendő szakférfiaknak az ottani császári könyvtárakba bejuthatását misem akadályozandja, sőt hogy e részben a nevezett pasa teljes készségére és pártolására számítani lehet. A török nagyvezérnek ezen szíves előzékenysége azonban egyelőre csak a könyvtárak megtekintésére szorítkozván, a konstantinápolyi cs. k. ügynök megjegyzése szerint ez által a magyar Akadémiának a Corvin-féle könyvtár visszaszerzése iránti ohajtását teljesültnek tekinteni nem lehet, a mennyiben ezen további kedvezmény kinyerése a felmerülendő körülményektől feltételezhetik, melyeknek közrehatása még most meg nem bírálthatik. Kétséget azonban nem szenved, hogy a fennebbi engedély a könyvtárakban kisebb nagyobb jegyzetek készíthetését, s így a folytonosb dolgozhatás szabadságát is — mint ez Méltóságodnak f. é.

ápril 27-én hozzám intézett előterjesztésében kiemeltetett, — magában foglalja. A miről is midőn Méltóságodat, mint a M. Tud. Akadémia elnökét, a m. kir. udv. Főkanzellár ő nmgának f. hó 15-ikén 13691. sz. a. kelt átirata folytán örvendetes tudomásul értesíteni sietnék, van szerencsém egyúttal m. hó 21-én 10539. sz. a. kelt levelem kapcsában Méltóságodat felkérni, hogy az Akadémia által a mondott czélből kiküldeni szándékolt szakférfiakról, utazásuk idejéről, s a részükre adandó anyagi ellátás terjeméről, valamint arról is engem mielőbb értesíteni méltóztassék, hogy ezen ellátást mily mérvben képes az Akadémia sajátjából teljesíteni? "

Királyi Helytartó úr ő exjának ezen hálás örömmel fogadott levele, véleményadás végett, az archaeologiai és nyelvtudományi bizottságok vegyes üléséhez utasított; azon kérdést illetőleg pedig: mily mérvben képes az Akadémia a konstantinápolyi küldetést sajátjából teljesíteni, — az igazgató tanács elé tétetett által.

Harminczkettedik ülés.

1863. october 19-én.

A mathem. és természettudományi osztályok részére.

Kubinyi Ágoston tiszti. tag elnöklete alatt.

339. Csányi Dániel lev. tag székét ily czímű értekezéssel foglalta el: „Rövid tájékozás a mértan mesterségének alapvonalai fölött.“

340. Rómer Flóris lev. tag olvasá Hollósy Justinian székfoglaló értekezését: „A távcsők történelmének vázlata.“

341. Győry Sándor r. tag „A régi római font súlymértékéről“ czímű értekezését nyújtá be.

Felolvasottnak vétetvén, szokott módon kiadatik bírálatra.

342. Pólya József r. tag Dr. Lenhossék József egyetemi boncztanár értekezését mutatá be: „Az emberi gerinczagy, nyúlt-agy és a várohlíd szervezetének távviszonyai.“ XVIII rajzolt ábrával 12 táblán.

Balassa János tiszteleti és Pólya József r. tagoknak adatott ki bírálat végett.

343. Szabó József lev. tag Hazslinszky Frigyes „Felső Ma-

gyarország (tizenegy megye) virányát⁴ tárgyzó fűvészeti művére hívta föl az Akadémia figyelmét, kikérve arra az osztály bírálatát.

E munka bírálásával Dorner József és Gönczy Pál lev. tagok bízáttak meg.

344. A titoknok bemutatott egy pályamunkát, mely az akadémiai szüenidő alatt érkezett; a hölgyek díjára, — s melynek tárgya: Fölfedezések története, különös tekintettel a gőz és villanyosság alkalmazására s a fényképirás kifejtésére; jeligéje pedig: Nunquam otiosus.

E pályamű Petzvall Ottó és Sztoczek József rendes tagok bírálata alá bocsáttatott.

345. Olvastatott Duka Tivadar lev. tagnak f. é. július 15-ikén Monghyrban, a Ganges partján kelt levele, következő tartalommal: „Van szerencsém értésére adni (a titoknoknak szól), hogy két rendbeli küldeményem útban van Pest felé, ethnographikus és természettudományi tárgyakat tartalmazván Kelef-Indiából. A buddhista imádkozó gépen kívül van egy nagy ládában, több rendbeli himalayai fáczány, melyeknek néhány példányát már ezelőtt megküldöttem a n. Muzeumnak, de van néhány új is, különösen a Phasianus Wallichii, melyet csak most sikerült először megszereznem; továbbá több rendbeli repülő mókus, egy himalayai róka, több teknős és tengeri rák, valamint két példány fűrészh-al; néhány ásvány, különösen a gangesi mészkő (granulated Carbonate of Linne from the gangetic valley), néhány celt. Közép-Indiából egy tigris bőre s csontváza 11 1/2 lábnyi, s a láda fenekén több buddhisticus szobor, ékességek sat. A második szállítmány áll hat emlős-bőrből kitömésre. Sajnálom, hogy tökéletesebb példányokat ez idő szerint nem szerezhettem: t. i. két párducz, egy hydra, egy indiai medve (ursus labiatus), egy antilope (antilope portax picta csontvázát is nem sokára elküldendem), egy fekete mókus Aszából. Az Impey-főle gyönyörű fáczányok, a Bengal Asiatic Society rendes tagja ifj. Theobald William úr szíves adománya.“

A küldemény köszönettel fogadtatván, miután az Akadémiának ethnographikus és természettudományi gyűjteménye nincsen, által fog adatni, a fennebb közlött levél másolatával, a nemzeti Muzeumnak.

Harminczharmadik (philos. törv. és történet-
tud. osztály- segyszersmind összes) ülés.

1863. october 26-án.

Mélt. gr. Desseffy Emil elnök úr elnöklése alatt.

347. Hornyik János lev. tag székfoglaló értekezést tartott az „idéző pecsétről“ és „pecséttel idézésről.“

348. Falk Miksa lev. tag székét „a menedékjog-
ról“ tartott értekezéssel foglalta el.

349. Henszlmann Imre lev. tag „a pécsi egy-
házban nem régtett építészeti fölfedezésekről
tett jelentést, az Akadémiát előre is figyelmeztetve az archaeologiai
bizottság indítványára, mely e bizottság jelentése folytán elő fog
kerülni.

350. Olvastatott a nm. m. k. Helytartótanácsnak Budán f.
hó 14-én 77,697. sz. a. kelt intézménye, melyvel a tatabányai járás szol-
gatóbizottságának, Komárom megye első alispánja által f. évi szeptember
hó 29-én fölterjesztett jelentése, mely szerint Gyermely község ha-
tárában szántás közben római faragott kövek találtak, a M. Tu-
dományos Akadémiához további intézkedés végett átküldetik.

E közlés köszönettel fogadtatván, általóztatik az archaeolo-
giai bizottsághoz.

351. Az archaeologiai bizottság ajánlata folytán

Arányi Lajos lev. tag a nevezett bizottság tagjává nevez-
tetett.

352. Az archaeologiai bizottság jelenté, hogy Henszlmann
Imre lev. tag a bizottság előtt a pécsi szentegyház kriptája (mely
eddig Péter király sírjának tartatott) lejárásánál látható dombor
művekről értekezvén, fölhívta a bizottság figyelmét ezen nem csak
hazánkban, hanem általában is a leggazdagabb román styl tem-
plomok sorában álló művekre. Az archaeologiai bizottmány késznek
nyilatkozott ezen becses épület eredeti karba helyezésének ajánlá-
sára, s elhatározta, hogy midőn majd az indítványozó e tárgyról az
akadémiai ülésben értekezik, javaslatba hozandja, hogy a pécsi
püspökhöz, káptalanhoz és örkanonokhoz a pécsi egyház restaura-
tíója ügyében felhívó levél intéztessék az Akadémia részéről. A bi-

zottság egyszersmind az indítványozott levél fogalmazását is előterjeszti.

Az előterjesztett levél szövege elfogadotván, a pécsi püspökhöz, káptalanhoz és érkanonokhoz, az elnök és titolnok aláírásával, elküldetni határozatott. E levél szövege így hangzik: „A Magy. Tud. Akadémia örömmel vette archaeologiai bizottmányának azon jelentését, mely által azon nagy fontosságú felfedezésnek tudomására jutott, melyet legújában Gerster és Henszlmann a pécsi székes egyházban tettek. E felfedezés szerint a pécsi sanctuarium a legtekélyesebb- és legteljesebbek közé tartozik, mert eredeti állapotában két-két az altemplomba és a magas chorusra vezető lépcsőzettel, azonkívül pedig „aditussal ad confessionem“ és közben-közben két oltárral bírt. A további kutatás kimutatta, hogy az altemplomba vezető két lépcsőzet igen gazdagon volt díszítve oly kőfaragványokkal, melyeknek műtörténeti értéke szerfeletti jelentékenységgel bír, kivált a hazai szobrászat középkori állapotának és gyakorlatának megismerésére; az előleges kutatások egyúttal bebizonyították, hogy amaz értékes faragványoknak egy csak igen csekély részét ismerjük, nagyja el levén temetve, és pedig nem értelmesen épített fal és boltozat alatt, mely ha elmozdíthatnék, a pécsi székes egyház megérdemlett kitűnő helyét elfoglalhatná nem csak a magyarországi egykoru templomok közt, hanem általán a román izlésű építmények sorában. Ezek folytán a M. Tud. Akadémia elhatározta, ezen hazai általános és műtörténeti kincsre, mely újlag napra került, különösen figyelmeztetni, és valamint a tudomány és művészet érdekében, úgy azon különös kegyelet és lelkes buzgóságnál fogva, miről az egész magyar nemzet, de különösen egyházi tagjai ismeretesek, bizodalmasan felkérni, méltóztassék a későbbben keletkezett elferdítések mellőzése által eszközölni, hogy történeti műmaradványai iránt oly nagy kegyelettel lévő nemzetünk a pécsi egyházat újlag eredeti építészeti és szobrászati gazdagságában láthassa, csodálhassa, tisztelhesse, és ama férfiak működését és majdan emlékéit is áldhassa, kik ily nemzeti kincset újonnan megnyitottak előtte.“

353, Az archaeologiai bizottság folyó hó 13-án tartott ülésében a nm. m. kir. Helytartótanácsnak a hazai műemlékekre örködő

conservatorok kineveztetése és az azoknak adandó utasítás ügyében az Akadémiához intézett intézménye, mely véleményezés végett az archaeologiai bizottmányon közöltetett, felvétetvén, az utasítás alappontjai előleges tanácskozásban meghatározottak, s Henszlmann Imre levelező tag megbízott, hogy ezen pontok értelmében részletes munkálatot készítsen. E munkálat a bizottság october 23-ki ülésében csekély változtatással elfogadtott, s most az Akadémia jóváhagyása alá terjesztetett.

A terjedelmesebb munkálat, mielőtt tárgyalatnék, kinyomatni s az akadémiái tagok közt kiosztatni határozatott.

354. Az archaeologiai bizottság jelenti, hogy f. é. october hó 23-ki ülésében Magyarország királyi Helytartójának aug. 22-én 11905/e. sz. alatt kelt levelét, a Konstantinápolyban létező Corvina ügyében, tárgyalás alá vevén, mindenek előtt szükségesnek látja, hogy a könyvek összeírása és egy Catalogue raisonné készítése végett Konstantinápolyba indítandó küldöttség több tagból álljon, mivel így a valószínűleg nagy terjedelmű munkát több oldalról lehetne felfogni és gyorsabban végezhetnie be, s csak volna képes az Akadémia tudomást szerezni a könyveknek nem csak bibliographiai, hanem egyszersmind művészeti értékéről is. A küldendő tagok nagyobb száma egyedül az úti költséget szaporítaná, s nem a Konstantinápolyban tartózkodás költségeit is: itt ugyanis a nagyobb budgetet helyre ütné a munkának sokkal gyorsabb befejezése. Ide járúl, hogy a régi kéziratok olvasásában a bizonytalan helyek kiderítésére a szakavatott olvasók száma a legbiztosabban és leggyorsabban szokott eredményre vezetni, valamint általában a tényállások hitelessége növekszik az azokat előadó tanúk száma által, kik egymást könnyebben kiegészíthetik, ellenőrizhetik. A mostani kedvező körülménynek könnyen ellenkezőre változhatása pedig azt kívánja, hogy a munkálkodás Konstantinápolyban lehető gyorsan hajtassék végre. Az archaeologiai bizottság ezeknél fogva négy egyént ajánl a célba vett utazásra, nevezetesen Wenzel Gusztáv és Ipolyi Arnold rendes, s Henszlmann Imre és Rómer Flóris lev. tagokat. Tekintettel a konstantinápolyi viszonyokra, e követség minden tagjának napi díja 25 francban lenne megállapítandó, az úti költségen s a keleten szokásos ajándékokon és megbízottaknak általános ju-

talmán kívül. Megjegyeztetik végre, hogy a küldöttségnek a jövő tavasz kezdetén kellene útra indúlnia, s a létrehozandó munka az Akadémia költségén volna kiadandó.

A küldöttségi tagok közt, kiket a bizottság javaslatba hozott, egy philolog sem levén, e jelentés az archaeologiai bizottsághoz oly utasítással küldetik vissza, hogy a nevezett bizottság a nyelvészeti bizottsággal értekezve, e hiányt pótolja. Mihelyt ez iránt a jelentés újlag benyújtatik, a fentebb érintett javaslat, az Akadémia elnökségének azon kérdést illető nyilatkozatával: engedik-e az Akadémia pénzvisszonyai, hogy a tervezett konstantinápolyi utazás költségeihez járuljon, királyi Helytartó úr ö nagyréltóságához azonnal föl lesz terjesztendő, különösen kiemeltetvén azon akadályok, melyek a tervezett vállalatot kivitel közben is még annyiszor megghiúsíthatják, s melyeknek elhárítása csupán az uralkodói tekintély aegise alatt s a külügyministerium és internuntius folytonos támogatása mellett remélhető.

355. Olvastatott Xantus János lev. tagnak, a múlt évi november 27-ike óta amerikai consulnak, nyugoti Mexicoban, 1863. évi július hó 22-én Calimában kelt levele, melyben jelenti, hogy az Akadémiának Bache úrhoz intézett levelét elküldte Washingtonba, továbbra is ajánlva pártfogásába az Akadémiát. „A mi a nekem szavazott köszönetet illeti, — mond a tiszt. lev. tag folytatólag, — ezt se nem vártam, se nem érdemlettem, mert szerintem minden külföldön tartózkodó magyarnak kötelessége hazájára visszaemlékezni, s nem szabad megfeledkezni s o h a a haza érdekeiről; s kétszeres kötelességem nekem szem előtt tartani hazai intézeteink érdekeit, ki nem csak magyar — de egyszersmind valamennyi hazai intézeteink tagja is vagyok.“ Kijelenti levélíró, hogy ezentúl is, mint eddig, minden alkalmat meg fog ragadni, hogy hazai intézeteinket általában, de kivált az Akadémiát oly tárgyak birtokába juttassa, a mi óhajtható. Jelen, consuli állása egyszersmind képessé teszi, hogy a Muzeum és gazdasági egyesület számára is gyűjteményeket szerezhessen.

Örvendetes tudomásul vétetett.

356. A titoknok jelenté, hogy V i d é k y László pesti születésű hazánkfia, ki tanulmányait a budapesti polytechnicumban vé-

gezte, s Braziliában a bahia-san-franciscoi vasútnál mint építészeti mérnök talált alkalmazást, s három évi dicséretes működés után a brazil kormány által épített vámhid tervét készítette, jelenleg pedig szintén az ottani kormányval egy Délamerika belsejébe terjedő folyó hajózhatóvá tételét czélzó vállalathoz szerződött, — hetvenhat darab ritka brazil madárból álló gyűjteményt küldött az Akadémiának, kérve tudományos intézetünket, hogy a gyűjteményt, szakértő által átvizsgálta s pontosan meghatározta, valamelyik nemzeti intézetben állíttassa föl. Igéri egyszersmind nevezett hazánkfia Bahiában f. é. aug. 18-án kelt levelében, hogy jövőben szaporítani fogja az érintett gyűjteményt. Hogy pedig a gyűjtemény birtokába minden költség nélkül juthasson Akadémiánk, mint a titoknok jelenté, a szállítási költségeket nevezett hazánkfiának egyik rokona, Schnierer Lajos cs. kir. tanácsos úr volt szíves saját erszényéből fedezni.

A M. Tud. Akadémia hazafiúi köszönetet mond mind Vidéky László hazánkfiának becses küldeményéért, mind Schnierer Lajos cs. kir. tanácsos úrnak a szállítási költségek fedezéséért; s a gyűjteményt, mellékelt levéllel és jegyzékkel együtt, oly kéréssel teszi által a nemzeti Muzemhoz, hogy az ott, a küldő nyilván kifejezett kívánatához képest, a közönség használatára minél előbb állíttassék föl.

357. Dobay József: „A hadászat alapelvei“ című kézirati műve, Kiss Károly rendes tag által bírálatra ajánlatván

Véleményadás végett kiadatott Kiss Károly és Hollán Ernő rendes tagoknak.

358. A titoknok eléterjeszté a hesseni történelmi, szász régiség-tani, ulmi művészeti és archaeologiai társaságok, a göttingai királyi Tudományos Társulat és a Smithsonian Institution leveleit, melyekben tudatják, hogy az Akadémia küldeményeit kapták, s e küldeményeket vizsnozzák.

Tudomásul vétetett.

350. Steinhübel Károly Eperjesen f. évi aug. 28-án kelt levele kíséretében megküldi az Akadémiának Karlovszky Zsigmond hajdani eperjesi tanár nyomtatott Logikáját s Természeti és Álladalmi Jogát kéziratban.

Köszönettel fogadtatott, miről Steinhübel Károly úr levélben is értesítettni határoztatott.

360. A titoknok előterjeszté a folyó évi július 28-tól fogva october 26-ig az Akadémiához beérkezett nyomtatványok következő jegyzékét :

a) Historischer Verein für das Grossherzogthum Hessen :
1) Archiv für hessische Gesch. X. 1. 2. — 2) Wagner, Rüstungen (Starkenburg). 3) Baur, Urkunden, II. 1. 2.

b) Königlich Bairische Akademie der Wissensch. Sitzungsberichte. München, 1863. I. Heft. III.

c) Naturforschende Gesellschaft zu Basel : Verhandlungen. Dritter Theil, viertes Heft. Basel, 1863.

d) Royal Society, London : Proceedings XII. n° 55.

e) R. Geographical Society, London : Proceedings, VII. 2. 3. 4. 5.

f) Society of Antiquaries, London : 1) Archaeologia. Vol. XXXIX. London, 1863. b) Liste of the Society, on the 23. Apr. 1863.

g) Germanisches Museum : 1) Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit 1863. nr. 6. 7. 8. 9. — Neunter Jahresbericht vom 1. Januar bis 31. Dec. 1862. Nürnberg, 1863.

h) Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften : Neues Lausitzisches Magazin, XL. Band, zweite Hälfte. Görlitz, 1863.

i) K. k. Direction der administrativen Statistik : Mittheilungen aus dem Gebiete der Statistik, X-ter Jahrgang, zweites Heft, Wien, 1863.

j) Schleswig-Holstein-Lauenburgische Gesellschaft für die Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer : Mittheilungen zur Alterthumskunde der Herzogthümer, von Dr. H. Handelmann. Kiel, 1863.

k) Kaiserliche Akademie der Wissensch. : 1) Sitzungsberichte der philos. hist. Classe B. 40. H. $\frac{1}{5}$ B. 41. H. 1. 2. B. 42. Heft 1. — 2) Sitzungsberichte der mathem. naturwissenschaftl. Classe 1862. I. Abth. nr. $\frac{8}{10}$ II. Abtheilung nr. $\frac{9}{10}$ 1863. I. Abtheilung 1—3. II. Abth. $\frac{1}{2}$ $\frac{3}{4}$. — 3) Archiv für Kunde oesterr. Geschichtsquellen. 28. B. 2. H. 29. B. 1. 2. H. — 4) Fontes rerum austriacarum. Band

V. I-te Abtheilung. B. XXII. 2-te Abth. — 5) Register IV. der philolog. hist. Classe. — 6) Almanach, 1863.

l) K. k. Statist. Central Commission : Tafeln zur Statistik der oesterr. Monarchie. Neu Folge IV. B. 1. 4. 5.

m) Smithsonian Institution. 1) Annual report of the board of regents of the Smithsonian Institution for 1861. Washington, 1862. Két példány. — 2) Catalogue of the Army Medical Museum. January 1. 1863. Washington, 1863.

n) Academy of Natural Sciences. Philadelphia. Proceedings, Nr. V—XII. Philadelphia, 1862.

o) American Philosophical Society : Proceedings : Vol. VIII. Nr. 65. 66.

p) Royal Asiatic Society : Journal vol. XX. Part. 2. London, 1863.

q) Verein für Kunst und Alterthum in Ulm u. Oberschwaben : Verhandlungen, vierzehnte Veröffentlichung. Ulm, 1862.

r) Sächsischer Verein zur Erforschung vaterl. Geschichte und Kunstdenkmale : 1) Mittheilungen 1—12. H. Dresda, 1842—61. 2) Bericht über die Arbeiten in den Jahren 1862—44. Dresda; év nélkül.

s) Graham, J. D. Report of the Lieut. Colonel Graham in relation to the intersection of the Boundary lines. Second Edition. Chicago, 1862.

t) Perini k. Il Concilio di Trento. Trento, 1863.

u) Akin C. K. The Reader Vol. II. Nr. 39. London, 1863.

v) Angol kormány a m. k. Helytartótanács utján : 1) Miscellaneous statistics of the United Kingdom. Part IV. London, 1862. 2) Annual Statement, of the trade and navigation of the U. K. in the year 1861. London, 1862. 3) Statist. Tables relating to the Colonial and other possessions of the U. K. Part. VII. (1860.), 1862. 4) Statist. Abstract for the U. Kingdom from. 1848. to 1862. London, 1863. Tenth Number.

x) Grunert J. A. 1) Die allgemeinsten Gleichungen und Eigenschaften der kürzesten Linien auf den Flächen. 2) Über die Normalschnitte des allgem. dreiaxigen Ellipsoids. 3) Die Methoden von Tschirnhaus und Jerrard zur Transformation der Gleichungen. 4) Das System der Dreiliniën-Coordination.

y) Europaeus E. D. Der Urstamm der Indo-europaeischen Sprachenfamilie. Helsingfors, 1863.

z) Kerner A. 1) Beitrag zur Hydrographie von Ofen; 2) Nachtrag zu Nendtvichs Enumeratio plantarum territorii Quinqueecclesiensis. 3) Der Bakonyer Wald. 4) Über die Zsombékmoore Ungarns. 5) Das Pilis-verteser Gebirge.

aa) Slawnoniu ravnatelsstva : Tisuénika slovjenskih apostolah sv. Cirila i Methoda. Zágráb, 1863.

bb) Kukuljevics János : 1) Monumenta hist. Slavorum meridionalium. Acta Croatica. Zágráb, 1863. 2) Borba Hrvata i Mongoli i Tatari. Zágráb, 1863. 3) Jura regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae I. II. III. Zágráb, 1862. 4) Der Dom zu Agram, beschrieben von Karl Weis, Bécs, 1860.

cc) Erdészeti Lapok szerkesztősége : Erdészeti lapok. Második évfolyam. VIII. IX. füz.

dd) Dózsa Dániel : Az éjszaki fény. Regény három kötetben. Kolozsvár, 1863.

ee) Asbóth Lajos : A hadvezér, II. k. Pest, 1863.

ff) Mérey Károly : 1) Rényi Rezső, Telekkönyvi törvények magyarázata. 2) Rényi R., Telekkönyvi példánytár. Kaposvár, 1863.

gg) Ney Ferencz : 1) A pestvárosi nyilvános főreáltanoda kielenczedik tudósítványa az 1862/3 tanév végén. Pest, 1863. öt péld. 2) Német nyelvtan Ollendorff után. I-ső rész, Pest, 1863.

hh) Schenzl Guido : 1) Nyolczadik évi értesítője a budai főreáltanodának. -Buda, 1863. Két példány. 2) A budai főreáltanoda érdemsorozata, két példányban.

ii) Bortniczky Placidus : Az eperjesi r. kath. állam-főgymnasium értesítője az 1862/3. tanévre. Eperjes, 1863.

jj) Szilágyi István : A máramaros-szigeti h. h. főtanoda Értesítője. M. Sziget, 1863.

kk) Zágrábi kir. gymnasium : Programm kr. gymnasije u Zagrebu, 1863.

ll) Kalocsai gymnasium : A kalocsai érseki főgymnasiumnak évkönyve, 1863-ra. Kalocsa, 1863.

mm) Holdmező-Vásárhelyi közgymnasium : Tudósítvány a

holdmező-vásárhelyi ref. bölcsészeti közgymnasiumról az 1862/3 tanévben. Szeged, 1863.

nn) Zengi felső gymnasium : Programm des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Zengg am Schlusse des Jahres 1862/3. Triest, 1863.

oo) Pesti nagy gymnasium : Tudósítvány a pesti kegyesr. nagygymnasiumról az 1862/3. tanévben. Pest, 1863. Tíz péld.

pp) Zombori Gegő : Fichte J. T. élete és munkássága. S. Patak, 1863.

qq) Pécsi főgymnasium, keszthelyi algymnasium, debreczeni kath. elemi főiskola : a növendékek érdemsorozata.

rr) Sauer Ignác 1) Beszéd A m. k. egyetem eddigi szellemi kifejlődéséről. Buda, 1863. 2) a m. kir. tudom. egyetem személyzete. Buda, 1863.

ss) M. k. Helyt. Tanács : Az 1862-iki londoni világitartást. Jelentés a nm. magy. kir. Helyt. Tanácshoz Dr. Kautz Gyula által. Buda, 1863.

tt) Gr. Teleki Sándor : Hunyadiak kora Magyarországon. VI. k. 1. r. Pest, 1863.

uu) Pusztay Sándor : 1) P. Callimachi Geminianensis hist. de rege Vladislao seu Clade Varnensi. Augustae-Vindelicorum, 1519. 2) Martiani Minei Felicis Capellae Satyricon eum notis Hugonis Grotii. Leyden.

vv) Magyar orvosok és természetvizsgálók nagy gyűlése : 1) Napi közlöny, I—VIII. 2) Patrubányi Gergely : Virchow sejtór-tanának ismertetése. Pest, 1863. 3) Természettudományi és gyakorlati élet. Előadta Knöpfler Vilmos. Pest, 1863.

xx) Halas városának tanácsa : Az Alt-féle Liber Chronicorumnak egy 1493-iki német példánya.

yy) Halász Geiza : A magyar orvosok és természetvizsgálók VIII. nagy gyűlésének történeti vázlatja és munkái. Pest, 1863.

zz) Zombori szerb gymnasium : Tudósítvány az 1862/3 iskolai évről. Zombor, 1863.

aaa) Vincze Péter : 1) Az osztrák birodalom álladalomtana Frasch után. Pest, 1854. 2) Magyarország földrajza. Pest, 1863. 3) Első francia olvasmányok 1. 2. Esztergom, 1852/3. 4) Az ó, középkor és új korbéli földírat és történelem alaprajza. Pütz után a felsőbb

intézetek számára. Pest, 1861. I. II. III. 5) Az ó, közép és új korbeli földirat és történelem alaprajza a középtanodák használatára. Pütz után. I. II. III. Pest, 1852. 6) Egyetemes földrajz. Pest, 1863. I. II. III. 7) Európai Törökhon földrajza és történelme. Kaut szerint. Esztergom, 1852.

bbb) Elefant Mihály : Hit, remény, szeretet. Második bővített kiadás. Pest, 1862.

ccc) Kovács Ferencz : Lelenczház. Pest, 1863.

ddd) Lichner Pál : Micae hist. chronol. Joannis Buri. Pozsony, 1863.

eee) Kánicz Ákos : Első függelék Diószegi magyar Fűvészkönyvéhez. Pest, 1863.

fff) Szilágyi István : A keresztyén egyház története. Másod. kiad. Debreczen, 1863.

ggg) A szegedi Burger Zsigmondféle, nagy-beckereki városi, kecskeméti Szilády Károlyféle, bajai Mederschiczkyféle, debreczeni városi nyomdaktól kötelesség-példányok.

hhh) Steinhübel Károlytól : Logica. Auct. Sig. Carlovsky Kassa, 1820.

A cserekiüldemények tudomásul vétetvén, az Akadémia köszönete mellett, a tudományos intézetek alkalmilag értesítettek a küldemények vételéről, az ajándékozók pedig szokás szerint levélben tudósítatnak az Akadémia köszönetéről.

361. Ugyancsak a titoknok gróf Széchenyi János részéről a kéziratár számára a következő eredeti okmányokat mutatta be : a) a knini káptalannak beiktatást bizonyító levele Horváth-Zsitánovich nemesek számára 1489-ből ; b) II. Ulászló kiváltság-levele 1497-ből Ellerbach János jobbággyai számára ; c) gr. Batthyány Kristóf levele 1666-ből Török Imréhez.

Köszönettel vétettek.

H a r m i n c z n e g y e d i k ü l é s .

1863. november 9-én.

A nyelv és széptudományi osztály részére.

Mélt. b. Eötvös József másod elnök úr elnöklété alatt.

362. Ballagi Mór r. tag V a d n a y L a j o s ú r ily című értekezését olvasá föl : „A magyaros szórendről.“

363. Ugyancsak Ballagi Mór r. tag Márki József tudor és egyetemi könyvtartisztól „Horác levelei“ fordítását mutatja be bírálat végett.

Bírálókul Fábíán Gábor rendes és Szvorényi József lev. tagok nevezettek ki.

364. A titoknok jelenté, hogy idősb Mándy Péter úr a nagy szótárból kimaradt szók újabb gyűjteményét nyújtá be ismét.

Kiadatott használat végett a nyelvtudományi bizottságnak.

365. Ugyancsak a titoknok jelenté, hogy Ágoston K. János, elhunyt plébános, egyéb jótékony czélok között; száz forintot hagyott a M. Tudom. Akadémia tőkéje növelésére is.

Tudomásul szolgált.

366. Jelenté végre a titoknok, hogy elnök ő méltósága 1864. január harmadik hetére tűzte ki a következő nagygyűlés idejét, Január 17-kén lesz a megjelenési nap, 18., 19. és a szükséghez képest 20-án nagygyűlés, 21-kén igazgatósági ülés, 22-kén szünet, 23-kán nyilvános közülés.

Tudomásul vétetett.

Harminczötödik ülés.

1863. november 16-án.

A philozophiai, törvény és történettudományi osztályok részére.

Mélt. b. Eötvös József másod elnök úr elnökletele alatt.

368. Csengery Antal r. tag Szilágyi Sándor lev. tagtól emlékbeszédet olvasa föl Dr. Ötvös Ágoston fölött.

369. Horváth Czirill r. tag szintén emlékbeszédet tartott Beély Fidél elhunyt lev. tag fölött.

370. A titoknok jelenté Waltherr László lev. tag közelebb történt elhunytát, s fölhívta az osztályt, gondoskodjék kebeléből valakiről, a ki az elhunyt tag fölött emlékbeszédet tartson.

Az Akadémia sajnós tudomásul vette a gyász hírt, s emlékbeszéd tartására, saját ajánlközása folytán, Wenzel Gusztáv r. tag kéretett föl.

371. Olvastatott az archaeologiai és nyelvészeti bizottságok f. é. november 12-én tartott vegyes ülésének jegyzőkönyve, mely szerint a Corvina ügyében Konstantinápolyba indítandó küldöttség

ügye, a f. évi jegyzőkönyv 354. pontja folytán, újlag tárgyalás alá kerülvén, miután Wenzel Gusztáv szívesen megköszönte azon megtiszteltetést, hogy a konstantinápolyi küldöttséghez tagul ajánlották, egyetemi számos teendője itthon maradását tevén szükségessé: a bizottságok vegyes ülése ajánlja az Akadémiának, hogy Toldy Ferencz r. tag, ki szintén határozottan visszalépett, de a kinek nyelvtudományi és irodalomtörténeti ösmeretei a küldöttségben majdnem nélkülözhetlenek, kéressék meg, szíveskednék e fontos vállalatban részt venni. Továbbá Budenz József lev. tag felszólítatván, hogy görög és török nyelvismereténél fogva vegyen részt a küldöttségben, — késznek nyilatkozott a bizottság bizalmának engedni. Célyszerűnek találja ezek fölött a bizottság, hogy Szilágyi Dániel Konstantinápolyban lakó hazánkfia, ki az első kutatás alkalmával nyelv- és helyismereténél fogva, az akadémiai küldötteknek már oly kitünő szolgálatot tett, további részvétre és a nemzeti ügyben leendő közreműködésre levél által elnökileg szólíttassék föl. Az utazási és két hónapra terjeszkedő tartózkodási költséget egy szemlélyre, előleges számítás szerint, 2500 francra teszi a bizottság. S végre fölemlítvén, hogy ily kedvező körülmények talán soha nem fognak kinálkozni e nagy fontosságú ügyre nézve, fölkértni javasolja a bizottság az Igazgató Tanácsot, hogy az úti költséghez, ha némi áldozatba kerülne is, járuljon.

E jelentés minden pontja elfogadtatott.

372. A titoknok felolvassa Zsoldos Ignác, Tóth Lőrincz és Pauler Tivadar rendes tagok véleményes jelentését a Pozsonyban felállítatni tervezett jogtudományi egylet ügyében, mire nézve véleményt adni a nevezett rendes tagok a nm. m. k. Helytartótanács f. é. július 29-ikén kelt intézménye folytán, az Akadémia october 12-kén tartott üléséből küldettek ki. Véleményezők a kérdésben fergő jogtudományi egylet eszméjét, mint eszmét, az Akadémia figyelmébe, pártolásába, sőt valósulása esetében küldemények általi gyámolításába is ajánlják, annyival inkább, mivel, habár a tervezett egylet a magyar nyelv közlönyül használatát nem vette föl szabályai közé, e szabályok szelleme azon hitre jogosítja véleményezőket, hogy a tudományosság mívelésén kívül a magyar irodalom virágzását is előmozdítandja. Ez ajánló bevezetés után jónak látták vé-

leményadók, az intézmény felhívása folytán, az intézet életrealósága s alapszabályainak némely pontjai fölött is elmondani nézeteket.

A M. Tudom. Akadémia, feladatához képest, tisztán tudományos szempontból szólhatván e tárgyhoz, a jelentés utóbbi részét, mint a mely ellen különben is alapos észrevételek merültek fel, melleszendőnek vélte, s a nm. m. kir. Helytartótanácsához teendő fölterjesztésbe, a szóban forgó kérdést illetőleg, csupán a vélemény fenebb idézett első részét, mely a tervezett jogtudományi egyesület eszméjét, az annyira fontos jogtudomány mivelése, terjesztése s a szakirodalom gyarapítása szempontjából ajánlja, határozá el fölvetetni.

373. Lónyay Menyhért tiszt. tag indítványa folytán, a statisztikai bizottság, mint a mely az Akadémia nemzetgazdasági szakférfiait is többnyire magában foglalja, megbízott, adjon véleményt a m. biztosító társulat által tett nemzetgazdasági alapítványnak a kijelölt irányban fölhasználásáról.

374. Pászthory Endre úrnak, a philippopolisi r. kath. növendékek tanáranak levele, melyben több régi föliratot közöl az Akadémiával, általtétetett az archaeologiai bizottsághoz.

Harminczhatodik ülés.

1863. november 23-án.

A mathem. és természettud. osztályok részére.

Kubinyi Ágoston igazg. és tiszt. tag elnöklele alatt.

376. Dorner József lev. tag a Cyperus pannonicus-nak különös előjövételéről értekezett, a pesti városligeti hattyúto kiszáradt fenekén.

377. Szabó József lev. tag Schwartz Gyula úr je lentését ismerteté a moulinguignoni emberi állkapocs-ásatagról.

378. Nendtvich Károly r. tag Hazslinszky Frigyes lev. tag székfoglaló értekezését olvasá föl a zuzmók új rendszeréről.

379. Ugyancsak Nendtvich Károly r. tag szintén Hazslinszky Frigyes lev. tagtól ily című értekezést nyújtott be: „Az Imbricaria ryssalea Magyarhon homoksíkjain.”

A math. és természettudományi bizottsághoz tétetik által a Közlemények számára.

380. A nm. m. k. Helytartótanács Budán, f. é. october 22-én 76,753. sz. alatt kelt intézménye kíséretében, közli Klein Mihály komárommegyei főorvos jelentését a f. é. sept. 30-án Komárom városában észlelt földrengésről.

Köszönettel fogadtatván, szintén a Közleményekben lesz kiadandó e jelentés a math. és természettudományi bizottság által. Egyszersmind fölkéretik a nm. m. k. Helytartótanács, hogy nevezett főorvos úrnak a földrengés kiterjedéséről ígért jelentését is méltóztassék az Akadémiával közölni.

381. A titoknok jelentő Sauer Ignác lev. tag elhunytát, s fölhívta az osztályt, akarja-e beszéddel is megülni az Akadémiában az elhunyt jeles férfi emlékezetét, s minő ülésben és az osztály melyik tagja által?

Az illető osztály fölhivatik, hogy e kérdéseket illetőleg értekezzenek, s a magán tanácskozmány megállapodását a szakülésben jelentse be.

Harminczhetedik (philos. törvény és történet tudományi osztály-) ülés.

1863. november 30-án.

Mélt. báró Eötvös József másod elnök úr elnöklése alatt.

383. Szalay László r. tag Hajnik Imre úrtól, a pozsonyi jogakadémia egyik segédtanárától ily című értekezést olvasa föl: „Szécsi Mária utolsó évei 1670—1680.“

384. Olvastatott az archaeologiai bizottság javaslata a nm. m. kir. Helytartótanácsnak 1863. évi julius 10-én 41,110. sz. a. az országos múmaradványok fentartása ügyében kelt s az Akadémiához intézett intézményére.

A felolvasott javaslat oly utasítással küldetik vissza az archaeologiai bizottsághoz, hogy az, tekintettel az Akadémia e tárgyban már régibb határozatában és fölterjesztésében kifejezett nézeteire, s a kérdés körül fenforgó tudományos érdekek lehető megóvása mellett, egyszersmind a jogi szempontok kellő figyelembe vételével, újból szerkesztessék. Ez okból e tárgy több oldalu megví-

atása végett, az archaeologiai bizottságba Csengery Antal, Fogarasi János, Pauler Tivadar, Tóth Lőrincz és Zsoldos Ignác rr. tt. is meghívati határozattak.

385. Olvastatott a nm. m. kir. Helytartótanácsnak Budán f. é. november 24-én 89,033. sz. a. kelt következő tartalmu k. intézménye: „Királyi Helytartó úr ő nmgá f. é. november 16-án 15,201. sz. a. kelt átirata szerint e királyi kormányzéknek azon nézetét, hogy a M. Tud. Akadémia által indítványba hozott „országos statisztikai hivatal“ ügye fontosságához képest előlegesen bizottmányi tárgyalás alá volna bocsátandó, részéről is osztván, e bizottmány megalakítását helyben hagyta, s ahhoz elnökül Dr. Palló Sándor helytartótanácsi tanácsost, tagokul pedig a Helytartótanács részéről Dr. Jakab István, Dr. Hollán Adolf országos főorvos, Dr. Suhajda János és Csernyus Andor kebelbeli tanácsosokat; a M. Tud. Akad. részéről Dr. Kautz Gyula egyetemi tanárt, Fényes Elek író és Weninger Vincze kereskedelmi akadémiai tanárt, végre a magyar királyi egyetem részéről Dr. Konek Sándor egyetemi tanárt kinevezni méltóztatott. Erről a M. Tud. Akadémia f. é. october hó 29-én 343. sz. a. tett előterjesztésének előleges elintézéséül értesítettik.“

Köz örömmel fogadtatott.

386. Ugyancsak a nm. m. kir. Helytartótanács f. é. november 7-én 83,791 sz. a. kelt intézménye kíséretében a M. Tudom. Akadémia könyvtárának, kizárólag műszótani érdeköknél fogva, megküldi a jövedéki kihágások tárgyában még 1835. évi julius 11-én kibocsátott büntetőtörvény magyar, ruthen, szerb és román nyelven szerkesztett kiadásának egy-egy példányát.

Köszönettel vétetett.

387. Szintén a nm. m. kir. Helytartótanács a sopronmegyei izraelita tanintézetekről szóló táblás kimutatást f. é. november 22-én 63,436. sz. a. kelt kir. intézménye mellett, használat végett, az Akadémiához általteszi.

Szintén köszönettel fogadtatván, áttétetik a statisztikai bizottsághoz.

388. Előterjesztetett Csengery Antal, Pauler Tivadar és Szabó József akadémiai tagoknak f. é. november 30-án kelt jelen-

tése a „Fáy-alapítvány“ ügyében. „Alulírottak — így hangzik e jelentés — a Fáy András nevét viselő takarékpénztári alapítvány ügyében véleményadással levén megbízva, azon tisztelet férfú szálásán, kinek nevét örökíti az alapítvány, összejöttek, s maga Fáy András t. t. szándékát is megértvén, abban állapodtak meg, hogy a pesti takarékpénztár nagyszerű alapítványa kezelésének elfogadását a M. Tud. Akadémiának ajánlják, s csupán az alapítvány szövege némely pontjainak világosabb, s azon tisztelet férfú szándokát, kinek nevét viseli az alapítvány, határozottabban kifejező módosításait hozzák javaslatba. Ehhez képest az alapítólevél 2. szakaszának b) pontjába e szavak után: „melyek a szaktudománynak“ közbeszúrándó lenne: „vagy a technika.“

A 3-ik szakasz azon pontja, mely a jutalmazásra kijelölt munkát a szerző által legalább 1000 példányban rendeli kinyomatni, akkép módosítándó, hogy a szerző a jutalmazásra kijelölt művet „legalább 500 példányban“ nyomassa ki.

A 4-ik szakasz ekkép lenne szerkesztendő: „4. A jutalmazás három egymásutáni évfolyam alatt nyomtatásban megjelenendő s a jelen szabályzat minden föltételeinek megfelelő művekre vagy fölmerülendő fölfedezésekre s találmányokra, vagy a 6-ik szakasz esetében meghatározandó pályaföladat kitűzésére nézve foganatosítándó.“

A 6-ik szakasz elején e szó: „kiirt“ elmaradna s alább „pályamű“ helyett csupán „mű“ iktatándó.

A 7-ik szakasz formulázását ekkép javasolja a küldöttség: „7. Ezen esetre (t. i. a 6-ik pontban érintett esetben) ezen kérdés elhatározását, vajjon a pályaföladat a szaktudományok melyik ágában tűzessék ki, a takarékpénztár esetről esetre kizárólag magának tartja fen s válaszmánya által gyakoroltatja.“

E vélemény alapján a Fáy-alapítvány kezelése az Akadémia által elfogadtatván, a küldöttségileg javasolt s az összes ülés részéről szintén elfogadott szerkezeti módosítások a pesti takarékpénztárral közölni határozottak.

389. A titoknok bemutatja Dorner József és Gönczy Pál lev. tagok bírálását Hazslinszky Frigyes ily című füvészeti kézi könyvéről: „Északi Magyarhon viránya,“ mely az Árva, Turóc, Liptó,

Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Abaúj, Torna, Gömör és északi Borsod megyékben tenyésztő növényzet virágos és a harasztok rendéhez tartozó virágtalan növényekből 1885 faj leírását foglalja magában s e növények biztos meghatározására az analytical vagy dichotomethodikai, Lamarkféle módszert alkalmazza, a vizsgáló elébe a kérdésben levő növények mindig olyan feltűnő bélyegét állítván, a melynek megismerését az ügyes gyermek sem tévesztheti el, s mintegy kézen fogva vezetvén a vizsgálót, mindaddig, míg a kezében levő növényre nemi jegyeiből rá nem ismer. Azután a második szakaszban a megismertetett nemmel (genus) átvezeti a szerző a vizsgálót a fajok leírásához. Itt is azon ügyes fogással él a szerző, hogy csak a leglényesebb jegyeket adja elő, mi kivált a kezdő vizsgálót minden lehető zavartól megóvjá. A bírálók ez okoknál fogva valódi nyere-ménynek mondják e művet irodalmunkra nézve, melynek meg nem jelenése ez idő szerint pótolhatlan veszteség lenne. Az utóbb nevezett bíráló azonban a munka nyelvét, mielőtt a kézikönyv sajtó alá adatnék, előbb mulhatlanul kijavíttatni javasolja.

A bemutatott vélemények, tetszés szerinti használat végett a szerzőnek másolatban megküldetni határozatnak.

390. Kovács Frigyes orvos doctornak a magyar szótár s nyelvünk lényeges szavainak földerített böleselme ügyében benyújtott folyamodványa s illetőleg észrevétele általtétetett a nyelvtudományi állandó bizottsághoz.

391. Olvastatott Nádasdi Baán Béla tarnóczyi földbirtokos úrnak Tarnóczon (Nógrád m.) f. é. november 8-án kelt levele, melyben előre bocsátván, hogy a világ talán egyik legnagyobb fakövétele a tarnóczyi határban létezik, s hogy e kövület már egyszer a természet-tudósok gyűlésében Kubínyi Ferencz akadémiai tag által megismer-tetvén, azon alkalommal „Petrificatum magnum gyganteum Hum-boldtii“ névvel díszesítettett föl; kiemelvén továbbá, hogy e nagy kövületet a tarnóczyi földes uraság a nemzet birtokába bocsátotta ál-tal, — tudósítja az Akadémiát, hogy azon nagy kövület jelenleg, mint hallja tudósító, gróf Forgách ő nmgá rendeletéből kiásatik, s mivel hova szállítása bizonytalan, felhívja a levélíró a M. Tud. Aka-démiát, tegye magát ez iránt érintkezésbe azon tisztelt gróffal, kinek rendeletéből az ásatás történik. Eddig már a kövület 12 ölnyire van

kiásva, vastagsága vékonyabb végén fél öl átmérőü, alább szintén egy ölyi.

Ez értesítés köszönettel fogadtatván, a Nemzeti Múzeum igazgatóságához határozatott általtétetni.

392. A titoknok bemutatja Grote A. külföldi levelező tagnak Calcuttában f. é. július 8-án kelt levelét, melyben köszönetet mond, hogy a M. Tud. Akadémia tagjául választotta. — Tudomásul vétetett.

393. Duka Tivadar angol királyi hadseregi tábori orvos Monghyrban a Ganges partján kelt levelében szintén megköszöni taggá lett választatását. — Tudomásul szolgált.

394. Sztoczek József, a kir. József-műegyetem igazgatója f. é. november 23-án kelt levelében, a műegyetemi tanári testület nevében, köszönetet mond a vett akadémiai kiadásokért. — Tudomásul vétetett.

395. A titoknok bemutatja Poroszkay Ignác torontálmegyei főmérnök ily című munkáját: „Mikép lehetne Pestet jobb levegővel és jobb kutakkal ellátni stb.,” egy levél kíséretében, melyben szerző érintett művére, illetőleg tervére nézve az Akadémia bírálatát kéri ki.

Szabály szerint nem akadémiai tag munkája csak egy akadémiai tag ajánlata folytán adathatván bírálat alá, az illető osztály e végett szerző által fölkért tagjának előleges ajánlata elváratik.

396. Olvastatott id. Mándy Péter úrnak Szatmárt, f. é. nov. 7-én kelt levele, melyben írja, hogy általa még 1861. évben följajánlott 100 forint alapítványi öszletet, a behajtási akadékok miatt csak most, de belseje kész megnyugvásával teljesítve küldheti be, örömet fejezván ki a fölött, hogy életkora (ki épen e levél írása napján lép 80-dik születési napjába) ez adomány bejuttatását tőle meg nem tagadta.

Hazafiúi köszönettel fogadtatott a beküldött alapítvány, s szíves éljenek követték a lelkes kísérő sorokat.

397. Ugyancsak idősb Mándy Péter úr újabb szógyűjteményt küldött be a nagy szótár szerkesztői számára.

Kiadatott a nagy szótár szerkesztőinek.

398. Karácsoni Mihály úr ily című kézirat másolatát küldte

be az Akadémia kéziratárába : „Az nemes Kőszegh szabad királyi városban lakozó böcsületes Ifiaknak Articulusi,“ 1679. — Köszönettel vétetett.

399. Olvastatott báró Augusz Antal úrnak f. é. nov. 20-án kelt levele, melyben írja, hogy Schmidl Adolf, a Józsefműegyetem elhunyt tanára, végperezeiben elrendelé, hogy legutolsó munkájának : „Das Bihar Gebirge“ egy példánya hagyományképen a M. Tud. Akadémiának nyújtassék be.

A M. Tud. Akadémia hálás kegyelettel fogadta az elhunyt jeles tudós utolsó megemlékezésének e becses zálogát.

400. A titoknok jelenté, hogy Németh Sámuel pesti ügyvéd úr Kisfaludy Sándor szép, eredeti arczképével ajándékozza meg az Akadémiát.

Az Akadémia előre szíves köszönetet szavaz a becses ajándokért.

401. A titoknok jelenté, hogy f. é. október 27-kétől nov. 30-ig az Akadémiához ajándékol vagy cserébe a következő nyomtatványok, kézirat és metszvény érkeztek be :

a) Royal Society, London : 1) Philosophical Transactional for the year 1862. I. II. London, 1863. 2) The Royal Society First december 1862. 3) On the total solar Eclipse of July 18-th. 1860. By Warren de la Rue. London 1862.

b) Kön. Preussische Akademie der Wissenschaften, Berlin : Monatsberichte aus dem Jahre 1862. Berlin 1863.

c) Kön. Gesellschaft der Wissensch. Göttingen. 1) Nachrichten von der Georg Augusts Universität und der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen vom Jahre 1862. 2) Göttingische Gelehrte Anzeigen I. II. III. auf das Jahr 1862. 3) Abhandlungen der k. Gesellschaft d. Wissensch. Zehnter Band von den J. 1861/62 Göttingen, 1862. 4) Hoyer Urkundenbuch, herausgegeben von W. von Bodenberg. Hannover, 1843—54. 5) Flora des Königreichs Hannover, von G. F. W. Meyer. Göttingen 1837. 6) Flora des Königreichs Hannover, von G. F. W. Meyer. Göttingen 1842—46. Harnincez színezett táblával ívrétben. 7) Über die Natur der Schachtenhalme, von G. F. W. Meyer. Göttingen 1837. 8) Anleitung zur

Kenntniss, Unterdrückung und Verminderung des Duwocks. Göttingen, 1841.

d) Geologische Reichsanstalt, Bécs : Jahrbuch. 1863. XIII. Band, Nr. 3. Bécs, 1863.

e) I. R. Instituto Veneto, Venecze : 1) Atti, dal novembre 1862. all' Ottobre 1863. Venezia, 1862/63. 2) Memorie. Volume XI. Venezia 1862.

f) Délszláv történelmi társaság, Zágráb : 1) Arkiv, VI. VII. Zágráb, 1863. 2) Suplementi al saggio bibliografico della Dalmazia di Giuseppe Valentinelli. Zágráb, 1862.

g) Erdőszeti lapok szerkesztősége, Selmecz : Erdőszeti lapok, második évfolyam, XII. füzet. Selmecz, 1863.

h) M. kir. Helytartótanács : A jövedéki kihágások tárgyában kibocsátott büntetőtörvény, magyar, ruthen, szerb és román nyelven.

i) Poroszkay Ignác : Mint lehetne Pestet jobb levegővel és jobb kutakkal ellátni. N. Becskerek, 1863.

j) Chyzer Kornél : Magyarország édesvizi halainak rendszeres átmézete. Írta Hechel J. O. Fordította s a tudomány újabbkori haladásával bővítette Chyzer K. Pest, 1863.

k) Erdélyi János : Erdélyi J. kisebb prózái. S. Patak, 1863. I. II.

l) Vlád Alajos : A román nép és ügye. Lugos, 1863.

m) Potemkin Ödön : Sáros vármegye leírása, statistikai, földrajzi, okirati és történelmi tekintetben. Pest, 1863.

n) Edvi Illés Pál : Búcsú szózat, 1863.

o) Karvasy Ágost : A magyar váltójogi eljárás. Pest, 1863.

p) Torma K. 1) Mikó J. naplójegyzetei, Kolozsvár, 1863. 2) Tizenkét római felirat Dácziából, Kolozsvár, 1863. 3) Dácia felosztása a rómaiak alatt. Kolozsvár, 1863.

q) Schmidl A. : Das Bihargebirge. Bécs, 1863.

r) Czyrnianski Emil : Theorie der chemischen Verbindungen auf der rotirenden Bewegung der Atome basirt. Krakó, 1863.

s) Névtelen : Gesellschaftsreise im J. 1864, nach Konstantinopel u. Athen. Wien, 1863.

t) A budai egyetemi, a kecskeméti, szegedi és nagybecskereki nyomdáktól köteles példányok.

Kézirat.

Csiky Józseftől: Vera historia transylvanica per Michaelem Cserei.

Metszvény.

Vereby Soma: B. Sina Simon arczképe.

A magán ajándékokért levélben értesítetnek az illetők az Akadémia köszönetéről.

Harmincznyolczadik ülés.

1863. december 7-én.

A nyelv- és széptudományi osztály részére.

Mélt. b. Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

402. Hunfalvy Pál r. tag Bunsen ily című munkáját ismerteté: *Outlines of Universal History, applied to Language and Religion.*

403. Ballagi Mór r. tag a biblia magyar fordításairól értekezett nyelvészeti tekintetben.

404. A titkoknak indítványozá, hogy a közülési program tervezésére küldöttség neveztessek ki.

Mélt. másodelnök úr elnöklete alatt Csengery Antal, Pauler Tivadar, Pólya József, Toldy Ferencz, és a titkoknak küldettek ki.

Harminczkilenczedik ülés.

1863. december 14-én.

A philos. törvény- és történettudományi osztályok részére.

Kubinyi Ágoston tiszt. tag elnöklete alatt.

406. Greguss Ágost, mint a philosophiai osztályba a közelebbi nagygyűlésen megválasztott rendes tag, székét ily című értekezéssel foglalá el: „Baco inductioja.”

Negyvenedik ülés.

1863. december 21-én.

A mathem. és természettudományi osztályok számára.

Mélt. b. Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

408. Preysz Mórícz levelező tag székfoglaló előadást tartott, általában a bor, s különösen a magyar borok vegyelemzéséről értekezvén.

409. Pólya József rendes tag: „A fül-félkörű csatornának hallási szerepéről“ értekezett.

410. Olvastatott a math. és természettudományi bizottság jelentése 1863. évi munkálkodásairól. Legelőször is megemlíti a bizottság, hogy részint a munka megszaporodása folytán, részint mivel némely szak még nincs képviselve a bizottságban, a tagok száma növekedett, új tagokul neveztetvén ki: Gönczy Pál, Jendrassek Jenő és Margó Tivadar. Ezeken kívül azonban még több szakember munkásságát is igénybe vette a bizottság.

Utazásért négyen folyamodtak, s a bizottság mind a négyet részesítette a belföldön teendő kirándulásokra kivetett csekély díjban. Hantken Miksa, tanár a pesti kereskedelmi akadémiánál, a földtani vizsgálatokat folytatta a Duna bal partján, a honti hegyekben, Ipolyság felé, megvetvén alapját egy részletes földtani térkép kidolgozásának, mely ahhoz, a mit a jobb parti vidékről ő és Szabó József kidolgoztak, csatlakoznék, más részről két éven át tett kirándulásainak eredményét a budai és új-szöny-fehérvári vasút, meg a Duna által körvonalozott területre nézve befejezte, s a „Közlemények“ legközelebbi kötetében kiadásra elkészítette. — Kalchbrenner Károly, XVI szepesvárosi alesperes és sz.olaszi lelkész, tátrai virányunk ismeretét bővítendő, különösen a tátrai havasokat, a királyhegy láncolatát Liptóban és Szepesben járta be, s ennek alapján ajánlkozott a szepességi algák felszámlálását legközelebbi feladatánál tűzni ki; egyszersmind Muzeumunk fűvészeti gyűjteményét gyarapítandó, s alkalmilag a geológiai észleleteket sem mellőzvé. Török József debreczeni tanár, Bihar és Szabolcs megyék sziklás vidékeit utazta be, arról térképet készíttendő, a sziklás helyek termelési képességét s geológiai viszonyait kinyomozandó, miről a vegytani vizsgálatok bevégezte után fogja beküldeni jelentését Végre Szabó József egyetemi tanár, Erdélyben utazott a Vöröspatakon rendkívüli szépségben előforduló kristályos arany képződési körülményeinek megtekintésére, tanulmányozását egyik unicumunk a tellur-érczek előjövésére is kiterjesztendő. Ugyanő egy másik unicumunk, az opál-bányák, viszonyait is tanulmányozta.

Azonban a bizottság ez évi föladatai közt különösen két tárgy

nyomult előtérbe : t. i. Petényi Salamon János hátrahagyott munkáinak kiadása, és a meteorológiai észleletek megindítása.

Petényi munkáiból egy füzet, mely a boldogultnak életrajzát és öslénytani munkáit foglalta magában, már megjelent a bizottság vezetése mellett, szerkesztve Kubinyi Ferencz, ez elhúnytunk barátja által. Az egyes cikkeket Pettko János selmeczi tanár és Frivaldszky Imre bizottsági tag nézték át, s az ő véleményeik is megjelentek nyomtatásban, hogy az olvasó tájékozhasssa magát azon állapotról, melyben az iratok hátramaradtak, s azon nehézségekről, melyek azok kiadásában előfordultak. A folytatás annyira elő van készítve, hogy ezentúl évenként fog egy vagy két hasonló füzet megjelenni, míg végre az egész, tán csak egy kötetre apadva, látandó napvilágot. Az előbeszéd feladata fog lenni : bővebbre kifejteni az elveket, melyeket ez ügy kezelésénél a bizottság megállapított.

A meteorológiai észleleteket illetőleg mind azt, a minek kényszerített mulasztását a tavalyi jelentésben sajnálva említette volt a bizottság, sikerült ez évben helyreütni, s a központi meteorológiai észleldét működésben levőnek nyilváníthatjuk.

A bizottság a központi meteorologia érdekében akként rendelkezett, hogy az idej pénzösztetnek legnagyobb része a szükséges szerek megvételére fordíttassék, hogy így valahára honunkban is tétessenek olynemű észleletek, minők, Törökországot kivéve, Európa minden egyéb országában napi renden vannak. A szerek Münchenben a királyi meteorológiai észlelde igazgatója, Lamont, felügyelete alatt készültek. Egy más része a szereknek, a melyekkel az Akadémia szertára az idén nevezetesen gyarapodott, Bicskéről jött, Akadémiánk tagja Nagy Károly gyűjteményéből.

Folyó évi november 14-én a bizottság a központi meteorológiai észleldét már testületileg megtekinté.

A helyiség a budai városi reáliskola épületében van, s ez iskola igazgatója dr. Schenzl Guidó, a physica tanára, egyszersmind a meteorológiai észleletek vezetője is. A bizottság teljes bizalommal van e férfiú szakképzettsége, buzgalma, erélye iránt, s minthogy az ily intézeteknél a lényegesebb kellék az egyéniség; e részről van oka reményleni, hogy a fáradozás gyümölcsöző lesz.

Az épület a várhegy keleti oldalán szabadon áll, s szigoru

goth ízlésben építve, a délkeleti sarok második emeletében könnyen lehetett találni oly termet, melynek három oldala az épület törzséből kinyúlván, ugyanannyi világtáj felé fordul. Ugyanazon terem némely ablaka annyira éjszakkak fekszik, hogy soha nap nem süti, mások keletnek, s ismét mások délnek. A keleti és déli oldalon egy kis erkély van, mely több észlelésre nézve jó szolgálatot tesz.

Ez emelt helyiségen kívül van az észlelde czéljaira még egy földszinti és egy földalatti. A földszinti az épület keleti terraszán van a szabadban, a földalatti szint ezen oldalon, s az épülettől délkeletre szabadon álló pince- alaku teremből áll, melybe kölépesök vezetnek le, boltozva van s ellátva felső világítással.

Az észleldei szerek következők :

A) A másodemeleti észleldei teremben :

a) A légnyomás mérésére : 1) Egy ú. n. akadémiai barometer. Készítette Kapeller. Ára 45 ft. Tulajdonosa a reáliskola. E barometer a bécsi cs. k. központi meteorologiai és magnetikai intézetben meg van vizsgálva, s az ottani normal barometerrel összehasonlítva. Ugyanazon szer ez, melylyel már dr. Frenreisz tette a barometer-észleleteket néhány éven keresztül, s a mely e czélra jelenleg is szolgál. Az észleleti idő : 7 óra reggel, 2 óra délután és 9 óra este. 2) Önjegyző barometer. Kreil rendszere. Készítette Kapeller. Ára 160 ft. Tulajdonosa az Akadémia, birtokába a Nagy Károly-féle gyűjteményből jött. Ez a légnyomás napi változásainak feljegyzésére szolgál. E szer 1863. május felétől fogva szakadatlan működik, s eredményei az észlelde vezetőjénél vannak.

b) A légmérés. 1. Higany-thermometer, Kapellertől. Ára 6 ft. A főreáliskoláé. Scálája $\frac{1}{10}^{\circ}$ -bra van beosztva. Szintén meg van próbálva a bécsi intézetben. 2. Önjegyző thermometer. Egyelőre csak minta, remélhetőleg január elejétől kezdve fog működni. E szer értékei nem absolut becsiék, hanem inkább a napi változásokat adja tudtul, melyek értékei a higany-thermometeren tett észlelések által határozottnak meg.

c) Paránynyomat és nedvesség. Egy psychrometer. August-féle, Kapellertől. Ára 6 ft. A főreáliskoláé. Beosztása mint a szárazsági thermometernek. Felállítva tisztán éjszakkak, hol még szemközt sem fekszik oly fal, melyre nap sütne.

d) Szélirány. Meghatározására szolgál egyike a számos szélkakasnak az épület tetején.

e) Csapadék. Meghatározására jelenleg a ház tetején egy esőmérő van felállítva. A reáliskola tulajdona. Ára 8 ft. Áll egy felgő, egy gyűjtő edényből, s egy csőből a mérésre. Használata a bizottság által kiadott utasításban foglaltatik.

f) Elpárolgásmérő. (Atmidometer). Észlelésekre nagyban, dr. Schenzl terve szerint. Az Akadémiáé. Ára 2 ft 80 kr. 1863. május vége óta működik. Az elpárolgott vízmennyiség 5 napról 5 napra észleltek. Újabban a csapadék és elpárolgás megmérése céljából Pestre a Rókus-kórházba is adatott egy példány, hol az udvarban van felállítva, s az észleleteket Molnár János úr viszi véghez.

g) Ozonometer. Schönbein-féle papírok által.

h) Légvillámosság. E célra egy Bohnenberger-féle electroscop szolgál, s a légnak villámossága alcohol láng által fogatik fel, s izolált rézhuzal által vezetetik az észlelési terembe. Van azonban már intézkedés téve, hogy pontosabbal cseréltesék fel. Lamont-rendszer szerint.

i) Delejesség. Az elhajlás meghatározására egy declinometer Gauss szerint. Grubertől Bécsben. Ára 120 ft. (felállítás nélkül). A főreáliskoláé. A változások észlelésére.

k) Csillagászihatározásokra, a mennyire a delejességhez szükségesek:

1) Geodaetikai theodolith. Készítette Ertel Münchenben. Ára 600 ft. A bicskei gyűjteményből kapta az Akadémia. Csillagászati észleletekre e szer nem alkalmas, mert magasabb állású csillagok észlelésére nem való, s e miatt egy ú. n. universálnak megszerzése kívánatos. E szerint idő és azimutok pontos meghatározására szolgál. 2) Tükörkör. Készítette Pistor Berlinben. Ára 140 ft. Dr. Schenzl, a napmagasság meghatározására. 3) Csillagászati inga-óra, Reichenbachtól Münchenben. Értéke 400 ft. A főreáliskoláé. A csillagászati időt mutatja. 4) Dent-féle szelencze-barometer. Dentől Londonból. Ára 60 font sterling. Nagy Károly gyűjteményéből kapta az Akadémia.

l) az Akadémiának legújabban vett delejességi szereis föld-thermometerjei. 1) Egy utazásra

való tökéletes magnetikai theodolith. Az absolut elhajlás és belterjesség meghatározására, ezen kívül van hozzá adva egy készülék, a lehajlás közvetett úton meghatározására is. Készült Münchenben a csillagda conservatoriumában. Ára 450 ft. (bajor pénzben). E szer jelenleg rectificatio alatt van.

B) Földszinti helyiség az épület keleti teraszán. 2) A földmelegségének meghatározására való készülék. Áll tíz hőmérőből, melyek alkalmas rámába helyezve az épület két különböző scáláján 20 bajor lábnyi mélységre eresztvék alá. E végből két lyukat furtak, s mindegyikbe 5 thermometert tettek. Készítette ezeket Greiner Münchenben. Áruk 38 bajor forint. Tulajdonosuk az Akadémia. Az észlelés történik minden szerdán, délben, mint Münchenben. Ugyane napon az itt levő kutban a víz hőfoka is meghatároztatik.

3) Egy köttalapzat az absolut elhajlás meghatározására. Ehhez tartozik egy declinometer 5' magassággal. Készítette Lamont. Ára 25 bajor ft. Az Akadémiáé. Tető által még nem lévén védve, az észleletek nem folyhatnak rendesen. De segítve lesz e bajon rövid időn.

C) Földalatti helyiség.

4) Variatio-szerekből két tökéletes rendszer az elhajlás, szintes belterjesség és lehajlás meghatározására. Lamont szerint készültek a csillagda conservatoriumában Münchenben. Ára 360 ft. (bajor), az Akadémiáé. Egy száraz, pincze-alaku teremben vannak 6 köttalpra állítva. A hozzátartozó 6 távcső és scálák két kőoszlophoz erősítvék. A helyiség teljesen vasment.

5. Nehány segédszer. Két pár deflector. Egyik a belterjesség kényelmes meghatározására. Lamonttól. 5 bajor forint, saját szekrényben. A másik igen gyöngye mágnesekekkel a scálafok értékeinek meghatározására. Dr. Schenzltől.

Az észleletek eredményeit Dr. Schenzl graphikailag feljegyezi, s a matematikai és természettud. bizottságnak évenként megküldi az ez által nyomtatott minta-íveken.

Budaváros közönsége a pincze-helyiség rendezését, a kőoszlopok megrendelését és felállítását, s az ács és kőmives munkákat saját költségén tetette.

Hofbauer városi kútmester pedig két lyukat saját ajánlatára ingyen fúratott.

A szerek annyira rectificálva vannak már, hogy a delejességi észleletek 1864. január elejétől fogva legalább részben rendesen mehetnek.

Ismételve kiemeli a bizottság, hogy az utóbb érintett helyiségben nincs vas, hanem minden fémrész sárga rézből készült, s a szerek oly helyen vannak, hol a felállítás szilárd s változatlan, mi az észleletek értékére nézve lényeges. Az Akadémia palotájában a változatossági észleletekre ily alkalmas hely nem lesz található, mert a Dunapart közelségénél fogva a hajók miatt gyakran nagy vastömeg közeledik az épülethez, s e változás a delejtűkben szabálytalan zavart idézne elő. Aztán azt sem tudni, elég száraz fogna-e lenni az Akadémia helyiségében a földalatti helyiség. E körülmény pedig a magnesek rozsdásodására és a tiszta látásra befolyással van. Budán harmadkori tömött anyag az épület talaja, mely tökéletesen vízhatlan és igen szilárd; míg Pesten laza homok. Pinczébe helyezni azért kell az érintett szereket, mert azok csak földbe állítva vannak kellő nyugalomban, s ezt sem falra akasztás, sem felülről lelógatás által nem érhetni el.

Ez okoknál fogva az akadémiai épület elkészülte után is Budán kell maradnia az Akadémia meteorológiai észleldéjének, nem is tekintve azon körülményt, hogy az észleléssel megbízott egyén ott lakik.

Fontos dolognak tartá a bizottság az ország különböző pontjain szintén hozni életbe meteorológiai észleldéket. Ez iránt oly sikerrel tett intézkedéseket a bizottság, hogy legtöbb helyen a szükséges szerek megvételére ajánlatok tétettek, s a bizottság csak kijelölte a szereket és utasításokat ad. Esőméréseket tenni azonban több helyen óhajtván, kénytelen volt a bizottság esőmérőket kellő számban rendelni meg, s azokat az észlelők közt kiosztani. Budán és Pesten kívül esőmérési észlelések a jövő év kezdetétől fogva a Tisza vonalán öt ponton fognak tétetni.

S mindezen észleletek eredményei kinyomattatván, a földgömbön működő főbb észleldéknek is meg fognak küldetni. E sze-

rint az Akadémia működéséről az összes tudományos világ tudomást veend.

Mayer Lambert kéziratai közt a mult évtizedekről becses észleletek találtattak. Ezekre is kiterjeszté a bizottság figyelmét.

E jelentés örvendetes tudomásul vétetvén, sz. k. Buda városa közönségének a jelentésben érintett pinczehelyiség saját költségén elkészíttetéséért, úgy szintén Hofbauer városi kútmesternek, az általa, saját ajánlata folytán, ingyen teljesített munkákért, köszönetet mond a M. Tud. Akadémia, s e köszönetről az illetőket levélben is értesíttetni határozza.

411. Than Károly értekezése „A vegyelemek paránysúlyáról,“ mindkét bíráló egyező ajánlata folytán, az Évkönyvekbe felvételni határozatott.

412. A titoknok bemutatá Hollán Ernő és Kiss Károly rendes tagok jelentését Dobay József úrnak az Akadémia bírálata alá terjesztett ily című munkájáról: „A hadászat alapelvei.“ A bírálók méltányolva a szerző törekvését, jelen alakjában nem ajánlják kiadásra e művet, mint a mely a mívelt katonai igényeit nem elégíti ki, s alakjánál és tárgyalási módszerénél fogva még kevésbbé alkalmas arra, hogy nem-katonai körökben figyelmet ébresztszen. A szerző 1815. állapotott meg, holott pedig azóta a téves fogalmak tisztázása, valamint az egyoldalú rendszeresség mellözése tekintetéből a hadi elmélet is haladott, a seregek használatának mechanikája pedig addig nem ismert, rendkívüli fejlődésnek indult. Így az újabb hadászati művektől megkívánhatni, hogy az utolsó nagy események korából idézzenek magyarázó példákat, kimutassák a nagy előmeleteket, melyek a gőzerő használatával a nyugati hatalmasságok krimi expedícióját vagy Napoleonnak az utolsó olasz háborúban bámulatos seregszállítását, lehetővé tevék s legalább futólag megérintsék azon elemeket, melyek a legújabb hadviselésben nevezetes befolyást gyakoroltak. Megróják végre bírálók a munka nyelvét is mind műszavait, mind idegen szóffuzését illetőleg.

E bírálatok a szerzővel, munkájának visszaküldése mellett, közöltetni határozatnak.

Ezek után az osztályok összes ülésé alakulván,

413. Olvastatott M.-Sziget városa törvényszékének átirata,

melyben egy kötlevél aláírásának a többi eredeti okmányok alatt aláírásokkal egyezése iránt szakértő véleményt kér.

Az ily véleményezés nem lévén tudományos Akadémiák föladata, a pörös iratok visszaküldendők a nevezett város törvényszékéhez, oly megjegyzéssel, hogy ily tárgyakban a fővárosban ülő törvényszékek irástanító mesterek véleményét szokták meghallgatni.

414. Ballagi Mór rendes tag Vadnay Lajos úrnak általa felolvasott „A mondatról” című értekezését a nyelvészeti közleményekben való kiadásra ajánlja.

Az érintett értekezés ez okból általtétetik a nyelvészeti bizottsághoz.

Negyvenegyedik (philos. törvény és történet-tud. s összes) ülés.

1863. dec. 28-án.

Mélt. B. Eötvös József másod elnök úr elnöklete alatt.

416. Rómer Flórián lev. tag a veleméri, turnicsei, tótlaki és martyánzei régi templomok általa felfedezett és archaeologiai s műtörténeti tekintetben egyaránt becses falképeit ismerteté, bemutatván azoknak Storno Ferencz soproni hazánkfia által készített másolatait.

Az Akadémia köszönetet mondott Storno Ferencz úrnak a szép rajzokért és festményekért, miről fent tisztelt művész levélben is értesítendő lesz. Egyszersmind elhatározatott fölkéretni az Igazgató Tanács, hogy az érintett, mind archaeologiai, mind műtörténeti tekintetben becses falképek kiadására az archaeologiai bizottság tövő évi költségvetéseit a kiadásra szükséges költségekkel növelje.

417. Olvastatott azon vegyes bizottság jelentése, mely a hazai műemlékek megismertetése és fentartása ügyében a nm. m. k. Helytartótanácsnak adandó válasz formulázása végett küldetett ki. E bizottsági jelentés tartalma a következő: „Fölemlítetvén az Akadémia azon határozata, mely szerint saját szabályai és eddigi szervezete szerint az Akadémia semmiféle hivatalos foglalatosságot nem vállalhat, de más részt örömmel értvén a nm. m. kir. Helytartótanács ezen országos közügy körüli üdvös gondoskodását, bőső meggyöződését kénytelen az Akadémia abban nyilvánítani, hogy e nagy-

lelkü szándok át és magasztos czélját a Helytartótanács csak akkor fogja egész kiterjedésében és óhajtott sikerrel elérni, ha, valamint legújában a biztosabb és hazánk állásához méltóbb eredmény tekintetéből a statistikai szakosztályt saját kebelében felállítani késznek mutatkozott, az archaeológiának honunkban emelésére egy tekintélyes szakférfiu ügyvezetése alatt álló, a magas testület nagy tekintetű tagjaiból s a kormány által kinevezendő szakférfiakból archaeologiai külön osztályt (hivatalt vagy bizottságot) fogna szervezni, mely országos tekintélye és hathatós befolyása által a honi történelmi műemlékek megismertetése és fentartása ügyét lelkesen felkarolandaná.

„Minden előadandó esetben késznek nyilatkozik sőt kötelességének tartja az Akadémia a tudományos kérdések fejtegetésében és elhatározásában, az említett helytartósági osztálylyal kezet fogva, e közös szent ügyet előmozdítani.

„Ismételve jelenti ki az Akadémia, hogy saját lehető hatásköre között maradván, csak egyedül e módon ajánlhatja föl hazafias közremunkálását, s a helytartótanácsi archaeologiai szakosztály csak ily módoni szervezésétől reményli működésének a lehető legnagyobb áldását is.

„A conservatorok fontos tisztére kétféle tagokat ajánl az Akadémia, t. i. olyanokat, kik magas egyházi vagy világi állásuknál, hivataluknál fogva ezen közérdekü ügyet leginkább előmozdíthatják, és olyanokat, kik, mint szakférfiak, ismeretesek levén, eddigi munkásságuk által bebizonyították, hogy az előbbieknél az ország különféle vidékein tanácsuk, összemunkálásuk által legtöbb segítségkre lehetnek, és ez által az egész szervezetnek tulajdonképen és kiválólag munkálkodó tagjai leendenek.

„Hányat és kiket kelljen a nm. m. k. Helytartótanácsnak az első osztályból, az egyházi és világi előkelő irakból, s az országos építészeti igazgatóság részéről e tiszteletbeli állomásokra kinevezni, kikben lehessen leginkább bízni, hogy e díszes és országos hálára kötelezendő állomások teendőit híven, kedvvel, odaadással és illetőleg áldozattal is fogják teljesíteni, azt a nm. Helytartótanács maga, bölcs belátása szerint fogja legjobban elhatározhatni.

„A szaktudós conservatorokra nézve pedig megjegyzi az

Akadémia, hogy daczára annak, hogy Magyarországon archaeologiai alapos tudománya által eddig aránylag kevés egyén tüntette ki magát, s így csak kevesen szerettek érdemet és jogot, hogy archaeologoknak czímeztesenek: mégis szükséges, miszerint mind a n. m. kir. Helytartótanács kebelében szervezendő szakosztály, mind a hivatalbeli conservatorok is, munkálkodásuk legfontosabb részét a szaktudós conservatorokra bízzák, minthogy ők azok, kik az előleges hivatalos vagy hazafiságos bejelentések után a hely színére leláttozás végett lesznek kiküldendők, hogy amott a jelentések helyességét megbírálván, jóváhagyván, kiegészítvén, helyreigazítván, vagy épen elvetvén, a bejelentett műtárgyak stýljét, anyagát és szerkezetét, vagy a lelhelyek fekvését és jelentőségét tudományosan meghatározzák, azokat leírják, lerajzolják, és a kiadásra a szükséges előmunkálatot megtegyék. Hogy a szaktudós conservatorok ily nemű kiküldései és felvételi munkálatuk csak a helytartósági szakosztály által esetről esetre meghatározandó tisztelet díj mellett történnek, említeni feleslegesnek tartjuk. Úgy szintén méltányosnak találjuk azt, hogy ily esetekben a szakconservatorok vasúti és gőzhajói ingyen-jegyekkel, valamint előfogati parancsokkal, a magas kormány pártolása mellett, elláttassanak.

„Mídon az Akadémia az előadott nézet következtében, szakconservatoroknak egyedül szakmájokban tudományosan kimivelt férfiakat ajánl, azok számára átalános utasítást készíteni feleslegesnek tartja.

„Az országban ismert szakértők közt az Akadémia honfui kötelességének tartja, saját archaeologiai bizottsága tagjain kívül a következőket ajánlani conservatoroknak:

„1. Benkő Károly pesti építész, ki az apátfalvi templomot és legközelebb a pécsi templomnak kriptáját fölmérte és lerajzolta.

„2. Berg Károly győri építész-mérnököt, ki Zala és Nógrád műemlékeit, főleg várait, legügyesebben felméré és lerajzoló.

„3. Botka Tivadart, Kis-Vezekényben, Bars megyében, ki több archaeologiai czikke által szakavatottságát tanúsítja.

„4. Gr. Esterházy Jánost, Kolozsvárt, ki a Közleményekben kolozsvári székesegyházat és a minoriták templomát közölte.

„5. Gerster Károly pesti építész, ki Kassán, mint a székes-

egyház építész, hosszabb ideig működött. Legújabbán nagy részben neki köszönhetni a pécsi szentegyházban történt felfedezéseket.

„6. Henz Antal győri építész-mérnököt, ki Zala, Győr és Veszprém műemlékei felvétele által már eddig is kitünő érdemeket szerzett.

„7. Ifj. Kubinyi Ferenczet, Kőváron, ki az Archaeologiai Közleményekben közölte a margit-szigeti régiségeket, s előkészíté Zólyom megye régiségeinek közlését.

„8. Lehóczky Tivadar beregh-megyei főszolgabíró, Munkácson. Ismeretes a „Vasárnapi Újságban“ közzétett többféle archaeologiai czikkéről, s a felső-magyarországi őskori emlékek és fa-építmények ismertetéséről.

„9. Lippert József, magyar születésű bécsi építész. A „Mittheilungen“-ban megjelent több rendbeli czikkeivel, sz. István kezei reliquiáriumának tervezésével, és a győri kápolnák stylszerű restauratójával tanúsítá képességét.

„10. Merklas Wenzel löcsei rajztanítót, ki több szepesi régi építményt szakavatottsággal közölt a bécsi „Mittheilungen der Central-Commission“ című folyóiratban.

„11. Reiter Ferencz főmérnököt, Budán. Legújabbán igen jól vette fel az ó-budai hajógyár-szigeten felfedezett caldariumot és gyönyörű rajzait az archaeologiai bizottságnak ajándékozta.

„12. Storno Ferenczet, Sopronban. Ismeretes mint Sopron városa egyik régi templomának szakértő restauratora; továbbá számos, az „Oest. Gewerbsblatt“ című folyóiratban megjelent archaeologiai compositiókról; legújabbán a turniesei és veleméri templomok falképeit másolá le az arch. bizottság részére.

„13. Szumrák Pál, Pest városa főmérnökét, ki felvette a sz. Benedek templomot és annak rajzát az arch. bizottságnak átengedte.

„14. Torma Károly földbirtokost, Csicsó-Keresztúrban. Ismeretes a római feliratokról és a római vallumról írt értekezéséről.

„15. Varsányi János mérnököt Pilis-Szántón. 1848-ban lerajzolta a fehérvári régiségeket, és más számos rajza a „Magyarország és Erdély képekben“ című folyóiratban jelent meg.

„16. Weber Antal pesti építész, ki az ország vidékein épített több rendbeli stylszerű paloták tervezéséről ismeretes.

„Azon kérdésre, mely helyeken, illető területekre nézve lennének a conservatorok felállítandók? Kénytelen az Akadémia a szakférfiak mostani kedvezőtlen aránya mellett azt javasolni, hogy eleve — míg az archaeologiai geographia alapos adatokra nincsen fektetve — minél több helyre neveztesse ki a tudomány és műbarátok conservatoroknak, az általános áttekintés befejezte után pedig maga a helytartótanácsi szakosztály fogja ezen fontos ügyet legbölcsebben elintézheti.

„Magától értetik, hogy a nevezettekén kívül szabadságában áll, sőt honfias kötelesség, hogy a lelkes mű- és tudománybarátok minden előadandó esetet a nm. m. kir. Helytartótanács által kinevezendő legközelebbi conservatoroknak bejelentésék, vagy a szükséges előmunkálatra elég erővel, hivatással, tudomány- és befolyással bírván, közremunkálásra ajánlkozzanak; fáradságuk eredményeit bírálat, illetőleg elfogadás és jutalmazás végett beküldjék, tanítás, felvilágosítás, rábeszélés által a művek jó karban tartását elősegítsék időviszonyok vagy tudatlanság és pajkosság általi szántsándékos romlásukat gátolni iparkodjanak.

Részletes utasítások:

A Helytartótanács kebelében felállítandó szakosztály szakfőnökének, a ki Franciaországban „Inspecteur général des monuments historiques“ cím alatt ismeretes, teendői közé tartoznak: gondoskodni arról, hogy a hivatalbeli conservatorok számára az archaeologiai káté és kézikönyv mielőbb készítettessék el; ő veszi át a nm. m. kir. Helytartótanácsához érkezett előleges jelentéseket; ő készítené és terjesztené a Helytartótanács elé az évi programot és budgetet; ő gondoskodnék hiteles adatok nyomán készítené archaeologiai geographiáról; ő utazná be hivatalosan archaeologiai szempontból hazánkat, és a nm. Helytartótanács nevében fogná a hátsóságokat felszólítani, hogy a conservatorok számára egyházi, vagy világi megyéik, valamint a városok legjobb térképeit és pedig minél számosabb példányban, küldjék be, hogy azon térképekre külön-külön az őskori, római, ó-keresztény, byzanci, római és eszűcsives, török és renaissance-kori építményeket, vagy egyéb műemlékeket be lehessen jegyezni; iparkodnék a szakosztálylyal oda működni, hogy az országos építészeti igazgatóság magát az archaeologia érde-

kében a vasutak, csatornák s egyéb közmunkálatok igazgatóival érintkezésbe tegye, és e módon értésére jött fölfedezésekről a szakhoz a jelentéseket beküldje; az így általánosan beérkezett hivatalos adatok nyomán ő jelölne ki — ha tetszenék, az Akadémia arch. bizottságának is megkérdezésével — a fentartásra és javításra méltó műemlékeket; ő rendelkeznék arról, hogy a javítási czélból készített előtervek megvizsgáltassanak, és készíttetné, a hol szükségesnek látszik, az újakat is; az ő keze alatt lenne az archaeologiai levél-, könyvtár és építészeti anyaggyűjtemény; végre ő készítené, a szakosztálylyal egyet értve, a nemzeti emlékek fentartása érdekében szükséges, és a jövő országgyűlésnek benyújtandó kisajátítási törvényjavaslatot.

„A hivatalos conservatorok teendői :

„1. Meghagyják alárendeljeiknek, hogy a nekik megküldendő archaeologiai káté és kézikönyv utmutatása szerint községükben, vagy hivatalos járásukban létező vagy egyebütt találtatott régi építményeket és műdarabokat, a szétküldendő rovatos mintába beírják, egyes rovatait minél teljesebben betöltsék, és azt nekik mielőbb beküldjék.

„2. Alárendelt hivatalnokaikat oda utasítsák, hogy ha valamely fentartandó régi építmény javítása tervezetnék, a javítás részletes tervezetét megszerezvén, velök közöljék, egyszersmind igyekezzenek minden erőszakoskodás színe elkerülésével a hazafiság műbees, támadó kár és származható dicsőség érveivel odavinni a tulajdonosokat, hogy addig, míg nekik a tervezet fölötti végső vélemény, vagy a nm. m. kir. helytartótanácsi utasítás kézbesítettik, a műtárgy vagy emlék másítása felfüggesztését kötelességüknek tartásák.

„3. Az első pontban érintett jelentéseket, valamint a 2-dik pontban felhozott tervezeteket, a nm. m. helytartótanácsi szakosztálylyal közlendik, hogy így a műemlékek statistikai és geographiai minőségét és hollétét tudja, a figyelemre méltókat kijelölhesse, az archaeologiai geographiát készíthesse, és a stylelles javításokat czélzerű eszközök által gátolhassa.

„4. Kívánatos, hogy a régi építmények különbféle anyagából a nm. m. kir. Helytartótanácsához minták küldessenek, hogy

ékkép oly gyűjtemény jöhessen létre, melyből a hazánkban haldan használt különböző építési anyagokat megismerni, s ha azok közt olyanok is találhatnának, melyek czélszerűségök dacára ismeretlenek, azokat felkeresni és használatba venni, nemkülönb, hogy a régi, nem ritkán igen alkalmas építészeti anyagnak készíési módjával újra megbarátkozni, végre, hogy a régi szerkezeti (constructív) alapelveket tanulmányozni, s azokat, ha czélszerűek, újra alkalmazni lehessen.

„5. Kívánatos, hogy egyúttal az úgynevezett régi tektonikai vagyis ingó művek, minők a kelyhek, miseruhák, templomszerek, harangok és más egyházi szerek; továbbá fegyverek, érmek, házi készletek és bútorok, ha ilyenek léteznek, és művészeti vagy történeti becsesl bírnak, feljegyeztessenek, s a másik, szintén szétküldendő rovatos mintában fölvéssenek.

„6. Arra fognak törekedni, hogy vidékükön az archaeologiai érdekek felkeltése, s az országos munkálkodások könnyebb fogantatására tekintetéből — „vidéki archaeologiai bizott. s á g o k“ alakuljanak.

„A költségeket illetőleg pedig következő az Akadémia véleménye: ajánltassék:

évenként utazásokra	2000 ft.
„ ásatásokra	2000 „
„ felmérésekre	2000 „
„ lerajzolásokra	2000 „
„ kiadványokra	4000 „

egyszer mindenkorra pedig: archaeologiai káté és kézikönyv legalább 3000 példánybani kiadására 5000 forint.“

R o v a t m i n t a é p í t m é n y e k r e n é z v e.

Mily név alatt ismeretes az építmény? Lásd a kátéban.

Hol létezik? — megye, vidék, helység, utca, házzám.

Mikor fedeztetett fel vagy régóta ismeretes-e?

Alakjának rövid leírása.

Mértéke Hossza, szélessége, magassága, vastagsága.

Az anyagnak, melyből készült, megnevezése vagy leírása.

Épségi állapota.

Van-e szándék azon javítani, és minő terv szerint?

Az arch. kézikönyvben leírt vagy lerajzolt építmények melyikéhez hasonlít leginkább?

Kinek birtokában van?

Mily czélra használtatik?

Fordulnak-e elő az építményen falképek, miféle helyen? Itt nem csak az épületet magát kell vizsgálni, hanem netaláni földalatti részeit is, és főképen padlását, hol nem ritkán az újabb boltozatok fölött a régiebb falképek is fenmaradtak.

Van-e felírás az építményen és minő?

Léteznek-e az építmény helyiségeiben vagy annak környékén arra vonatkozó történeti vagy különben az építményt tárgyaló adatok, és voltak-e ilyenek közölve nyomtatásban, minő könyvben vagy folyóiratban, mikor és hol?

Ismeretes-e valamely az építményre vonatkozó monda, rege vagy hagyomány?

Kélt stb. — A jelentőnek neve, lakása (utolsó posta) és hivatala.

R o v á t m i n t a i n g ó m ű v e k r e n é z v e .

Mily név alatt ismeretes a mű?

Hol létezik? Megye, vidék, helység, útca, házzám.

Mikor fedeztetett fel, vagy régóta ismeretes-e?

Alakjának rövid leírása.

Mértékei, hossza, szélessége, vastagsága, magassága.

Az anyagnak, melyből készült, megnevezése vagy leírása.

A műnek épségi állapota.

Van-e szándék azon javítani és minő terv szerint?

Az archaeologiai kézikönyvben leírt vagy lerajzolt alakok melyikéhez hasonlít leginkább?

Ki a birtokosa?

Mi czélra használtatik?

Van-e felírás rajta és minő?

Léteznek-e a mű helységében vagy annak környékén arra vonatkozó történeti vagy azt tárgyaló írásbeli adatok, és voltak-e ilyenek közölve nyomtatásban, minő könyvben vagy folyóiratban, mikor és hol?

Ismeretes-e valamely a műre vonatkozó monda, rege vagy hagyomány?

Megszerezhető-e a magyar nemzeti Múzeum számára, és micsoda feltétel alatt?

Kelt stb. A jelentőnek neve, lakása (utolsó posta) és hivatala.

E jelentés minden pontjára nézve elfogadtatván, a nm. m. kir. Helytartótanácshoz fölterjesztetni határozatott.

417. A nm. m. kir. Helytartótanács f. 1863. évi dec. 15-én 92,467. sz. alatt kelt intézménye közli a sopron-megyei izraelita tanintézetekről szóló újabb kimutatást.

Köszönettel fogadtatván, általtétetik a statisztikai bizottsághoz.

418. Olvastatott Toldy Ferencz r. tagnak az Akadémia másod elnökéhez intézett következő levele: „Folyó hó 4-én költ megfisztelő levelét Méltóságodnak szerencsém volt venni, melyből értesülök, hogy a t. Akadémia azok sorába méltóztatott iktatni, kik a Corvina Konstantinápolyban fenmaradt részének megvizsgálásával és ismertetésével bízattak meg. Azóta, hogy néhai felejthetetlen elnökünk gr. Teleki József úrnak e küldetésre ajánlkoztam, tizenhárom év múlt el; s korom, változó egészségem, s az év nyarán kitűzött irodalmi feladásom, mely által a tud. Akadémia irányában egy régi tartozást kívánok végleg leróni, komoly aggodalmakat költenek bennem: helyesen cselekszem-e, ha e megtisztelő parancsnak engedelmeskedem? Más felül viszont valamely végzetserői ösztön hajt részt vennem a magyar tudományosság s tán a világirodalom érdekében gyömölcsozható expedícióban, melynek első óhajtója én voltam. S így elhatároztam magamat Méltóságodnak — irányomban szokott kegyes módon kifejezett — kívánságának szót fogadni, azon esetben t. i. ha a küldöttség augustus 1-je előtt nem indul útnak addig az egyetemtől, ez idei dékáni állomásomnál fogva, meg nem válhatván.“

E levél örvendetes tudomásul vétetett.

419. Hajnik Imre pozsonyi jogakadémiai segédtanár ily című értekezése: „Széchi Mária utolsó évei (1670—1680.“ Szalay László és Wenzel Gusztáv rendes tagok ajánlata folytán, az Értesítőbe felvételni határozatott.

420. Idösb Mándy Péter úr újabb adalékai a nagy szótárhoz, köszönettel vétettek, általtétetvén a szótár szerkesztőihez.

421. Báró Knezevich Viktor műegyetemi hallgató Zürichből a „zürichi magyar tanuló társaság“ részéről Kazinczy Ferencznek két, Gesznerhez intézett német levelét küldi.

Köszönettel fogadta az Akadémia s kéziratárában őrzendi a becses ereklyéket.

422. Olvastatott Ludaics Miksa úrnak, a pilisi járás szolgabírójának Ráczkeviben 1863. dec. 9-én kelt levele, melyben tudatja, hogy néhai Száz Mártonné, szül. Varga Teréz, Ráczkeve volt lakosa, a f. 1863. évi aug. 1-én tett s f. é. nov. 19-én kihirdetett végrendeletében a m. tud. Akadémia részére a következő hagyományt tette: „5. Hazám iránti forró szeretetemtől indítatva, a M. Akadémiára hagyok 100 o. ért. forintot.“ Ez öszlet a jelentő szolgabíró, mint végrendeleti végrehajtó által, az örökhagyó ingatlan vagyonai eladása után fel fog küldetni.

A jelen volt tagok áldást mondtak az elhunyt honleány emlékezetére. A fent tisztelt szolgabíró levele pedig a pénztárhoz tétetett által.

423. A pénztárnok jelenté, hogy Zsoldos Ignác r. tag Seneca egyik általa fordított művének eddig eladott példányai árából még 1860-ban beszolgáltató az Akadémia pénztárába 100 frot; mihez october 4-én 113 frttal; nov. 12-én pedig 193 frttal járult. Így az összes bevétel eddig az 500 példányban az Akadémia alaptökéje javára felajánlott műből 406 frt.; s még 94 példány eladatlan. Jelenté továbbá a pénztárnok, hogy újabban a következő alaptványokkal szaporodott az Akadémia pénztára: A tinyci és únyi közbirtokosság az alaptöke növeléséhez 50 frttal s a házépítéshez szintén 50 frttal járult. Liphay György őrnagy hagyománya az alaptökéhez 525 frt. földterhermentesítési papirokban. Benedek József hagyományából az alaptökéhez 344 ft. Végre egy magát megnevezni nem akaró akadémiai tag 131 frot 25 krt. adott a házépítésre.

Mindezen adakozások hazafiúi köszönettel fogadtattak.

424. A titoknok egy okiratgyűjteményt mutatott be, ily czím alatt: „Perbeli okiratok sz. kir. Beszterezé városának a kir. fiscus

ellen indított perében. A M. Tud. Akadémia könyvtárának kedveskedik vele Zsoldos Ignácز rendes tag.

Az Akadémia a nagy becsü okiratgyűjteményért köszönetet mondott tisztelt rendes tagjának.

425. A titoknok megérintvén, hogy az idei nagy jutalom kiadása a természettudományok irodalmában megjelent legjelesb művet illeti, benyújtá a nevezett szaktudományok köréből általa összeírt műveket.

E jegyzék oly fölhívás mellett tétetett által a természettudományi osztályhoz, hogy azt saját jegyzeteivel egészítse ki, s a jutalmazandó mű vagy művek iránt annak idején tegyen jelentést.

426. 1863. dec. 1-től dec. 28-ig ajándékuł vagy csere fejében beérkeztek :

1. Nyomatványok :

a) Royal Society, London : Proceedings, XII, 57. London 1863.

b) K. Bayrische Akademie der Wissensch. : 1) Sitzungsberichte. Jahrgang 1863. I. B. München, 1863. 2) Abh. der philol. philos. Classe Vol. IX. Abth. 3. München, 1863. 3) Abh. der math. physik. Classe Vol. IX. Abth. 3. München 1863. 4) Liebig J. Rede in der öffent. Sitzung der k. Akad. der Wiss. am 28. März gehalten, München, 1863. 5) Martius C. Fr. : Denkrede auf J. A. Wagner, München, 1862. 6) Dr. Cornelius : Über die deutschen Einheitsbestrebungen im XVI. Jahrh. München, 1862.

c) Germ. Museum : 1) Anzeiger, 1863. Nr. 10. 2) Neunter Jahresbericht. Nürnberg, 1863.

d) Hist. Verein für Krain : 1) M. a. st. Paduano Bibl. Carniolae. Laibach, 1862. 2) Mittheilungen XIV—XVII. Jahrg. Laibach, 1859—62.

e) Erdészeti lapok szerkesztősége : Erdészeti lapok. Második évfolyam XII. füzet.

f) Hindy Mihály : Kézi szótár. P. Virgilius Maro műveihez. Pest, 1863.

g) Asbóth Lajos. Asbóth Lajos emlékiratai az 1848 és 49-điki magyarországi hadjáratból. I. köt. Pest, 1862.

h) Pete Zsigmond : Egészségi tanácsadó. Első évfolyam. Pest, 1864. 1. sz.

i) A pápai főiskola- és Burger H. szegedi nyomdásztól köteles példányok.

II. Kézirat.

a) Német Sámuel h. ügyvédtől: Példaszedés a magyar irodalmi irodából. Első rész. Költői munkák. Kiadta Döbrentei Gábor, Pest, 1822.

b) Zürichi magyar tanuló társaság: Két eredeti levél Kazinczytól Gessnerhez.

MACYAR
KÖZLEMÉNYEK ÉS ADATOK
KÖNYVTÁRA

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

